

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

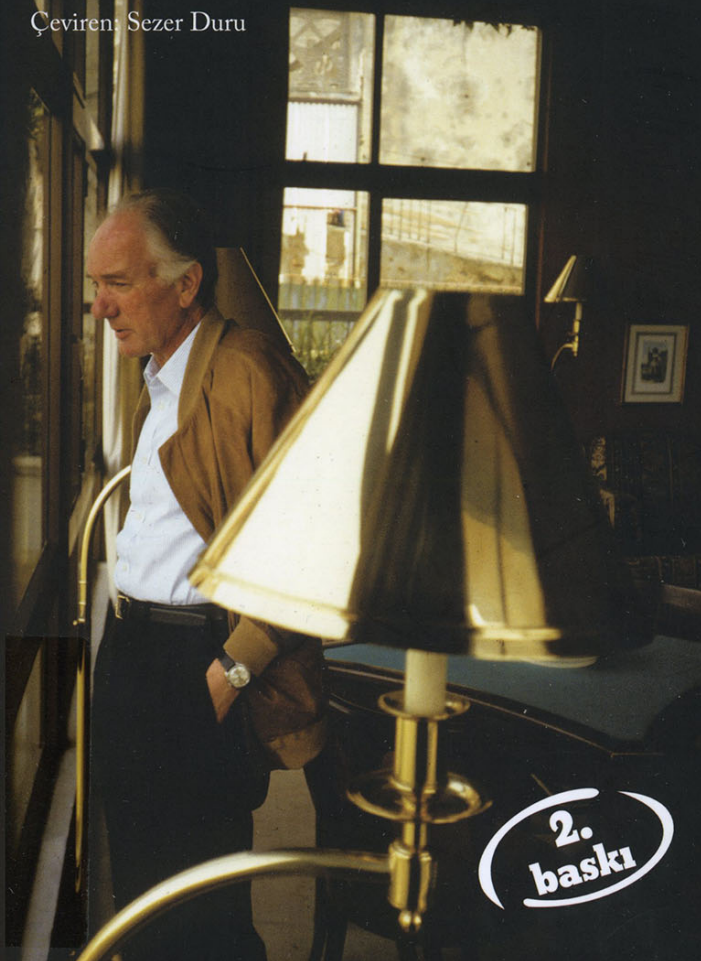
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Kurt Hofmann

Thomas Bernhard'la Konuşmalar

SÖYLEŞİ

Çeviren: Sezer Duru

2.
baskı

*Thomas Bernhard'ın
YKY'deki kitapları:*

- Odun Kesmek (1999)
Bitik Adam (2000)
Eski Ustalar (2002)
Ses Taklitçisi (2003)
Yok Etme (2005)
Don (2006)
Beton (2007)
Yürümek • Evet (2009)
Ödüllerim (2010)
Düzelti (2011)

KURT HOFMANN

Thomas Bernhard'la Konuşmalar

Almancadan çeviren:
Sezer Duru

Söyleşi

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1420
Edebiyat - 383

Thomas Bernhard'la Konuşmalar / Kurt Hofmann
Özgün adı: *Aus Gesprächen mit Thomas Bernhard*
Almancadan çeviren: Sezer Duru
Fotoğraflar: Sepp Dreissinger ve Emil Fabjan

Kitap editörü: Barış Tut
Düzeltili: Fahri Güllüoğlu

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Kapak fotoğrafı: © Thomas Bernhard Nachlaßverwaltung GmbH, 1987

Baskı ve Cilt: Ertem Basım Ltd. Şti. /Ankara
Tel: (0312) 640 16 23
Sertifika No: 16031

Çeviriye temel alınan baskı: Löcker Verlag, Wien 1988
1. baskı: İstanbul, Aralık 2000
2. baskı: İstanbul, Mayıs 2012
ISBN 978-975-363-829-9

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2011
Sertifika No: 12334

© Löcker Verlag, Viyana 1997
Bu kitabın telif hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Bu kitap

*Dr. Peter Bönsch (Salzburg),
Sepp Dreissinger (Viyana),
Emil Fabjan (Salzburg),
Lothar Gesek (Viyana),
René Seegers (Amsterdam),
Gudrun Wind (Salzburg),
Werner Wögerbauer (Paris)'in yardımlarıyla oluşmuştur.*

İÇİNDEKİLER

Önnot • 9

Tamamen Kirlenmiş Bir Halı Gibi • 11

İşitme ve Görme Duyusu Yok Olana Kadar • 17

Düşmüş Kızlar Manastırında • 26

İnsana Kaçış • 37

Katolik Bir Varoluş • 43

Kimse Değişmiyor • 49

Yayıncı Her Şeyi Yayımlar • 55

Batakhane Olarak Tiyatro • 58

Kimseye Hakaret Etmiyorum • 74

Kâğıt Makineleri Korkunçtur • 81

Sıçanlar, Fareler ve Gündelikçiler • 84

Hoş Olanla Olmayanın Uzlaşması • 93

Kuzey'in Magus'u ya da Güneyin Budalası • 95

Genişleyen Bir Boşluk • 97

*"Artık Kısa Bir Süre Buradayım" (Thomas Bernhard'la
yapılan son konuşma) • 99*

Kitapta Adı Geçen Kişiler • 111

Önnot

Thomas Bernhard kendisiyle röportaj yapılmasına hemen hemen hiç izin vermemiştir. Kendisini ve işini, yaşamını ve yaşam koşullarını medyanın baskınından, kamuoyunun ele geçirmesinden korumuştur.

ORF'nin Salzburg Stüdyolarında muhabir olan Kurt Hofmann'la konuşmayı kabul etmiş ve bu konuşmalar 1981'le 1988 arasında Ohlsdorf ve Ottnang'da yapılmıştır. Önceden hazırlanmış sorulara Thomas Bernhard'ın verdiği yanıtlardaki açık yüreklilik, düz yazılarında sık sık yinelediği Montaigne'nin bir cümlesine belli bir biçimde uyum sağlamaktadır: "Kendimi tanıtmaya çok istekliyim, hangi ölçüde olduğu umurumda değil, yeter ki gerçekten olabilsin."

Kendi onayıyla konuşmaların bir bölümü radyoda yayınlanmış, kitap halinde çıkması da planlanmıştı. Konulara göre bölümlere ayrılarak şimdiye dek yayımlanmamış fotoğrafların tamamlanmasıyla elinizdeki kitap oluştu.

Tamamen Kirlenmiş Bir Halı Gibi

İnsan her şeyi anlatamaz ki: Bir yaşam kolayca ortaya serilemez. Yaşamınızı açmaya kalkarsanız, tamamen kirlenmiş bir halı gibi silkeleyebilirler, ben bunu yüzünüze silkelesem, belki de teşekkür edersiniz. İşte böyle bir şeydir birinin yaşamını, hangisi olursa olsun, önünüzde silkelemesi. Öksürük krizine tutulur ve kısa bir süre sonra da kaçırdınız.

Viyana'daki kahvede böyle bir olay geldi başıma. Oraya rahat etmek ve gazete okumak için gidiyorum, insanlar hücum ediyor ve yirmi iki yıl önce yazdığım bir kitaptan söz ediyorlar, olmaz böyle bir şey, artık kitapta neler yazdığını bilmiyorum ki. Birilerine "Sizinle konuşmak istemiyorum", dediğinizde buna hiç aldırmıyorlar. Oturup kalıyorlar. Sonunda "saçmalıyorsunuz", dediğinizde, "burada biri saçmalıyorsa o da sizsiniz", diyorlar. Ne yapmalı böyle durumlarda? Sonra başka biri bir sergiden geliyor ve "Sizi rahatsız edebilir miyim — Size bir kez bir önsözle ilgili yazmıştım", diyor. Ben önsöz yazıcısı değilim ki... Sonra kavga çıkıyor, oradan uzaklaşıyorum, haftalar sonra garsonun ardından "artık ondan kurtulduk, bir daha gelmez herhalde", dediği anlatılıyor. Otuz yıldır gittiğim yer, insanı başkalarından koruyacakları yerde, bir de küstahlaşıyorlar. Umutsuzlukla kendini dışarıya atan birine "ondan kurtulduk artık" etiketi yapıştırılıyor.

İlkin her yerde insana düşman oluyorlar, bunların hepsine dayanması gerekiyor insanın. Sonra beni küstah ve korkunç, korkunç biri olarak betimliyorlar, bunların hepsine dayanmak zorundasınız. Ben Peter Alexander değilim ki cıvık davranayım.

Viyana'da Eckl'e yemeğe giderim, otuz beş yıldır giderim oraya, yani şimdilerde oraya koşan iğrenç yaratıklardan çok daha uzun bir süredir giderim, çünkü bana yakın bir yer. Başbakan bazen oraya gider. Ben bu insanlarla konuşmuyorum ki, kalkıp "müthiş bir yer, bir dahaki sefere sizi davet edeceğim", diyorlar, o zaman insan "inşallah etmez", diyor. Bu insanların her bir yandan gelmesi korkunç. Her şey birbirine karışıyor, her şey bulanıyor, bana yapılmaz ki bu.

İnatçı insanlar vardır, hiçbir şey anlamaz ve duymazlar. Bunlar hemen küstahlaşır, kapıyı açmasanız bile küstahlaşır, o zaman kapıya tokmakla vururlar, öfkeden kapıyı kıracaktıymış gibi vururlar, komşular da "evde", derler benim için.

Ben Viyana'da adsız sansızım. Örneğin, telefonu açmam gerekmez, her zaman aynı şey, başka birini beklediğinde tamamen bir başkası çıkar gelir, şeytani bir çember bu. Öte yandan böyle olması da doğal. Başka türlü olsaydı o kadar çabuk buraya dönemezdim. Ben kendini hapseden, kendini kendine saklayan, uyuyan ve aptallaşan biri değilim ki. Kimse kendini hapsedmemeli, her şeyi kapatmamalı, ama ben açtığımda içeri giriyorlar. İnsanlar geliyor, beni kendi malları sanıyorlar. Tıpkı bir zürafa gibi, kamuya açık, gözlenebilir bir zürafa.

Hakkınızda hiçbir şey bilmeyen, karşınıza geçip gözlerini size diken insanlardan nasıl olur da hoşlanırsınız, bir niteliği yok bunun, hoş olan nedir peki? Bir şeyi hesaba katmak da yanlış, evet, bu da yanlış. Öyle olsaydı her evlilik geçerliliğini sürdürürdü, ben sevmem böyle şeyleri.

Her insan birşeylere katılmak ister, aynı zamanda rahat bırakılmayı diler. Bu ikisi olanaksız olduğu için de, insan hep çelişki içinde. Şurada kapıyı kapıyorsunuz yeniden yalnız kalmak için, o anda, kapıyı kapadığınız anda bunun yanlış olduğunun, gene yanlış bir davranış olduğunun bilincindesiniz, çünkü insan aslında istemiyor bu durumu, çünkü insan yalnız olmanın daha tatlı olduğunu biliyor, öte yandan hiçbir şey yapamıyorsunuz. Bir kadınla birlikte kitap yazamazsınız ki, ya da aptalca olanlarını yazarsınız önünde sonunda, olacak şey değil. Bir erkekle birlikte ise; o da sinirinize dokunuyor, çünkü bu da beraberlikten başka bir şey değil, bunların hepsi çok kritik ve zor şeyler.

Gülünç şeyler de oluyor. Bir keresinde Peter Hamın'la on iki ya da on beş yıl öncesindeydi, o zamanlar sevimli bir adamdı, Bayan Koch'la da en yüksek... Ve bu Koch'la bir kez geldiler, kürk palto içinde, mimci kız, içki içildi, teyp falan ve saatlerce. Sonra bunları daktiloya çektiirmiş, sanırım bir yayınevi de işin içindeydi, o geceden kalın bir şey çıktı ki ortaya, ben doğal olarak, kesinlikle olmaz, dedim, akıl almaz bir şey bu, içtik diye kitap mı yapacağız. Kızdı. O gün bitti dostluğumuz. Mutlaka para harcamıştı ve haftalarını bu işe vermişti, ama hayır demek zorundayız.

İnsan kendi de biliyor kimi zaman nasıl saçmaladığını, durumlarla bağlı, her insanın sonuçta acıklı ve iğrenç yanları var... Ben bir şey gizlemiyorum ki. Beni rahatsız eden tek şey sözcükler, basılı sözcükler, hiç ağzıma almadıklarım. Çünkü belli şeyleri, belli sözcükleri söylemem ben. Bu anlamda, belki söylemişimdir ama söylediklerimi söylemedim diyecek kadar aptal olamam ki.

Bir şey gizlemiyorum ben, bir şey istemiyorum, ne kendimi başka türlü göstermek, ne güzelleştirmek, ne çirkinleştirmek istiyorum. Herkes kendi bildiği gibi kaynatıyor tencereyi. Bana ne bundan.

Size şunu söyleyebilirim ki, bu kaynatılanlar yüzünden sürekli detektif tutmak ve sürekli davalar açmak zorunda kalırdı insan. Örneğin şimdi İspanya'da oyunların, benim oyunlarım yani, sahneye konuluşuyla ilgili bir şey yayımlandı, orada bir önsöz yer alıyor, "Lampersberg"den söz ediliyor –bir yığın budalaca şey, çevirmen bunları nereden bulup çıkarmış bilmiyorum– bir de çiftlik ve şatodan, benzer şeylerden, bir aristokratın falan söz ediliyor, orada ne çiftlik var ne de şato, gülebilirim ancak bunlara, sonra eşcinsel ilişkilerden de söz ediliyor. Yani son derece komik şeyler bunlar.

İkincil bir olaydı bu, ama tümüyle yanlış... insanların haberi yok ki, benim onunla hiçbir ilişkim yok, beni ilgilendirmiyor ki o. Ayrıca geçen hafta gördüm onu Viyana'da, beyaz bir pantolon giymişti, delinin biridir o, ayrıca ben bu Lampersberg kitapçığını da bilmiyorum. Burada Lorca üzerine bir kitap yayımlasak, Andaluzya'da bunu iyi bir şey diye yutarlar, kimse-

nin aklına ne olduğunu araştırmak gelmez, bu da ona benzer bir budalalık galiba. Böylece durmadan ve her yerde yanlış bir budalalık yer alıyor. Üstelik de bu adam on yıldır bunları çeviren biri, yayınevi de ona herhalde gazete kupürlerini yollayıp duruyor, o da bunlardan birşeyler derleyerek karşılığında binlerce peseta alıyor. Ya da şu... aslında, şu yönetici denen... yani tiyatrodan falan, Fransa'ya gidiyor ve orada kendi bir yayınevi kuruyor. Ve yazıyor: "İlk yayımladığım kitap sizinki", kitabı açıyorum, bakıyorum ki adım bile yanlış yazılmış, yani demek istiyorum ki... adam tutup bana yolluyor, yani herhalde bir kez açıp bakmamış bile içine, "Bernhardt"ın "dt" ile yazıldığını görmemiş, bütün bunlar akıl almaz şeyler, ne biçim insanlar bunlar? Böyle bir şeyi insan eline alır almaz fırlatır atar. Hiç sesim çıkmadığını görünce şaşırıp kalacak. Ne yazmalıydım yani, "Komik, kitapçığınız geldi, adımın bu olduğunu bilmiyordum doğrusu" gibi birşeyler mi, anlamı yok ki bunun, insan durmadan bir dolu budalayla uğraşmak zorunda kalıyor.

Sonra, kimileri kitap yolluyor ya da camdan içeriye atıyorlar, "Sizin için", "Size", "Sizin hakkınızda", insan karıştırıyor bunları, herhangi bir ilişki olmalı değil mi, ama nerde... Bunlar beni hiç ilgilendirmiyor, daha çok, ufak, ardında hafif bir ürküntü olan bir sevinç yaratıyor, bunlardan bir şey oluşmaz diye, aslında yanıt verilemez bunlara, çünkü insan bir karmaşanın içine düşer. Yanıtlamak demek, geri dönmek demek olur ki, bu da sonuçta mutlaka korkunç biter. İşte insan bunların hepsine başlayamaz, bu yüzden de hepsi atılır. İadeli taahhütlü gelen kitapların hepsini ben çöpe atarım, bunların hepsini benim çöpte bulabilirsiniz. Benim yapıtları sonradan dışardaki çöp bidonunda bulabilirler.

Viyana'da gece saat on birde birden telefon çalar. "Yazar Thomas Bernhard siz misiniz?" Ben: "Hayır, kendisi burada yok", diye yanıtlarım. Telefon numaramı değiştirmek istemiyorum, otuz beş yıldır aynı numara. Değiştirmek hoşuma gitmez, hem farkına varmamışım, telefon teyzemin üzerine kayıtlı, onun adına alınmıştı, fark etmemişim, öylece sürüp gitmiş. Ama telefon rehberinde iki Thomas Bernhard var arka arkaya.

Orada bu gücü bulabiliyorum, doğrusunu söylemek gerekirse, Viyana'da telefonun günlerce çaldığını duyuyorum ama

açmıyorum. Ama gerçekten de günlerce. Orada olup da açmadığımı bilseler gebertirlerdi beni. Viyana'da teslim olmuş gibiyim bir bakıma. Ama burada da öyle, özellikle de hafta sonları. İnsan, kendini hapsetmeli bu durumda, o zaman da çevrede koşuşup pencere ve kapılara vuruyorlar. Bu yüzden daha önce çıkıp gidiyorum.

Sonra da sokaklarda azar işitmek zorunda kalıyorsunuz. "Bakalım daha nereye kadar kaçacaksınız" falan gibi. Öte yandan bir şey yayımlıyorsanız, kendinizi ortaya koyuyorsunuz demektir. Bir düzene sokamazsınız ki. Trajik olurdu doğrusu. Tam tersini yansıttırdı, her şeyde olduğu gibi. Yapacak bir şey yok. Zaten her şey yanlış anlamalardan ortaya çıkıyor. İnsan yıllar geçtikçe sataşmalara da alışıyor. Herhalde insan bir ağaç gibi sunuyor kendini. İşte köpekler de gelip dibine işiyor. Ama dibine işenen ağacın kuruduğu görülmedi şimdiye kadar.

Evet, sonra düşünüyorum da, korkunç aslında, insanın zorunlu ilişkileri olması şart. Başka türlü olmuyor, ama ne kadar az olsa da, yeterince az değil. Böylece herkes kendi yaşam hırkasını örüyor, kimi içine daha çok kalp örüyor, öteki daha az, sonunda hepsi keçeli, fazlasıyla dar, delikleri var, bitirinceye kadar da ön yüzü fareler ve güveler tarafından yenmiş oluyor, daha bitmeden mahvoluyor olağanüstü parça ve Tanrı o zaman "Yakışmış", diyor.

İnsan uzun süre yalnızsa, yalnız olmaya alışmışsa, yalnız olmada eğitimliyse, o zaman başkaları için bir anlam taşımayan şeyleri gittikçe daha çok keşfediyor her yerde.

Bu sıralar hiç kimseye tahammülüm yok. Birinin çıkıp gelebileceği düşüncesine bile... Gırrrrrrr, korkunç bir şey bu, dayanılmaz "Siz mutlaka orada bulunmalısınız", diyorlar, bir yerde bulunmak zorunda değil insan, hiçbir yerde ve hiçbir şeyde.

Şimdiye kadar kimseyle söyleşi yapmadım, olsa olsa konuştum bazı kişilerle, onlar da sonradan istedikleri gibi birşeyler çıkarttılar ortaya, çünkü ben hep: "Ne yapacağınız beni ilgilen-dirmez", dedim. Herkes istediği gibi kısalttığından doğal olarak böyle şeyler çıkıyor ortaya. Böylece düzinelerle Bernhard çıkarabilirsiniz bunlardan. Bir dramatik, bir trajik, bir yalancı, bir iğrenç, bir komik, işinize nasıl geliyorsa öyle birini yaratabi-

lirsiniz. Ben de herkesi özgür bırakıyorum. Ama biri soru sorar da ben yanıtlamak zorunda kalırsam, bu olmaz. Beni öfkelen-diren, sonradan ortaya çıkan ve benim hayatta hiç kullanmadı-ğım sözcükler. O zaman da gene dava açmak gerekiyor. Söyle-şi yapmak isteyen kişilerden ben zaten hemen kuşkulanırım, çünkü bunu istemekle bir hak ortaya çıkıyor, belli bir hak, ama bunu yerine getirmiyorlar. Yalın insanlarla çok iyi konuşabilir insan. İnsanların birbiriyle konuşmaları söyleşi haline dönüştü-rüldüğünde, korkunç bir şey çıkıyor ortaya.

Biri bir soru sorduğunda –ve soran kişi için doğal olarak çok ilginçtir–, on şilin atıp altından bir milyon çıkması çok il-ginç olurdu. Benim durumumda ise daha çok tersi oluyor, yu-karıdan yüz şilin atıyorsunuz, aşağıdan elli groschen çıkıyor. Orantısızlık burada. Söyleşi yaparı sinirlendiriyor bu durum ya da tatmin olmuyor, ama ben başka türlü olamam. Çoğunluk-la verilen yanıt, sorudan daha düşük değerde. Aslında, bu sizin için de söz konusu, ama işte benim tarzım da bu. Yapacağım başka bir şey yok.

Normal olarak sorular şöyle sorulur: “Söylediklerinizde ciddi misiniz? Yoksa değil misiniz?” vesaire. Ya da “Sabahları akşamdan daha çok mu yazarsınız?” ve benzeri şeyler. Bunla-rın hepsi yukarıdan atılır kutuya. Bir seferinde biri, diğerinde ötekisi döndürür. Dayanılmaz kokular saçan berbat bir şey çı-kar ortaya. Kiminle olursa olsun. Yüzlerce, ciltlerce toplu konu-şmalar var. Bir yayınevi bunlarla sürdürüyor yaşamını. Sanki kı-çından fışkırır gibi, hepsi iki kitap kapağının arasında. Oraya tikiştirilir.

Demek istiyorum ki, önemli bir şey ya da bir değer, bir şe-yin algılanmasında çıkar ortaya yalnızca. Yankısında. Bu yoksa değeri de yoktur. Duygularınızın da onların içinde kaldığınız sürece bir değeri yoktur. Kimsenin duymadığı bir zamanda yap-tığınız protesto da bir işe yaramaz, kendiniz onda boğulur, yok olur gidersiniz. Bunun da anlamı yok. Böylece evinizden çıkıp protestonuzu sunarsınız. O zaman da tepki önemlidir. Ya, de-li bu, derler, ya da, içeri tıklılmalı, ama herhangi bir etki vardır işte bu durumda. Ya da başlarını sallarlar. Ben teslim olmam. Hepsi bu.

İşitme ve Görme Duyusu Yok Olana Kadar

Haftalarca hiçbir şey yazmam. Aylarca, yıllarca. Birden gene bir şey çıkar ortaya. O zaman çekmecenin içine bakarım, orası benim hazinemdir. Bunun dışında bir şey yapmam zaten, şöyle küçük bir kasayı açarım ve içinde gene bir taslak bulurum. Böylece bir şey daha doğar. İnsanlar son derece neşeli, çevrede dolaşıp dururken, onlar üzerine bir şey yazmak ilginç değildir. Ne yazılır ki? Hem kimin üzerine ne yazarsanız yazın doğru olmayacaktır bu. Biri için son derece özgün herhangi bir gerçeği yazsanız ya da öyle olduğuna inansanız da mutlaka yanlış olacaktır bu. Yazdığınız andaki ruhsal durumunuzun gözlemleri olacaktır bunlar. Yarım saat sonra tamamen başka türlü olabilir bu duygular. Sonra buna bir de okur katılır, o ise bambaşka bakacaktır bunlara. Yani kimdir bu çevrede koşuşup duran kişiler? Onların gerçekte bir ilişkisi yoktur ki. Bu yüzden onların hepsi kendilerini yapaylaştırılmış duygusuna kaptırır. Thomas Mann ya da kimi başkaları yaşamakta olan kişileri anlattılar hep yazdıklarında. Onlar da yaratılan bu kişiliklerle bir ilgileri olmadığı için yakındılar. Yaşamakta olan kişileri ben de anlatıyorum yazdıklarımda, bu rastlaşmalar otuz yıl ya da daha öncesine gidiyor, artık beni etkilemiyor. Bir taşla karşılaşmışım gibi bir duygu bu. Ya da ahırdaki bir buzağıya rastlamışım gibi. Aslında bu da etkilemez ya beni. Gerçeğin ne olduğunu bilmiyorum ki, insan kendi bilemiyor bunu. Bu, kendi nasılsa öyle olan bir şey, bir de insanın yazdıklarında ortaya çıkan bir durum var, iki ayrı şey. Şimdi yüzde yüz gerçeği yazma deliliğine ya da is-

teğine kapılsanız bile, bunda başarılı olmanız olanaksız, çünkü gerçeği kağıt üzerine aynen geçirmeniz gerekirdi ki, olmaz böyle bir şey. Deyişle ilgili araçlarla ve dil aracılığıyla yaklaştığınız anda ise başka bir durum çıkıyor ortaya, ama mutlaka bir değiştirme bu, belki bir yaklaşma. Belki gerçeği yakalama isteği, belki yerleştirmek istediğiniz tek şey, ama gerçeğin kendisi... Bir şeyin betimi gerçeğin kendisi değil, nasıl kullanırsanız kullanın işe yaramayacaktır. Olaylarda bile tersine dönüyor iş. "Üç insan yaşamını yitirdi", desem başka bir şeydir, yaşamı yitirmiş olma durumunun yayımlanabilirliğinden gelir bu, ama yayımlanamaz. Bir gazete haberini okurken her okurun önüne başka bir gerçek serilir ya da algıladığı başka bir gerçektir. Bir olayın onu algılayan insanların oranında gerçekleri vardır. Doğal olarak onların bu gerçeği isteyip istemedikleri koşuluyla. Ama gerçeğin kendisi zaten aptalca bir şeydir. Ben şu anda kendimi sizin beni gördüğünüzden başka türlü görüyorum, siz de kendinizi benim sizi gördüğümünden başka görüyorsunuz ve her şey böyle çaprazlamasına sürüp gidiyor, yani oluştuğu anda bile tamamen kaydırılmış, eğrilmiş ve bambaşka bir şey olmuş oluyor. Bir şey yazan herkes yeni bir gerçek oluşturuyor.

Günün birinde oturup bir metin yazıyorum, sonra başka bir şey yazıyorum. Duyuyorsunuz bunu, bir istek duyuyorsunuz, sonra başka bir isteğiniz oluyor. Heimito von Doderer gibi belirli bir tasarımı olmuyor ki benim. O, kitaplarını tasarlıyordu, bir mimar gibi kitaplarını inşa ediyordu plan tahtasında ve çeşitli renklerle: olumlu konuları yeşille çiziyordu sanıyorum, olumsuzları da, aslında hemen hemen yoktu olumsuzluklar, kırmızıyla. Bir kitabına "Ecinniler" adını vermişti. Ama ben içinde bir tek ecinni bulamadım.

İnsan iyi bir şey yapmak istiyor, yaptığı işten zevk alıyor, bir piyanist gibi. O da çalınayı yakalıyor, sonra üç tonu prova ediyor, sonra yirmi tonu deniyor, sonra birden hepsini öğrenmiş oluyor, yaşadığı sürece de öğrendiklerinde uzmanlaşmaya çaballıyor. Bundan büyük bir zevk alıyor, bunun için yaşıyor. Ben de başkalarının seslerle yapmaya çalıştıklarını sözcüklerle yapıyorum. O kadar. Bunun dışında bir şey beni zaten ilgilen-dirmiyor. Her sanat dalının çekiciliği burada yatıyor. Sanat, in-

sanın kendine seçtiği aleti daha iyi çalabilmesinden başka bir şey değildir ki. Neşeli olan budur, bu zevki de başkalarına kaptırmak istemez kişi, kimse onu caydıramaz, biri büyük bir piyano virtüözü ise, piyanosunun başında oturduğu tüm odayı boşaltıp tozla doldurup sonra tozu içi su dolu kovalarla temizlemeye kalksanız bile, o piyanosunun başında oturacak ve çalacaktır. Ev başına yıkılsa da çalmayı sürdürecektir, yazmak da aynen böyledir.

Ben müzikal bir insanım. Düzyazı yazmanın müzikaliteyle her zaman bir ilişkisi vardır. Kimi karnından soluk alır –şarkıcılar karınlarından soluk alır, yoksa şarkı söyleyemezler–, bir başkası ise soluk almayı karnından beynine aktarmak zorundadır. Süreç aynıdır. İnsanın içinde bir yığın ciğer vardır, birkaç milyon belki. Hâlâ böyle. Kendi kendilerine yok olana kadar. Çünkü hava kabarcıkları patlar, yani ciğerdeki kabarcıklar kendi içlerinde yok olurlar. Sokağa çıktığınızda bunların hepsi sizin için çalışır. Bir şey yapmanıza gerek yoktur, sadece kulaklarınızı ve gözünüzü açıp yürümeniz yeterlidir. Sonra bunlar eve gelip yazdıklarınızın içinde olacaklardır – kendinizi bağımsızlaştırdığınızda ya da bağımsızsanız. Kasıntı ve budalaysanız ya da birşeyler çabalama peşindeyseniz, bunlardan bir şey çıkmayacaktır. Hayatın içinde yaşıyorsanız, buna ek olarak başka bir şey yapmanıza gerek yoktur, her şey kendiliğinden içinize girecektir, yaptığınız işte de bir yansıması olacaktır. Bütün bunlar öğrenilemez. İnsanın sesi varsa şarkı söylemeyi öğrenebilir. Bu önkoşuldur, değil mi? Biri doğuştan kısık sesliyse hiçbir zaman opera sanatçısı olamayacaktır. Bu her yerde aynıdır. Piyanonuz yoksa piyano çalamazsınız. Ya da yalnız kemanınız varsa ve onunla piyano çalmak istiyorsanız, bu da olmaz. Keman da çalmak istemiyorsanız hiçbir şey çalamazsınız o zaman. Herkes olabildiğince her şeyi ve de sürekli olarak kendi içine almak, sonra da yeniden dışarı atmak zorundadır. İnsanların çoğu belli bir kastın ve sınıfın içinde oturup kalma hatasını yapıyor ve yalnız kasaplarla görüşüyor, çünkü kendileri kasap, ya da yalnızca duvarcılarla görüşüyor, kendileri duvarcı oldukları için, ya da çıraklarla, kendileri çırak oldukları için, ya da kontlarla, kendileri kont oldukları için... Ben kendime aitim, başkalarına

gereksinmem yok. Kimse bana bir şey öğretemeyeceği, bir şey söyleyemeyeceği için kimsenin yanına gitmem. İnsan, temelde sahtekâr ve kaçık olduğundan bir yazara da gereksinmem yok.

İnsanın nasıl yazar olduğunu bilmiyorum ki. Bir sporcuya nasıl olup da altı metre seksen santimetre atladığını da soramazsınız, çünkü o zaman atlayamaz. Hiç kimse bilemiyor nasıl atladığını, bunu nasıl başardığını. Franz Klammer birden nasıl kayması gerektiğini düşünmüş, şimdi de kayamıyor. Bir dansçıya nasıl dans etmesi gerektiğini soramazsınız, bir uyurgezere bağıramazsınız. Aynı şey işte. Sanırım bu Claudel'in başına gelen gibi bir şey, o Rotterdam'da katedrale gitmiş, bir sütunun önünde durmuş, birden sütunun nasıl kanatlandığını anlatmış ve o anda İsa ona görünmüş. Yani bu kadar ucuz ve aptalca değil tabii. Ama insanları etkiliyor. Taş bir sütunun kanatlanması yalnızca inanılır değil aynı zamanda da tamamen açık. Ve o deri ayakkabılarla girdiği katedralden ipek ayakkabılarla çıkmış. Bu aynı zamanda onun büyük bir ozan olarak doğumu da: Paul Claudel. Dünyada hiçbir şeye doğru çabalamak gerekmez, çünkü nasıl olsa bir durumun içine itileceksiniz. Gayretkeşlik her zaman budalaca bir şey olmuştur. Gayretkeş biri iğrençtir. Dünyanın bir çekimi vardır. Bu sizi alır götürür, gayretkeşlik göstermeye gerek yoktur ki. Çabalarsanız gayretkeş olursunuz işte.

Yazarken her zaman bir araca gereksinimimiz vardır ki yazabilelim. Bu yalnızlık mı olur, bir ağaç mı, yoksa gübre yığını mı, bir insan mı, herhangi bir şeye takılır insan. Ama sonuç olarak hemen hemen her zaman kendine. Öteki şeylerin hepsi saçmadır. Bir köpek de bir ağacı ya da bir evin duvarını arar işemek için. İnsan yazmak istiyorsa, durum buna benzer, su dökmek gibi. O zaman benzer şeyler arar, ama çoğunlukla kendi üzerine işer, çünkü en yakınındaki kendidir.

Ben biçimi hiç düşünmedim, kendiliğinden ortaya çıktı, nasılsam ve nasıl yazıyorsam öyle. İnsanın bazı örnekleri ve öyküleri vardır. Sanırım *Don*'dan (*Frost*) önce temelinde böyle bir şey gerçekten yoktu. Bu biçimde yazmak ilk kez deneniyordu. Savaş sonrası yazını her şeyden haberdardı, Amerika, İngiltere ve Fransa'dan gelen ünlü yazına göre yönleniyordu. O zamanlar Nazi ozanlar dışında, Nazi tırnak içinde, insanlar, en ünlüle-

ri bile, Oklahoma ya da New York'ta geçen romanlar yazdılar. Kimse yaşadığı yeri, yetiştiği yeri, gerçekten iyi bildiği yeri yazmayı düşünmedi. O zamanlar roman kahramanlarının çoğunun adı Joe ya da Miss Temple ya da Plempl ya da Plampl'dı, bu yüzden de yazın tamamen bombok bir şeydi, savaştan sonra ilk on beş yılda yazılanlar. Hiçbir değeri yoktu, Amerikalılar'ın körü körüne ucuz bir taklidiydi. Dünyaca ünlenip akıl almaz yayın rakamları elde ettikten sonra buradaki öteki yazarlar da böyle yazmaları gerektiğini sandılar, bir Cadillac'a binip gezebilmek istediler. Ama sadece yazını kirlettiler, bir Cadillac'ları da olmadı. Tamamen saçmaydı her şey.

Ben de benzer bir şey yaptım, ama Joe ve Miss Temple'la değil, buranın koşullarını ve biçimlerini kullandım, daha önce okuduklarımdan yola çıkarak, Fransız sürrealistlerinden de etkilenerek. Julien Gracq ve onun gibilerden çok hoşlanıyordum, onlar o zaman ünlüydüler, bugün bilinmiyorlar bile, tamamen yittiler. Sonra yıllarca bir şey yazmadım, bunların hepsi unutulmalı ve atılmalı, hiçbir şey değil bunlar, diye düşündüm. Ya da oturup yazarsınız, yani nasıl olduğunuzu, bildiklerinizi, yapabildiklerinizi. Buna benzerdi işte. Şiirler de önemsizdi, çünkü bu çevreye girmenin sancılı bir bağlılığıydı bunlar sonuç olarak. Şiir değillerdi, çünkü insan şimdiye kadar okuduklarının hepsini unutup yazabilir ancak şiiri. Herhangi bir mahzen kapağından aşağı atabilmeli insan bunları, ama herkesin gücü yetmiyor ki buna, yani yıllarca susmaya. Ben de beş yıl hiçbir şey yazmadım, çünkü yazdıklarımın bir şey olmadığını biliyordum. Yani daha önce yazdıklarımın en iyi, en yüce olduğuna inancım sağlamdı, birden bir ışık belirdi ve ben kendime bunların berbat şeyler olduğunu söyledim. Yani yüz tane şiir ve aslında hiçbir şey.

Birinci kitaptan sonra ürktüm. Zaten bu duyguyu taşır insan çoğunlukla, bu duyguya zaman zaman kapılır. Yeni bir şey değil. Sonra insan kendi kendine bir anlamı olmadığını söyler, ama sonra hep gene birşeyler gelir. Bunun dışında ne yapabilir ki insan? Yapacak başka işi yok. Yıllar geçtikçe zaten her şey büzülüp duruyor. İşte insanda bir tek bu var ve bu lapayı gene karıştırmaya başlıyor... Çoğunlukla insanın aklına gelenler ve

izlenimler gereğinden fazla. Kurtulamıyor insan. Çoğunlukla insan dolunca yeniden yazmaya başlayabilir. Ben hemen aynı anda on kitap birden yazmak isterim. Ama olmuyor. On konuyu birden işleyemezsiniz ki – öldürür insanı bu. Sonra bir tanesi ağır basar. Ama hep aynı gelişim. Aslında her yerde ilginçlik var. İnsan her yerde izlenimler edinebilir. Bu size bağlı. Ya yeteneklisiniz ya değilsiniz. İşte insan içini dışarıyla örtmek ve en çok da çırlıçıplak durduğu için yazdıklarıyla durmadan kendini giydirmek istiyor. Ama bir işe yaramıyor, insan ne kadar kendini giydirmeye, sıcak tutmaya, bandajlamaya çalışsa, o kadar çıplaklaşıp duruyor orta yerde. Öte yandan kendini buna bırakıp sokakta çıplak dolaşmanın da tadı var. Kitap yayımlamak da bundan başka bir şey değil.

Düşünmüyorum, hiçbir şey bilmiyorum kitap yazarken, hiçbir kitabı anımsamıyorum, okuduklarımı da, hiçbir şey kalmış değil. Ben yazınla uğraşmıyorum ki. On beş, yirmi, otuz yıl önce okumuştum, ama şimdi Stifter'in neler yazdığını anımsamıyorum bile. İnsanın yaptığı her şeyin bir etkisi var mutlaka. Benim yazdıklarımı sorabilirsiniz, kimi cümleleri doğru biliyorum, evet bunlar benim cümlelerim, ansıyorum. Ama çoğunu... Kitaplarımın içeriklerini bile bilmiyorum artık, çünkü bunlar beni ilgilendirmiyor. Yani üç aşağı beş yukarı biliyorum, ama çoğunlukla *Kireç Ocağı'nda* (Kalkwerk) mıydı o felç olan, yoksa *Yılgınlık'ta* (Verstörung) mıydı? Buna benzer şeyler işte. Ben bu işlere bağlı değilim ki. Yoksa hiçbir şey yapamazdım. Ben kendimi özgürleştirmek istiyorum. Bunların hepsi dışarı fırlatılıyor, bir balonun boşalması gibi. İnsan kum torbaları atıyor aşağıya, bunlar da kitaplar, bunlar atılınca daha yukarıya çıkabiliyor. Torbalar atılınca daha yukarıya çıkabilmeliydi insan. Yani fırlattığınız her kitaptan sonra biraz daha yukarıya çıkabilmeliydiniz. Ne kadar güzel bir görüntü değil mi? İnsan neşeyle sol taraftan torbaları atarken ve yükseldiğini sanırken, arkada bir kaya çıkıntısı her şeyi kesiveriyor. Ya da insan mutlu mutlu yukarıya yükselirken arkasından bir kadın halatı kesiveriyor.

Aptal yazar, aptal ressam hep bir motif peşinde koşar, oysa bir tek kendinedir gereksinimi, kendi yaşamını izlemesi yeter. Kendi hep aynı kalıp hiçbir zaman aynı şeyi yazmak istemez.

İşte budur geçerli olan, herhangi bir şey geçerli olacak ise. Bir pantolon satıcısı gibi bu işle uğraşıyorsa ve bununla geçiniyorsa yapar bu işi. Bir yazar, tipik bir Alman yazarı böyle düşünür. Bunların hepsini söyler de. Böyle yaşayıp böyle yazdığını falan. Ben kendimi bu anlamda bir yazar olarak görmedim hiç, ben sadece yazmak istiyordum, rastlantı olarak bunun yazarlık olduğu sonradan ortaya çıktı. Aslında hiç önemli değil, sonradan başkaları yazar yapıyor insanı. Bir Yazarlar Akademisi olmadığına göre... yoksa bir kağıt alıp üzerine bugünden itibaren Bay Bilmemkim'e yazarlık ruhsatı verilmiştir, denirdi. Piyanist ya da oyuncu gibi, bunların hepsini kağıt üzerine yazdırıp eve gidebilirsiniz. Ben yazarsam her yerde yazarım, nerde olursa olsun. Bir lokantada yazarım, kiralık bir apartmanda yazarım, Paris'te trafiğin ortasında yazarım, değişmez. O an geldiğinde hiç de rahatsız olmam. Sorun o anın gelip gelmediğidir. Daha önce başlayamam, işe dalamam, çevrem sessiz olsa da, hiçbir olay çıkmasa da. Önce bir uyarıya, herhangi bir karmaşaya ya da benzeri bir duruma gereksinim yok. Karmaşa sakinleştirir. Yani beni. Gazetede de her şey karmaşık. Yalnız bunların hepsini bir biçime sokmak son derece yorucudur. Önce bunları fanteziye çevirmek gerekir. Bugün gazetede bir oğlan çocuğunun köpeğini gezdirdiği yazılı, kayışından tutarak, – okudunuz mu? Bir yerde yüksek bir yere çıkmak istemiş, ne yazık ki kayışı kafasından geçirmiş, köpek herhalde üç adım öteye koşmuş ve çocuk boğulmuş. Böyle bir olayı insan gözünün önüne getirebiliyor. Ama bunu yazmaya kalkmak budalalık olur, çünkü hiçbir özelliği yok. Başka bir şeye çevirmek ya da yanına ekleyecek bir şey yaratmak gerekir. Boğulan çocukla Troilus ve Cressida ilişkisi gibi, o zaman olurdu belki.

Önemli olan kulağa iyi gelmesidir. Köpeğin kayışı çekişi hemen okurun ilgisini çekecektir. Önemli olan azaltmak, yoğunlaştırmak, atabilmektir. İnsanın gördüklerinden kendini ayırabilmesi, birçoğundan ve kesinlikle, bunları atabilmesi. Ne kadar ayıklanırsa o kadar iyidir. Örneğin şimdi bir şey yazıyorsa, birinin bir göle gidişini son nokta olarak, bu işte birşeyler yanılsa... Belki deniz olmalı, ama insan aylarca gölle zihnini kurcalamış durmuş, oysa işi çevirmek son derece basit olurdu.

Son derece mantıklı olan gelmez insanın aklına, çünkü işi oraya kadar götürmek istemiyordur belki de. Öyle olduğuna inanıyor. Sonra bir oyuncu çıkıp gelir ya da onun gibi biri ve biz bunu gerçekleştiririz ve ortaya gene bambaşka bir şey çıkar.

Her işten sonra yıkılıyorum. Son oyundan sonra da öyle oldu, garip bir şeydi bu da, Portekiz'deydi, orada üç hafta pansiyonların birinde kaldım, mahvolmuştum. Kaçınılmaz. Ama ne de olsa doğal bir son olacak, korkmam gerekmez.

Benim yazdıklarım öyle bir biçimde yazıldı ki eskimeyecekler sanıyorum. Konuların bir önü, bir de arkası var, biliniyor. İnsanlar yıllarca Hamsun okumuyor, sonra gene çıkıyor ortaya. Herkesin başına geliyor bu. Ama şurası kesin ki, yüz yıl sonra da insanlar okuyabilsin diye bilinçli olarak böyle yazıldılar. Çünkü dili öyle ki, eskimesi mümkün değil. Konular eskir, insan kendi deneyiminden biliyor bunu: belki insan bir süre havyar yer, belki üç hafta sonra son verir, birden, sonra yağlı sosis yer. Yıllarca. Ama havyar yeniden yenir, kısa süreli olsa da.

Ama bir biçimde, bir yerde macera biter. İnsan artık kaçamaklar arar ve işte oyun yazar ya da insanların canını sıkın düzyazı metinleri kurar, onlar "üç sayfalık bir cümle bence budalaca", derler. Onların "üffff" demeleri çekicidir. İnsanların kabul etmedikleri, karşı çıktıkları bir şey yapmak çekicidir.

Bu, her sabah büyükannesini ürkütmekten zevk alan bir çocuğun yaptıkları gibi bir şeydir. Belki artık bunları yapamamanın yerine konan bir şeydir. Çocukken, süpürgelerin durduğu ufak bir bölmenin perdesi vardı, oraya girer elimi havaya kaldırırdım, büyükannem geçerken elimi indirirdim. Her seferinde ödü kopardı. Ama her gün yapmazdım. Şimdi unuttu, yeniden yapabilirim, derdim, her seferinde etkili olurdu bu. İşte bunları yapamıyor insan artık, zaten büyükanne de yok, bunlar, bu işler çıkıyor ortaya. Ya da biri bana: "Bize gelin, okuma yapın", dediğinde, hayır diyorum. Bundan felaket zevk alıyorum. Ne kadar aptalsın, bütün o paraları kaçırıyorsun da diyorum kendime, ama aldığım zevk daha büyük oluyor.

Aslında böyle bir şey bu ve bu yüzden böyle şeyler oluyor. Yoksa felaket olurdu her şey. İnsan herkesin istediğini yapsaydı, her yere gitseydi felaket olurdu. Böylece insan kendi için bir-

şeyler kurmalı, dışardan bir şey gelmiyor ki. Savaş yok, hiçbir şey yok, böyle şeylerin olduğu sınırlarda yaşamıyoruz. Şu atom öykülerinin hepsi can sıkıcı, bir yere götürmez. İnsanın eline bir çanta alıp bir yerlere gitmesi gerekirdi. Afganistan ve benzeri şeyleri insan kendi kurmalı, yedekte... Bunlara karşı kendimi kapattığımda ilginç şeyler çıkıyor. İnsanın çevresini herhangi biçimde gene gerilimli olgular dolduruyor.

Hastalık her zaman bir servettir. Atlatılan her hastalık nefis bir öyküdür, çünkü başka hiç kimse insana böyle bir şeyi anlatamaz. Ama bunu mutlaka hesaba katamazsınız, işler sarp sarabilir. Ne fark eder ki, o zaman da bu dünyada değilsinizdir artık ve ne gibi sonuçlar doğurduğunu saptayamazsınız.

Çok zaman önde değil, aslında "Literatur"u iki "t" ile yazıyorlardı... Literatt!

Yaşamım tamamen açık. Benim için tamamen açık, işimi yapıyorum, bu işi engelleyen hiçbir şeye yer yok, destekleyen her şeye varım. Son derece yalın.

Benim için hiçbir şey olanaksız değil, yazmak istediklerimle ilgili olarak, mutlaka değil. Benim utanma duygum ya da benzeri duygularım yok, artık kalmadı. Çalışmadığınız zaman dışarı çıkıp birşeyler tutuşturmalısınız. Önceleri bunları insan uyurgezer gibi yapıyor, sonra da nasıl olup da böyle şeyler oldu diye şaşırıyor.

Ben bundan sonra daha çeşitli şeyler yapmak ya da görmek istiyorum, yani yeni şeyler değil, çünkü pek yenilik yok, ama insan her yere bakmak istiyor, bunu yapmayı seviyor, işitme ve görme duygusu yok olana kadar. İnsan yaşadığı o sayısız dönemleri yeniden yaşamak istemeyip kendini öldürmek istese de, herhalde herkesin başından geçiyordur bunlar... ama güçlüklerle karşın gittikçe daha ilginçleşiyor, daha güzelleşiyor yaşam.

Düşmüş Kızlar Manastırında

Annem bir köydeymiş ve benim yolda olduğumu anlar anlamaz Hollanda'ya gitmiş. O zamanlar Avusturyalı kızların Hollanda'da ev işlerinde çalışmaları normalmiş, daha önce de oradaymış, kız arkadaşı gelmesini söylemiş, zaten böyle bir köyde evlilik dışı çocuk doğurmanın getirdiği sıkıntıyı taşıyormuş. Karnının içinde bir çocuğun büyümesi falan, böyle bir şeyi kimse kabul etmezmiş. İşte o da Heerlen'e gitmiş. Düşmüş kızlar için binası olan manastırlardan birine. İşte onlar da onu kabul etmişler çocuk doğana kadar. O zamanlar orası küçücük bir kentti herhalde, şimdi koskocaman. O kadar hoşuma gitti ki, o eğri evler, perdeleri düz asılı, evlerse şöyle duruyor. Herhalde ben orada birkaç hafta kalmışım. Sonra annem ev işlerinde yardımcı olarak Hollanda'da, yani Rotterdam'da çalışmış, herhangi bir yere gitmiş işte. O kız arkadaşı ona bir iş bulmuş olmalı, beni de limandaki bir balıkçı teknesine emanet etmişler. Orada çocukların bakımlarını üstlenen bir aile varmış ve orada hamaklar asılmış, annem geldiğinde hamaklar aşağı indirilirmiş. Çocuk aşağı inermiş, işte öyle bir şey. Aşağı yukarı bir yıl kadar sonra benimle beraber Viyana'ya gitmiş. Doğası çok güzel Hollanda'nın o yörelerinin. Heerlen'e daha sonraları birkaç kez gittim, birileri kanalıyla, onlar oradaki bir şatonun sahibiydiler, Kont Stolberg, şu Goethe'nin kontu... bu şato onların, Castell deniyor aslında, çok güzel bir ev, eski, mutfakçı fayanslarla dolu, odalarda taban o kadar çukurdu ki savaş süresince oraya ekin depolamışlar, eski yataklar ve komodinler, sonradan onu kiralamak ve satmak zo-

runda kaldılar. Nato komutanı da oradaydı, Kiellmannsegg, bu Castell'de kalıyordu. Belki Aachen'den on beş kilometre ötededir, çok uzak olduğunu sanmam. Şaheserdi. Kontesin eski siyah bir arabası vardı, kızlarıyla birlikte Aachen'e kiliseye giderdik. Sınırdakiler şapkalarını çıkarırlardı "Kontesleri", derlerdi, katedrale gider geri dönerdik. Birkaç hafta kaldım.

Kızlardan birinin kanalıyla gitmiştim oraya. Sonunda acıklı olaylar gelişti.

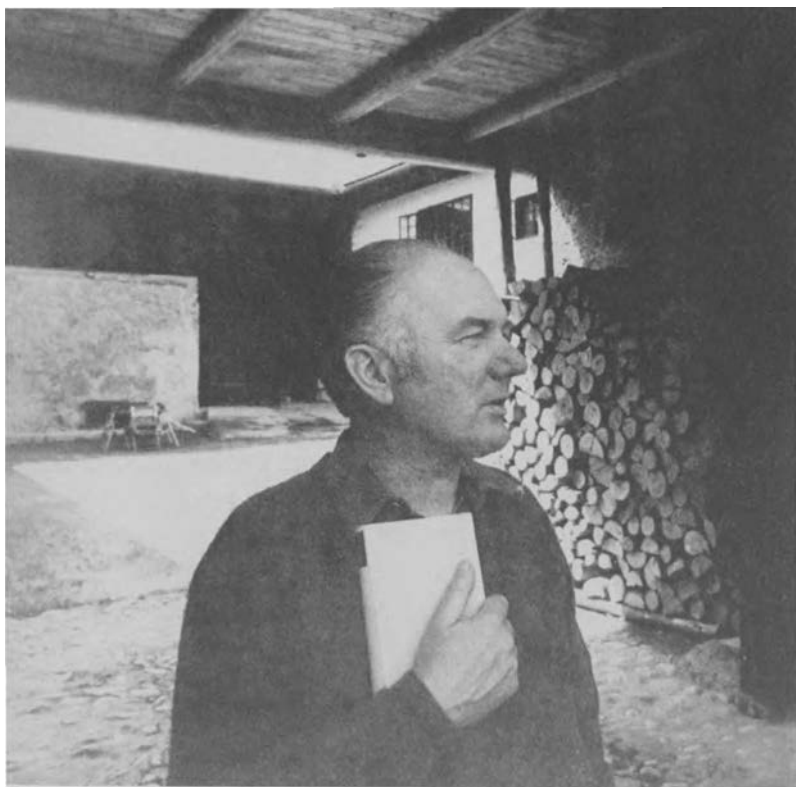
Evlilik dışı bir çocuğun yaşamı kolay değildi o zamanlar. Savaş yüzünden zamanlar zaten zordu. Annemin kocası ufak bir berber çırağı idi, hiç para kazanmıyordu, tahmin edebilirsiniz. Daha çok bahşişlerle geçiniyordu. Ufak bir kentte insanların saçını kesmek ne kazandırır ki. Büyükbabamla büyükbabamın da bir şeyi yoktu. Yazar olan büyükbabamın çok büyük bir kitaplığı vardı, evinde yaşadığım zaman bu kitaplarla birlikte olmak benim için korkunç bir şeydi.

Büyükbabam çocuk bakıcılığına giderdi, kırsal bölgede, yani köylülere, oradan aldığı parayla geçiniyorduk. Köylülerin ne kadar cimri olduklarını ve çocuk bakımına ne ödediklerini bilirsiniz – gene de kötü değildi. Her şeye karşın güzel bir çocukluktu, herhalde, kesin böyle hatta. İnsanın bir şeye gereksinimi yoktu ki. Ayakkabı bir çiftti, onlar da kışın giyilirdi, yazın, kasım ayına kadar ayakkabı yoktu, sorun çıkmıyordu. Çocuklara yılda bir kez iç gömleği gibi bir şey verilirdi tişört gibi bir şey yani, çizgili olurdu, bütün yıl bu giyilirdi. Çevrede koşuşlur, ineklerin sıcak sütü içilirdi.

Büyükbabam de hep dövülmüştü zaten, bir sığır tüccarının kızıydı, iğnelemeci hayvan tüccarı denirdi, öyleydi adı, domuzlar iğnelenirdi, inekler dövülürdü. Yani kesilen hayvanlar ve iğnelenen hayvanlar vardı. Salzburg'da yaşıyorlardı, "Mönchsberg'e çıkan asansörün yanındaki evde. Oğulları terzi ustası Bernhard'dı, üniforma terzisiydi. Subayları giydirdi hep. Önce SS'leri giydirdi, sonra Amerikalı generalleri, hemen ardından yani. Kleßheim'da yaşıyordu, giysi iyi durduğunda general onu Kleßheim şatosuna çağırırdı, yemeğe. Tatlandırılmış Amerikan etinden midesi öyle bulanırdı ki, ardından, general başka yere baktığında ağzından çıkarır, pantolonun cebine tıkarırdı pir-

zodayı ya da neyse işte onu, bunu hep anlatırdı, iğrendiği için pantolonunu mahvederdi. Çünkü çok yağlıydı et. Artık hayatta değil, yoksa şimdilerde Çinlileri giydiriyor olurdu. Bana bir kez elbise dikti ve bir şeye benzemedi, on beş yaşında falandım, hayatımdaki tek terzi elinden çıkmış giysiydi bu, o kadar korkunç oldu ki, tamamen yanlış bir kesimdi. Çünkü bunu bir çırağa yaptırttı, ne de olsa yeğeniyim, fazla titizlik göstermeye gerek yok, diye düşündü, elbiseyi fırlatıp önüne attığını bugün de anımsarım, bir de parasını vermemi istemez mi. Aynaya bakıp giysiyi gördüğüm anda, fırlatıp attım önüne ve Bernhard dayıyla olan ilişki de böylece son buldu. Evde uzun süre ne kötü bir davranışta bulunduğum konuşuldu. Alıp giymeliymişim, yıllar sonra bile, acaba giysiyi ne yaptı diye konuştular. Başkasına satamazdı ki, benim yüzümden büyük bir zarara uğradı soylu terzi. Ama korkunç bir biçimde oldu sonu. Bütün soylu kişilerin yaşamı korkunç bağırsak kanserinden, böyle son buluyor.

Mutlaka güzeldi o günler, ama içindeyken çirkin olduğu kesin. İşe yarar bulmuyorum. Demek istiyorum ki, yaşamın zaten kendiliğinden bir yığın engelleri var. Gençlik yılları korkunç, insan hırçın oluyor, her şeye saldırıyor, dur durak bilmiyor, durursa da hemen bir eli kesiliyor. Yaşlanınca da bir şey çıkmıyor, çünkü her şeyi daha iyi inceleyip kavırıyor üstelik de yaşıyor. Hiçbiri hoş değil. Belki bunlardan düşünsel bir haz alınabilir, evet. İnaniyorum buna. Belki bazen güzel bir havada, ama hava çok ender olarak güzel. Bense doğa insanı değilim, hazlarım da yok aslında. Bütün çocukça şakalar ve davranışlardan uzak olarak tamamen normal büyür, sonra size ömür boyu şarlatan olduğunuz söylenirse, olmaz ki böyle şey, küçük bir oğlan çocuğunun büyükannesinin pişirdiği yemeği beğenmemesi diye bir şey olamaz, yalnızca kötü yemek üzerine şaka yapmıştır – işte bunlar mezara kadar peşini bırakmaz insanın.

Ohlsdorf ta, 1983.

Annesi Hertha Bernhard, Traunstein'da, 1943.

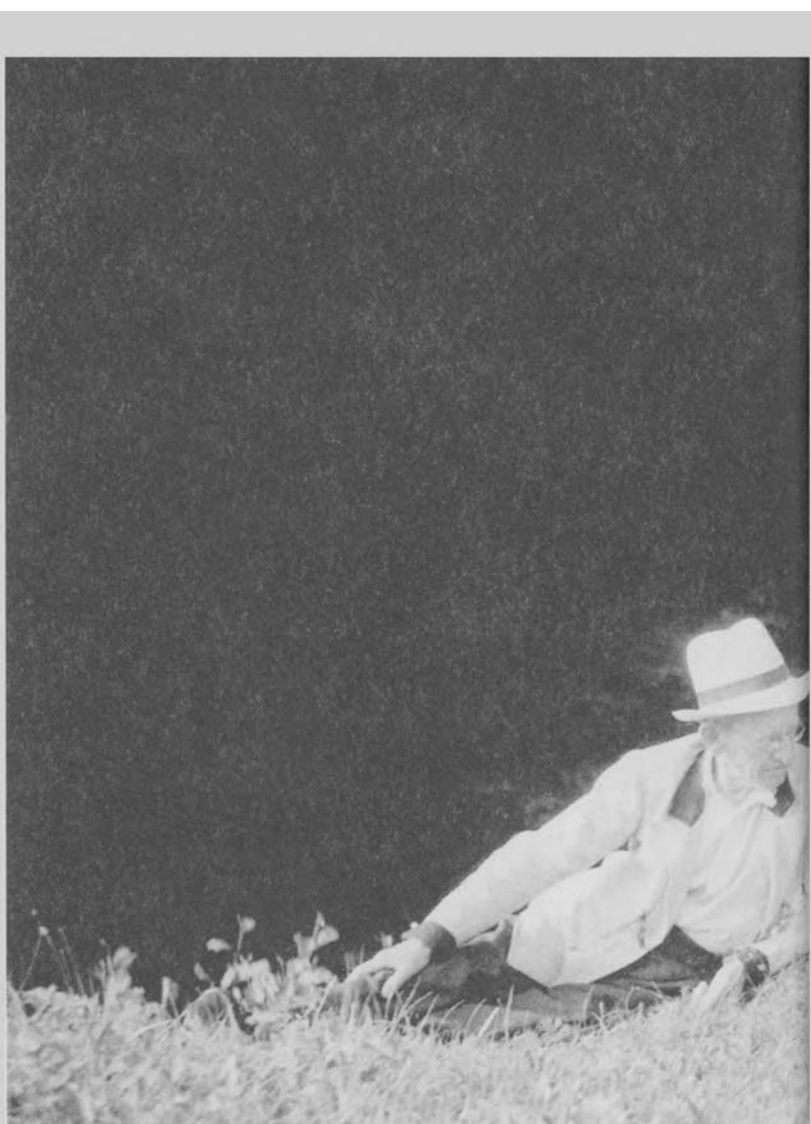

Büyükannesi Anna Bernhard, Traunstein'da, 1943.

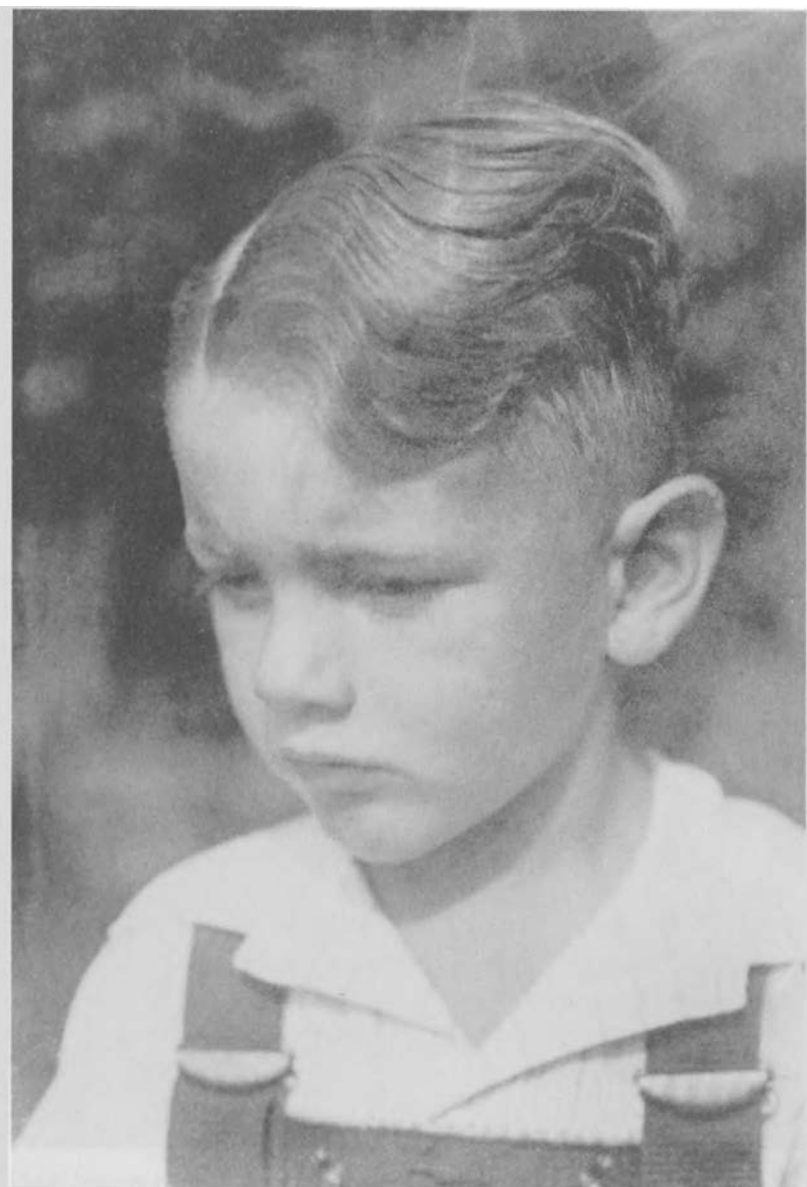
Annesi Hertha Bernhard'la Seekirchen'de, 1936.

Dedesi Johannes Freumbichler'le Seekirchen'de, 1937.

Seekirchen'de, 1936.

İnsana Kaçış

Vereme yatkındım, yüzümde sivilceler vardı, açlıktan sıska ve bembeyazdım, her şey Henndorf'ta dedem için konulan bir plaketin açılışı sırasında başladı. Açılış vardı, ardından da yemekli bir şölen, akrabalarımın lokantadaydık, gazeteciler, işte hemen herkes, bando mızıka, bayraklar ve avcılar. Büyükannem yanımda oturuyordu bir de Kaut, birden ona "Torunumla ne yapacağımı bilemiyorum Tanrım, bir işe yaramıyor, yaramayacak da, belki yazar", dedi. Öyle başladı. Kaut da "Onu Pazartesi günü bana gönderin", dedi. Ben de Pazartesi günü gittim Salzburg'daki *Demokrat Halk Gazetesi*'ne. Anımsıyorum, hatta "sen", dedi. Bana öyle geliyor, çok komikti bu: "Delikanlı gidersin işte", dedi. Oralarda bir mülteci kampı vardı. Rositten Kışlası'ydı adı, barakadan bir kamp, oraya gittim ve daktiloda birşeyler yazdım. Aighhof'ta oturuyordum. Ertesi sabah gazetede çıktı yazı, biraz kesilmiş tabii, ama ben çok gururlandım. Şöyle düşündüm, bak işte, öğleden sonra götürüyorsun, ertesi sabah çıkıyor. Yüceltici bir duygu. O zamanlar adliye muhabirliği yapan biri vardı, hastalandı şansına. Bir başkası da yoktu ellerinde, küçük bir gazeteydi. Bunun üzerine ben gittim geçici olarak, ama adam hep hasta kaldı ve bir daha gözükmedi. Kim olduğu hakkında hiç bilgim yok, ben iki yıl çalıştım gazetede.

Aslında dükkân açmak istiyordum, bakkal dükkânı ya da ona benzer bir şey. Eskicide raf ve çekmeceler aramıştım, mutlaka birşeyler satmalıyım diye bir saplantım vardı. Ne satacağımı bilmiyordum, ama bakkal dükkânı gibi bir şey. Her zaman

gençlik düşünüm ve isteğim olmuştu bu, çünkü Henndorf'ta Rosa teyzenin bakkal dükkânı vardı ve orada kelle şekeri satılırdı. Çocukken oraya giderdim. Bütün dükkân bu odanın yarısı kaddı. Bir de ikinci oda, yatak odası vardı, başka bir şey yoktu. Çocukken aylarca orada kalır, o odada uyurdum. İğrençti, ama dükkânda birşeyler satmak uğruna katlanırdım buna, tezgâhın arkasına geçmek için. Bu yüzden dayandım, korkunç bir biçimde yaşlanan bu yaşlı teyzeyle o korkunç yatakta yatardım. Geceleri hiç uyumazdım, bütün pencereler kapalıydı, sınıksız, orası nemli, kokuşuk bir delikti, bütün gece. Ama gene de bir yaşantıydı, orada tutuldum bu yaşlanma travmasına, sanıyorum. Ama yazma eyleminin böyle bir rastlantıyla başlaması her şeyi değiştirdi, yazı başına otuz şilin alıyordum galiba, ister üç satır olsun, ister bir sayfa olsun ayırım yoktu. Götürüydü iş. Günde üç yazım çıksın diye çabalıyordum, neler neler, ne bileyim "Gebe dul" falan gibi yazılar da. Bölge yargıcına gidip bugün ne var ne yok, diye soruyordum. Orada dosyalar oluyordu, acele kopya çekiyordum onları. Daha çok para kazanıyordum, günde doksan şilini buluyordum, o zaman için büyük paraydı. Ay sonunda iyi durumda oluyordum. Bu yüzden bu iş ötekinden daha iyi, diye düşündüm. Tatmin oluyordum, sabah kahvaltısında da ıvır zıvırı okuyabiliyordum. Aslında o zamanlar bunlara ıvır zıvır diye bakmıyordum.

Bir gün gazeteye gittiğimde Kaut: "Bu iş böyle sürmeyecek, şimdi partiye girmek zorundayız", dedi. "Yani sosyalist bir gazete ve içinde bir şey yok, olmaz bu", dedi. Sonra benim bir amca edasıyla elimden tuttu. Zaten beş kapı ötesiydi, sonradan belediye başkanı olanın yeri. Salfenauer o zamanlar parti sekreteriydi, ufak, sıska, raşitik bir adamcık, yani iyi değil, hiçbir şey değil, normal ve zıvır biri. Bana göre hava hoş, diye düşündüm, partiye gireyim, dedim. Üyelik kartları hemen doldurulup yarım yıllık aidat ödendi, hemen oracıkta, ben de önüme ne konduysa imzaladım ve bu iş de böylece bitti. Eve gittim ve ne halt ettim şimdi ben, diye düşündüm. Bir anda, düşünmeden yapılan bir şeydi bu, kendimi iyi hissetmedim. Sonra "Yoldaş Bernhard" diye mektuplar gelmeye başladı, bu böyle süremez, diye düşündüm. Çok iyi anımsıyorum, ya ertesi gündü ya da ondan

sonraki gün, parti rehberini aldım ve Peyerl'e mektup yazdım, o zamanlar bölge başkan yardımcısıydı, kızıldı, Aiglhof'da oturuyordu: "Salzburg Parti Başkanı'na". İadeli taahhütlü yolladım ve aslında sosyalizme inanmadığımı, bir aptallık yaptığımı, üyeliğimi geri çektiğimi falan yazdım. Gönderdim ve bu iş de orada bitti. Sonra Kaut'un yanına bir daha gitmeye cesaret edemedim, doğal olarak günde kazandığım doksan şilin de böylece son buldu. Her şey bitti. Sanırım on, on beş yıl onunla bir ilişkim olmadı. Orada bitmişti.

Sonra hemen *Salzburg Haberleri*'ne telefon ettim ve "Sizin gazetede birşeyler yapabilir miyim?" falan dedim, hemen oraya koştum, yıllardır *Presse*'de olan Bayan Leitenberger, o zamanlar bu gazetenin genel yayın yönetmeni yardımcısıydı. O bana: "Ah, önce sosyalist rolü kesiyor", dedi. Akıl almaz bir şey, hem de hemen telefonda söyledi bunu. Keyfin bilir, diye düşündüm ve telefonu kapatıverdim. Bugün bile anımsıyorum, Rainer Caddesi'ndeki telefon kulübesinden konuşmuştum, korkunçtu. Öylece orada kalakaldım. Sonra Becker bana radyoda bir iş buldu, onların bir radyo dergisi vardı, *Radyo Avusturya*'ydı adı, sanıyorum, belli programları gösteren bir çeşit bülten, şimdi her yerde var bunlardan, yayınlar hakkında önceden verilen bilgiler. Ben bilimsel yayınları seçtim. Kitaplığa gidip araştırmak yerine kendim birşeyler uydurup yazıyordum: "Heidegger'in dediği gibi..." falan. O bir şey söylemeyen şişirme cümleleri ben bulup yazıyordum, kulağa sanki çok önemli laflarmış gibi geliyordu. Haftada dört beş yazı göndermem gerekiyordu, ayda üçyüz şilin alıyordum, bununla yaşayabiliyordum, yıllarca, yıllarca sürdü bu. Sonunda atılınca kadar, çünkü zamanında yetiştiremez olmuştum. O kadar sıkılmışım ki bu işten, hep daha ileriye atıyordum, sonunda da çok geç oldu. Başarılı olamamıştım. O sırada zaten Mozarteum'a gidiyordum, gazete işini de bir yandan yürütüyordum. İşte, sanırım, hepsi buydu.

Sonra bir şey daha var, yeteneklilere verilen bursu kazanmıştım. Burslar Mozarteum'da kara tahtaya herkesin adıyla yazılmıştı. Beşbin şilin tutuyordu ki, o zaman için büyük paraydı. Yaşlı Paumgartner daha hayattaydı, Mozarteum başkanıydı.

Ben daha o günlerde yazıyordum, şiirler, kendim için. Seminerlere giderken şiirler yayımlanmıştı. Kitap da çıkmıştı o zaman (*Yeryüzünde ve Cehennemde*, Otto Müller Yayınevi, Salzburg, 1957). İyi anımsıyorum, ah ne olağanüstü, yetenekliler bursu, insan daha iyi giyinmek zorunda, çünkü beşbin şilin bir zarfın içinde giriş katında başkanın kendi tarafından makam odasında elden verilecek. Hadi Thomas Bernhard, diye düşündüm, çok hoş, pantolon ve kazak giydim, o zamanlar ceketim yoktu. Ve işte dağıtıyor paraları ve birden elinde zarf falan kalmıyor, ben de orada dikilmişim. Sonra "Eee sen ne istiyorsun?" diye soruyor. Ben de "Nasıl yani, benim adım da yazıldı", diyorum. Ah bir yanlışlık olmuş. Ne hainlik değil mi? Ne bir espri yapabildi, ne cana yakın davranabildi. Başımdan aşağı kaynar sular dökülmüş gibi orada durakaldım... Yani bu kadar ilkel işte insanlar. Bunlar kendilerine kültür adamı diyorlar, 'Gece Müziği'nin şefliğini yapıyorlar ve insanı orada yıkabiliyorlar. Eve gittim, mahvolmuştum. Yani bu tip olaylar işte, şimdi aklıma geldi de. Bu kadar garip şeyler, ama hiçbirini aldırımıyordu. Sonra yıllarca sadece gulaş çorbası içerek yaşadım, bu yüzden bir sürü sivilce çıkardım, görüntüm korkunçtu. Gulaş çorbası ve bir dilim kara ekmek, günlük yemeğim buydu, sabahları da birkaç litre çay içiyordum, geceleri eve gitmiyordum.

ORF'nin başkanı olan Becker'i daha önceden tanıyordum, sürekli işler yaptım ona. Ölüler Günü yaklaşırken o: "Hadi Salzburg mezarlıkları üzerine bir program yapalım", diyordu, ben de yapıyordum, "Bir onurlu mezardan ötekine". Sonra hayranlıkla dinliyordum, mümkünse tiyatrodan bir oyuncu okuyordu Salzburg'da. Müthiş bir şeydi. Ya da "Konuğumuz Yazarlar" ya da neyse programın adı, on beş dakika. Schönwiese de oradaydı, güzel şiirler okunurdu. Arada piyano çalınırdı. Evde utanıyordum bu yüzden, bir lokantaya gidip: "yayını dinleyebilir miyim lütfen?" diye soruyordum. Böylece törenle dinlemiş oluyordum. Eh, tabii böyledir. İşte şimdi büyük şair oldun falan, diye düşünüyordum. Ya elimde kitapla Otto Müller'e gidişim, her zaman sorunsuz oldu, hiçbir tepkiyle karşılaşmadım. Hak edilmiş bir şeydi bu. Mozarteum son buldu. Sınavı ve her şeyi yaptım, bitirdim, diplomayı aldığımdaya beni hiç ilgilen-

dirmediği için bu işle ilişkimi keseceğime yemin ettim. Aslında Mozarteum'a yalnızlık içine gömülüp gebermemek için gittim, yaşitlarımla birlikte olmaya zorlamıştım kendimi. Bir çeşit insana kaçıştı bu.

Ne yapabilirdim ki başka? Bir yandan hastaydım. Tüberküloz iseniz bir dükkânda çalışamazsınız, bir yığın iş söz konusu olamaz. Mozarteum'da bir şey söylemedim, kimse de sormadı zaten. Bir okulda istediğiniz kadar öksürebilirsiniz, işte bu kadar basit. Ama bir bakkala ya da demir ticarethanesine girerseniz sağlık raporunuzu göstermek zorundasınız, yoksa işe alınmazsınız. Yaşamın sırrı bu.

İşte, roman yazmaya da başlamıştım, üç yüz sayfa uzunluğunda, akıl almaz şeyler, değil mi?

Birinin adı "Peter Kente Gidiyor"du, yüzüncü sayfaya gelmiştim ki o daha istasyundaydı. O zaman caydım, tasarı yanlış. Daha tramvaya bile binmemişti ki yüz ellinci sayfaya gelmiştim. Ekonomi eşittir sıfır. Tanrım ne zamandı acaba, yirmi beş yaşıma gelmiştim, o zaman kitap çıkmıştı, ben on altı on yedi yaşımdayken yazma eylemine başlamıştım. Hemen hemen on yıl bir şey çıkmamıştı, ama yazıyordum, fazla düşünmeden. Sonra bitirdiğimde yazdıklarımın şimdiye kadar kimsenin yazmadığı şeyler olduğunu ve taklit edilemeyeceğini düşündüm. *Don (Frost)* çıktığında zaten bizde hiç kabul görmedi. Şimdi kitap için iyi şeyler yazanların hepsi o zaman bunun bir yetenek provası olduğunu, bu Salzburglu delikanlının bir daha asla sesinin çıkmayacağını yazdılar. Her neyse, herkes istediğini yazar tabii. Ama cesaret verici değildi hiçbir. Yurtdışında birkaç eleştiri çıkmasaydı, ki onlar da budalacaydı, ama göklere çıkarıyorlardı, belki de sürdüremezdim. Neyin ne olacağı belli değil ki. O zamanlar Viyana'da teyzemin yanında yaşadığım bir dönem geçiriyordum. İnşaatta çalışıyor, çukur kazıyordum, kamyon şoförlüğü yapıyordum. "Christophorus" diye bir büro vardı, oraya telefon ettim. İşte oraya gidiyorsunuz, size bir deri ceket veriliyor, benimki bugün bile durur, sonra oradan oraya. Kemeter firması için aylarca sürücülük yaptım. Bugün de çalışıyor bunlar. Mavi arabalarla. Ayrıca çok severek araba kullanıyordum. Her zaman tutkulu bir şoför olmuşumdur. Kamyon şo-

förlüğünü daha da çok seviyordum, çoktan beri yapamadığıma da üzgünüm aslında. Bana birşeyler veriyordu bu iş. *Don (Frost)* yazılmıştı o zamanlar. Wieland Schmied iyi arkadaşımды, o zaman Insel Yayınevi'nde editördü. Sanırım üç bin kitap sattılar. Insel Yayınevi'nin şefi sonradan Schmied'e: "Bize ahret soruları sordu, almak zorundayız. Ama bana o zamanlar anlattığınız kadar da iyi bir şey değil bunlar aslında", demiş. İşte kitap bu biçimde çıktı, eleştiriler de çıktı. Bunlar insanı hiç tatmin etmiyor aslında, çünkü birinin dediğinin tersini öbürü söylüyor, insan birazcık akıllıysa bunların ne çatlak olduğunu anlıyor. Gerisinde bir şey yok, uzun eleştirilerde eleştirmeni kişi olarak etkileyen gerçekten bir tek cümleye rastlamak olanaksız, ilgiyle okuduğunu gösteren bir duygu vermiyor insana. Bir iş olarak algılıyorlar yazdıklarını, kitap üzerine yazmış oluyorlar, hepsi bu. Eleştirmen için çok ilkel, yaşamını sağladığı, aile geçindirdiği bir iş. Sonra insan bu eleştiriler ve kitapla baş başa kalıyor ve kitap nasıl, gerçekten bir şeye benziyor mu, benzemiyor mu falan diye ne düşüneceğini bilemiyor. Bunun üzerine gene kamyon sürücülüğüne döndüm, ama iyi olmadı. İyi bir durum değildi.

Kitap kabul edilmeseydi herhalde Gana'ya giderdim, vize-mi almış, gerekli her işlemi tamamlamıştım ki, Accra'da yarı UNO, yarı Katolik Caritas memuru olan Amerikalı birden öldü. Ölüm, yaşamımda hep olumlu etkiler yarattı.

Katolik Bir Varoluş

Sonuçta her şey bozguna uğruyor, her şey mezarlıkta son buluyor. Orada istediğinizi yapabilirsiniz. Ölüm herkesi çağırıyor, böylece her şey son buluyor. Çoğu daha on yedisinde, on sekizinde ölüme aldırıyor kendini. Bugünkü gençler ölümün kollarına atıyorlar kendilerini, on iki, on dört yaşında ölmüş oluyorlar. Sonra bir de yalnız savaşçılar var, seksen doksan yaşına kadar savaşıyorlar, sonra onlar da ölüyor, gene de daha uzun yaşamış oluyorlar. Yaşam güzel ve bir şaka olduğuna göre, daha uzun haz almış oluyorlar. Erken ölenlerin hazları ise kısa oluyor, aslında onlara acıyoruz. Yaşamı tanıyamadıkları için. Bütün ürperticiliğiyle.

Annemde bende hiç olmayan bir şey vardı, korkunç baş ağrıları, ömür boyu süren. Çok yaşlanmadı aslında. Haplarını ben alırdım hep, baş ağrısına karşı, çok güçlüydüler. Bir gün gene gidip “annemin hapları”, dedim. O da bana çekmecedan çıkarıp verdi, eh işte öyle, sonra yuttum. Bilmiyorum ama otuz tanesini birden galiba. Bu kurtuluş oldu, çok fazla yutulduğu için hepsi geri çıktı. İyi anımsıyorum, bir hafta kadar yatakta kaldım ve kustum, oysa içimde bir şey kalmamıştı. Çok rahatsız edici. İnsan, midesi kopuyor duygusuna kapılıyor.

Çocukların gövdesinde hep bir şeytan dolandır. Dertli hasta ya da sevimli olmadıklarında ve her şeye ilgi duyduklarında onlara hep aynı şey söylenir: “Senin içinde şeytan var.” Çünkü anne babaları kızdırdıkları için ve her an bir şeyler düşündükleri için çocuğun ne de olsa bozulmamış, sağlıklı bir anlama yeti-

si olduğundan. Öyle değil mi, anne babalar bunu anlıyor ve bu yüzden de aslında çocuklarından nefret ediyorlar. Ve sonra da kendilerinden, buna kendileri neden oldukları için.

Şunun yanlış olduğunu sanmıyorum; hemen hemen her çocuk kendini öldürme düşüncesi taşır, gene de yapamaz bunu, ya da başarılı olamaz. Çocukken çok güçlüdür bu duygu. Sonra bir dalga gelir, yediyle on iki yaşları arasında, insan o zaman biraz güçlenir, sonra on sekizle yirmi dört arasında çok hassas bir dönem başlar, bunu atlatan nasıl olsa ellisine gelir, evlenir, başı dik, kalbi çarparak normal yaşamın içine girer. İnsanlar eliden sonra gene düşünmeye başlar. Bu ara evlilikler dağılmış, çocukların hepsi berbat olmuş, kadirbilmezlik dünyanın bize sunduğu şey olmuştur.

Bugüne kadar her an kendimi öldürmeyi düşünmüştümdür. Ama gerçekleştirmediğime göre yaşam benim için her şeyden değerli demektir. Bilemiyorum işte. Hastalığım yok olup yeniden ortaya çıkan çok yönlü bir skleroz değil. Bunu anlayabileceğinizi sanmam. Anlatması çok güç. Ama belki de insan kendi kendini utandırır ve seksen yaşına gelir. Bilinmez. İnsanın elinde olan bir şey değil. Faytonda oturup atları kırbaçlamanız bir işe yaramıyor, çünkü çoktan leş olmuşlar. Ben gittikçe sona yaklaşıyorum.

Ciğerimde tümörler var, eskiden kalma herhalde, bir zamanlar veremdim. Sanıyorum bu yüzden oluştu. Kalbim büyüyor, bu hep var olan bir hastalık. Bu durumda üç çeyrek saat de yaşayabilirsiniz, üç yıl da, yedi yıl bile olası. Doktorların dediklerine göre, aslında yıllar önce ölmem gerekiyordu, kendimi yıllarca aştım. Bir açıdan ölüm – yani hiç korkmuyorum, umurunda değil. Aslında ölüm korkusu denen şeyi anlamıyorum, çünkü ölmek öğle yemeği gibi doğal bir şey. Kimi zaman insanlardan korkarım, oldukları biçimleriyle, ama ölümden korkulmaz ki. Ya ölemeseydik ne olurdu? Böyle bir şey olsaydı yaşamıma son verirdim – mutlaka. Rezil biri olarak yaşamak istemezdim hayatımı. Aslında isteyen istediği zaman kendini öldürmekte özgürdür. Ama sorun neyle öldüreceği. İstediğim gibi davranmadığım bir varoluş zaten çok zor, ama gene de yapamazdım asla. İnsan böyle çok aşağılara düştüğünde hafifletici

iğrençliklerle karşılaşılıyor, herkes bir yerlerde cenneti buluyor, başka bir şeyi değil. Maltalılar'dan başlayarak, ne- bileyim-ben- kimlere kadar hep aynı iğrençlik.

Sanırım insan kendini daha çok düşünmeli. O zaman nasıl ol- sa doğru duyguyu bulur. Bir homeopat'a* gereksinmem yok. Ne yapmam gerektiğini kendim biliyorum, yumuşak, balgam söktü- rücü birşeyler içilir, fazla bir şey yapılamıyor zaten. İnsan bir kez paslandığını kavramışsa, değil mi? Tüfek namlusu temizler gibi, gırtlak da başka bir şey değil zaten. Yumuşak, yağlı şeyler, bal, süt yeniyor, aptalca değil, temiz havaya çıkılıyor, o zaman geçiyor. Ya tamamen ya da ömür boyu, değil mi, sorun işte bu.

Ben baş ağrısı üzerine yazmıştım, korkunç baş ağrısı üze- rine, çünkü beni hep ilgilendirdi bu, büyükbabamın da felaket baş ağrısı vardı, annemin de, aslında ailede herkesin. Bir tek ben baş ağrısı nedir bilmiyorum. İçersem olur. Sırtım ağrır, hava de- ğişikliklerinde, bunu da başınızda duyarsınız. İnsan havadan çok etkileniyor. Bir yerinizin ağrması çok gizemli bir şey. Biraz yukarıya bakınca anlıyor insan. Aslında kafama kadar bir ağrı çıkmadı. Bende sırtımdan giriyor ve iğneliyor. İşte kurtulamı- yorsunuz bundan, doğal olarak bir çekiciliği de var, ama aylarca uyuyamazsanız, bir gece bile, sonra üç saat uyuyabilmenizi mut- luluk olarak algılersınız, bir yanınızın ağrımadığı anları da.

Bugün kardeşimle beraberdim, iç hastalıkları doktoru, Al- lahtan böylece bütün o iğrenç doktora gitme budalalıklarından kurtuluyorum, hâlâ neler yaptığıma şaşırıp kalıyor. Ona göre benim durumumda birinin yıllardır yatakta olması ve kim bi- lir neler yapması gerekiyor. Böyle olsaydı şimdi bu dünyada ol- mazdım herhalde. Ben gene de oldukça iyi durumdayım, daha az şey yapacağıma daha çok şey yapmayı yeğlerim, yoksa mah- volurdum.

Lizbon'da idrar yolum tıkanı, üç gün bir şey çıkmadı, son- ra birden kan ve irin geldi. Bunun üzerine kardeşime telefon ettim, "derhal hastaneye", dedi, hiç vakit geçirmeden. Bir gün daha beklenirse – aynı gün büyükbabam öldü. Kendi kararım- la sonda takılı olarak buraya uçtum. Çok geç olmadığı için yete- rince erkendi ve halloldu.

* Hastalığı "benzerin benzeri iyileştirdiği" ilkesiyle tedavi eden doktor (Ed. n.).

Annem iki yıl kanser yüzünden yattı, bir iskelete dönmüş-
tü, sizin de tanıdığınız teyzem bir yıl yattı, ben de elimden gel-
diğince ona baktım. Ölümünden bir gün öncesine kadar akli ta-
mamen yerindeydi, ama korkunçtu, bir deri bir kemik. Normal
ölüm dedikleri şeyin ne kadar korkunç olduğunu biliyorum
ben. Ama bu insanlar artık bir yararını görmedikleri halde ya-
şama gene de bağlı oluyorlar, o kadar budalaca bir şey ki, üze-
rinde konuşulamaz bile. Yani ölüm ve yaşam, tamamen normal
bir şey, normal ve doğal. Budalaca olan, böyle durumda olan
birini görmek, yanına gitmek, bu korkunç. İnsan yıkılıyor bir-
çok şeyi yapamaz oluyor. Ben de artık birinci kata çıkmıyorum,
tıpkı insanın günün birinde artık yüzememesi ya da uzun koşa-
maması gibi bir şey. Bir de artık, şimdiye kadar ölmemiş ya da
kendini öldürmemiş birinin şanslı olduğuna inanmaya bile baş-
ladım. Mutsuzluk içinde yaşasa da. Yoksa kendi eliyle son ve-
rirdi. Bu bıkkınlığın ağır bastığı, kendini öldürme duygusunun
çok güçlendiği zaman, kendiniz mutluluk ve mutsuzluğunuza
karar verebilirsiniz. Yani gökten zembille inmiyor size. İnsan-
lara öyle masallar anlatılıyor ya. Sonuçta herkesin kendi yaşa-
mı kendi elinde. Sanırım daha uca da gitsek şöyle diyebiliriz:
Biri körse, korkunç acılarla kıvranıyor olsa da, yarı aç yarı tok
kalmışsa bile, onun için en büyük mutluluk bir kez görebilmek-
tir. Şimdi sizi bir baltayla doğramıyorsam bu sizin için mutlu-
luk. Ben sizi şimdi öldürebilirdim. Örneğin. Belki bu sizin için
büyük bir mutluluk olurdu, bilinmez ki. Ya da benim için. Bir
katil, bunlar iki dakika sonra ne yaptıklarının farkına varırlar,
çünkü önce şok geçirirler. İki dakika sonra sokağa fırlayıp "Ahh
birini öldürdüm ben", diye bağırlar. İşte ben de böyle davranır-
dım herhalde. Mercedes'e binip sessizce buradan uzaklaşacağı-
mı sanmam, pencereyi açıp "Birini öldürdüm", diyeceğimi de
sanmam. Ben gerçekten dışarıya fırlardım, bağrım açık, pantolo-
nun fermuarı çekilmemiş, yani bir çeşit deli gibi, bana daha az
ceza verilsin diye, insan o anda her şeyi düşünüyor. Yani bunla-
rı düşünebilirim, anlıyor musunuz?

Şansınız her gün var. Şans sanırım, şanssızlık gibi dağıl-
mış, herkesin payına düşüyor. Şans göreceli bir şey. Tek bacaklı
birinin bile şansı var, çünkü bir bacağı var. Sonuna kadar gider

bu böyle. Belki de şans budur. Şansın, olduğundan daha fazlası gerekiyorsa, bu kendini beğenmişliktir. Ve olanaksızdır. Tabii ben bir taşra papazı değilim. Hiçbir şeye karşı çıkmıyorum.

Her şeyden memnunum, sonuna kadar.

Belki de kendimden memnun olduğum ve her şeyden mutluluk duyduğum için. Kelimenin tam anlamıyla. Tamamen mutluyum, yukarıdan aşağıya, sol elimden sağ elime kadar, bir haç gibi. Güzel olan da bu. Katolik bir varoluş. Herkese din ve onunla bağlantılı şeyleri dilerim, çünkü olağanüstü bir şey. Kremalı çorba gibi.

Elinizde değil, size bir ad veriliyor, adınız Thomas Bernhard, ömür boyu taşıyorsunuz bu adı. Bir gün bir ormana gezmeye gidersiniz ve biri fotoğrafınızı çeker, o zaman seksen sene hep ormana gezmeye gidersiniz. Buna karşı hiçbir şey yapamazsınız.

Herhangi bir lokalde bir gazeteci oturuyor ve sizin “dana eti iyi değil” dediğinizi duyuyorsa o hep “dana etini sevmeyen adam” olduğunuzu söyleyecektir, ömür boyu. Belki de siz bu arada, hep dana eti yiyorsunuzdur.

“Öküz” diye damgayı yemişseniz, mezbahada kesilinceye kadar öküz kalırsınız. Baharda ot yediğiniz bilinir, sonra saman. Yazarlar için de böyle bu. O, “yazar” damgasını yemiştir. Onu mezbahaya satan köylü yayıncıdır, kitap piyasasına satar. Yazarın ne yaptığı bilinir. İneğin ot yemesi gibi, yazar da düşünceleri yer. Aynı düşünceler mi, yoksa değişik düşünceler mi, onun sorunu değildir. Bu, daha yüce bir teslimiyettir. Belki de on sekiz yaşında hastaneye yatırılıp orada yağlarla ovuluşumdur beni yazar yapan. Sonra yayladaki bir sanatoryumda aylarca yattım. Karşımda hep aynı dağ duruyordu. Hareket edemiyordum, bu can sıkıntısı ve karşımdaki dağla yapayalnız, aylarca ve aylarca kalışım – işte insan bu durumda ya çıldırır ya da yazmaya başlar. Ben orada kitaplara, yazmaya, kaleme duyduğum nefreti, yazarak atlattım. Başıma gelen tüm kötülüklerin nedeni bu galiba. Ama her şey insanı ileriye götürüyor, insan bir şeyle geçiniyor, o işi yapmaya devam ediyor, yaşam da bir yığın budalalık. Yaşam yan yana dizilmiş budalalıklardan oluşuyor, anlam az, nerdeyse tümüyle budalalık. Kiminki olursa

olsun. Bunlar şimdi nefis insanlar, imrenilecek insanlar olsa da – hepsi acınacak durumda ve hepsini aynı son bekliyor.

Evde istediğiniz kadar kitabı sıralayabilir, sonra da bunlara bakabilirsiniz. Buna karşın insan değirmeni çevirmeyi surdryor. Tıpkı sabahları kahve içme alışkanlığının edinildiği gibi, ya da çay –ay daha akıllıca– yazmak da böyle bir şey. Bağımlı oluyorsunuz. Bu da bir uyuşturucu.

Benim gibi yaşamayı seviyorsanız, o zaman her şeye karşı bir çeşit nefret sevgisi duyarak yaşamak zorundasınız. Dolaylı bir yürüyüş bu. Doğrudan doğruya teslim olmak ölüm demek olurdu. İnsan severek yaşıyorsa ölmek istemez. Herkes severek yaşar, kendini öldürmüş olanlar bile, ama artık onun yaşama olanağı kalmamıştır. Geri dönüş yok çünkü.

İnsan oradan oraya atılıyor. Yaşamın en iyi itici yanı da bu, başka ne isteyebilir ki insan. Yalnız nefret ederseniz yok olur giderseniz. Erotizm olmadan hiçbir şey yaşanmaz. Böcekler bile, onların da gereksinimi var. Erotizmden anladığınız son derece ilkel bir dşnceyse başka. Olmaz. Ben hep ilkel olanı açmaya alışmışımdır. Ne bir kız kardeşe ne de bir sevgiliye gereksinmem var. Bunların hepsi insanın kendi içinde, canı isterse arada bir kullanabilir. Doğrudan doğruya söylenmeyen şeylerin var olmadığını sanıyor insanlar. Seksenlik bir moruk herhangi bir yerde yatıyor, elli yıldır aşksız da olsa, gene de kendi cinsel yaşamının içinde. İlkel olanın dışında, çok daha üstün bir cinsel varoluş durumu. Bir köpeğin sevişmesini izler, kendim güçlü kalırım daha iyi.

Cinsellik her insanda çok önemli bir rol oynuyor, onu nasıl kullanırsa kullansın. Zorunlu, bu onda var. Cinselliği olmayan insan yok. Göğüslerini, organını, her şeyini kesseniz, o gene de tümden cinselliğe bağımlı olacaktır. Ama belki de ölürdü bu yüzden ve cinsellik bütünlüğünün bir bütün kurbanı olurdu.

Kimse Değişmiyor

Felaketleri dert edinmeye gerek yok, onlar nasıl olsa geliyor. Ama belki de onları çağırmak gerekir, zaman zaman, çünkü kendiliğinden geldiklerinde daha uzun sürüyorlar. Ve insan soluyor, o zaman hiç hoş olmuyor. Temelinde insanın çok sayıda olanağı var, yalnız toplum içinde insan kendine fazlasıyla egemen ve fazlasıyla gerilimli oluyor. Mutlaka her şeyi ateşe verip birini de öldürebilir, dayak atarak koşturabilir, belki bu bir yenilik getirebilir. Çünkü uzun süre yalnız içinden geleni alamaz insan. Bir an gelir biter, bir süre sonra çuvalın içindeki biter, boşalır. Ohlsdorf'ta ya da başka bir kentte olmuşum fark etmez, çünkü başka bir yerde de yalnız oturuyorsunuz, birşeyler yapmazsanız. Bochum ya da Wuppertal'da da böylece oturabilirsiniz, ya da on milyonluk bir yerde. Kendiniz girişmezseniz kimse sizinle ilgilenmez.

Uzaktayken dinginliği özlüyorum. Buraya geldiğimde de çok mutluyum. İçeriye giriyorum, tuvalet eşyalarımı çantamdan çıkarttığım anda yakalıyor gene beni, aslında dayanılır gibi değil. Pazar günlerini sevmediğim gibi, hep nefret ettim onlardan, çünkü çok sakın ve yapay. Belki de bir yanılma bu. Aslında kendimi taşrada yaşarım inancına kaptırdım, ciğerlerim böyle olduğu için, ama belki de yoktur böyle bir şey. Şimdi de dışardayım, o sağlıksız olduğu söylenen yerlerde, kendimi oralarda çok iyi hissettim. Ama ben temelde bir yerde kalamayan bir insanım. Uyum denen şeye dayanamam, aileleri de sevmem, her şeyin yerli yerinde olduğu ve sözüm ona bir dinginli-

ğın egemen olduğı yerler bana göre değıl. Kardeşim ise benim tam tersim, o hep aile, çocuklar, uyum falan istedi. Ben bunları görmediğim zaman rahatım. Bunlar beni şaşkına çeviriyor.

İnsan zaten değışmiyor. Temelinde daha çocukken böyle, bu açıdan ben hiş değışmedim. Bu uyum içindeki aile yaşamını biliyorum, hepsinden haberim var. Bir yere gitmem yeter, her gün yaşayabilirim bunu, ama bunların hepsi sahte, kokuşmuş ve yalan dolu. Bir yerlere gidiyorum ve kendime buna gereksinmen vardı, diyorum.

Doğal olarak ilişkilerim var, belli bir süre hoş oluyorlar, böyle işte, eh, hoş da oluyorlar, ama burada bir tek insan tanı mıy o rum ki, hani o hayatta bir kez rastlanan insanlardan biri olsun. Üzücü olan, insanın sonra her şeyi hep ona göre ölçmesi ve deh şetle... Komşu kadınlarla olan ilişki gibi, ciğ er hastası yatıyorum – “Öğleyin size ç orba getireyim.”–, öğleyin, diyor, sonra akşam saat yedide geliyor. Ben kırk derece ateşliyorum, komşuya “Kapıda ç orbayla duran kadını hemen dışarı kovun”, diyorum. Gerektiğı anda insanlardan bir yardım göremezsiniz, ç ünkü insanlar yalnız budalalıklar ve ilginçlikler toplamakla ilgilenirler. Ama insancılık? İnsanın ç ok eskiden kalma dostları vardır, henüz bir şey olmadığı zamanlardan kalma, tanımlanmadan önce, olabilir-se o da. Benim bugün birç ok dostum var, hepsini üç yaşımdan beri tanırım, ama onlarla da sonunda konuşacak bir şey kalmıyor. Durmadan omlet yiyemezsiniz ki, “biliyor musun”, “anımsıyor musun?”, bunlar insanın sinirini bozuyor. Bu da zamanla sona eriyor, ama gene de onlar, gerektiğinde hiş ç ekinmeden bir binlik isteyebileceğ iniz kişiler, diye düşünürüm hep. Bunun dışındakilerin hepsi, sonradan edinilenler ç öpe atılmayacak kadar değ ersiz, işte burada duran ç öp tenekesine, hiçbir şey değıller.

İnsanların bir şeyden haberleri yok ki, her şey sadece yü zeyssel, yerel politikayla ilgili söylediğ im yirmi cümleyi bir biçimde geveleyip duruyorlar, oysa bu söylenenlerin bambaşka bir nedeni var ardında.

Bugün gene oldu, bir yere gidiyor insan, çevrede bir yığın Nazi dikiliyor, “ç alışmaz, kahvede oturur, bir iş yapmaz”, diyorlar benim için, bütün bunları işitiyorsunuz, hepsi benim için geride kaldı. Bugün zor bir gündü, nereye gitsem iğ rençti.

“Yazıyor ama aptalca bir şey, kimsenin işine yaramayan şeyler yazıyor, bir işe yaramaz, değeri yok, ortaya bir şey de çıkmıyor. Asalak, toplumun sırtından geçiniyor, bir iş yapmıyor, arabayla gezip duruyor, yiyor, daha sabahın köründe kahvehanede oturuyor, suratı asık, belirsiz şeylerle geçiniyor, ama çalışarak değil kesinlikle. Bu gibi insanlarla ilişkiyi hemen kesmek gerek. Bunlar yalnız başkalarına söverler her gün, bir işe yaramazlar, anlamsızlar, sırf tiyatro yaparlar ve tiyatro yaparak geçinirler, başkalarına beyin ve ruhun bir şey olduğunu anlatmaya çalışırlar, kim kanıtlayabilir ki bunu...”, diyorlar. Benim kimsem yok, bunun bilincindeyim. Örneğin benim güvenilebileceğim kimsem yok, gerektiğinde yanıma gelebilecek biri yok.

Şu sıralarda temizlikçi bir kadına bile dayanamıyorum. Gene de biri geliyor, çok hoş biri, sonra gidiyor. Ama Viyana’da birinin içeri girip çıkması düşüncesi... dayanamıyorum. Zaten ben her işi kendim yaptım, hayatımda hiçbir sekreter görevlendirmedim ya da benzeri bir yardımcı, işimde yani, asla. Büyük-babam, yazdıklarını temiz parlak kağıda temize çektiirmek için sekreterler tutardı, sözümona hiç parası yoktu, bu insanlara dünyanın ücretini öderdi, benim hiç böyle düşüncelerim olmadı. Ben eskiden olduğu gibi, şimdi de üçüncü hamur kağıda yazarım, iş biter. Beğenmeyen beğenmez, bana ne.

Gerçekten de eline çabuk bir kız almalıymış, her şeyi daktiloya çeken, yazan ve düzenleyen. Bir kez ziyaretine gittiğimde böyle birini Zuckmayer’de görmüştüm, onun kendine ait bir bürosu vardı. Bütün alt kat Litz-dosyalarıyla doluydu, okur ilişkileri alfabetik sıraya konmuştu, on binlerce sanırım. Bütün bunlara bakan, koruyan düzenleyen iki kişi çalışıyordu. Bende böyle şeyler yok, çünkü ben böyle şeylere izin veremem. Olmaz.

Zaten gebertilmesi gereken insanlarla işi oluyor insanın, çoğu zaman öyle durumların içine giriyor ki, atasözünün dediği gibi, “Şeytan darda kalınca sinekleri bile yer.” Durumların çoğu böyle: Asla dayanamadığınız, budala bulduğunuz kişilerle yemeğe gidiyor ve önlerinde ikiyüzlülük ediyorsunuz. Öte yandan yalnız kalınamıyor, gerçekten olmuyor. Uzun süre olunabilir, bu konuda ben çok eğitimliyim, bir an geliyor birşeyler

olması gerekiyor, sonra gene düşünüyorum, tabii ben uzun süreler yalnız oluyorum, tersi değil.

Kimi zaman en tuhaf şeyler bile insanı rahatsız etmiyor, incir çekirdeğini doldurmayan şeyler hoşuna gidiyor, öyle, bunu biliyorsunuz. Zayıfsanız, bir ipe bağlısınız demektir. Güçsüz ve havadan etkilenen, sırt ağrıları çeken, sidik torbası tutacak mı tutmayacak mı bilmeyen biri, bunlara neden bağımlı olmasın. Bunların eline kalır işte. Uyuduğunda kötü uyuyan, kibirli, hain, sert, yumuşak, duygusal ve hepsi, istediğiniz kadar sayın, hepsini bende bulacaksınız.

Kadınlar ve erkeklerle her türlü ilişkim oldu, aklınıza ne gelirse. Neyi anlatayım ki size? Her insan başka türlü, bir insana yaklaştığınız yöntemle başkasına yaklaşamıyorsunuz. Bir başka yöntem bulmak zorundasınız. Aramaya kalkarsanız bulamayacaksınız. Ya elinizdedir bu ya da değildir, komut verip her şeyi içinden geçirebileceğiniz bir makine yoktur. İnsan belli bir şeye doğru çekildiğini duyuyor. Ya oraya doğru çekilirsiniz ya da çekilmezsiniz. Vesaire, vesaire. Sizi çeken bir kadınmış ya da erkekmiş fark etmez. Erkeklerle ilişkiler daha çok olsaydı daha hayırlı olurdu, herhalde nüfus fazla çoğalmazdı.

Öyle sanıyorum ki, erkekler ve kadınlar her zaman yalnızca denemeler yapıyorlar. Benim düşüncem bu. Çünkü kadınla erkek arasındaki birliktelik ve ilişki aslında her zaman bir deney, erkek tarafından bakıldığında. Doğal yaşamın keyfini çıkartma değil. Çok daha kurgusal. Daha numaracı, çünkü kadın daha çok oyuncu ve dalavereci. Ben insanlarla çok ender birlikte olduğum için deneylerim hep yarıda kalıyor. Aylarca kesintiye uğradığı da oluyor. Sonra gene tutkuyla deneye giriyorum, belki birkaç gün için.

Yalnız kimi zaman yapay bir istek duygusuna kapılıyorsunuz, ne kadar çok düşünürseniz o kadar iğrenç buluyorsunuz hepsini, mantıklı olarak.

Sonra gene hoş olabiliyor. Sonra biraz başarma duygusu gelebiliyor, bu da uzun sürmüyor, çünkü insan başarma duygusunun aslında ufak şeylere, kimi zaman hiçbir şeye dayanmadığını görüyor. İşte böyle. Her zaman çevrilebiliyor ya da daha çok döndürülebiliyor. O zaman da döndürmek nedir, çevirmek ne-

dir, diye saptamak gerekir yeniden, bunun da sonu hiç gelmez. İnsan gene bir yere varmaz.

Her insanın kendi yolu var ve her yol da doğru. Sanıyorum şimdi beş milyar insan var ve beş milyar doğru yol. İnsanların şanssızlığı, kendi yollarından gitmek istemeyip hep başka yol aramaları. Kendi olduklarından başka bir şeye hevesleniyorlar. Herkes aslında bir kişilik, ister resim yapsın, ister süpürsün, ister yazsın. İnsanlar hep başka şeyler istiyorlar. Dünyanın mutsuzluğu bu, yüzde doksan sekiz, yüzde bir daha verelim hadi. Ne zaman biriyle konuşsanız budala çıkıyor. Oyunbozan olmadığınız için iyi niyetli davranıyor, insanlarla konuşmayı sürdürüyorsunuz, yemeğe gidiyorsunuz, hoş ve kibarsınız. Ama temelinde budala hepsi, çünkü bir çaba göstermiyorlar. Kullanılmayan bir şey solar ve ölür. İnsanlar beyinlerini değil yalnız ağızlarını kullandıkları için damakları, çene kısımları belirginleşiyor, ama beyinde bir şey olmuyor. Çoğunlukla böyle bu.

Ben mümkün olduğunca bir şeye ve kimseye bağlı olmamaya bakıyorum. Bu ilk kural, çünkü o zaman çok değişik davranabilirsiniz. Kendinize karşı da. Yalnız o zaman mümkün.

İnsan mantıksal olarak gittikçe daha akıllanıyor, çünkü zamanın sonuna geldi, içinde gittikçe daha çok şey birikti, elli, yüz yıl öncesine göre vesaire. Bir yandan ilerleme denilen şey bu, öte yandan bildiği şeyler arttıkça daha hain oluyor. Çünkü gittikçe daha fazla şey görüyor. Bugün insanlar on yıl öncesine göre daha çok şey görüyorlar, on yıl sonra neler olacağını bilemezlerdi ki. Gördükleri katılıyor işin içine. Dolayısıyla daha akıllı oluyorlar. Wittgenstein bugün yaşıyor olsaydı kendi zamanında yazdığı gibi yazmazdı. Yani Wittgenstein beyninin düşündükleri, bugün yaşasaydı düşünecek olduklarından daha az değerli olurdu. Çünkü içinde daha çok şey olurdu, ama Wittgenstein'in beyni bugün artık yok.

İşte bu hoşuma gidiyor. Kendi içlerinde parçalanan ve hiçlikte çözülen cümleler aslında, ama son derece iyi kurulmuşlar, şimdiye kadar yazılmış her şeyden daha çok düşgücünü tetikliyor.

Buradan zarif kişiler geçtiyse, hep Wittgenstein'lar olmuştur bunlar. Ben onu kişisel olarak tanımadım. Yalnız yeğenini

tanıdım. Ailenin bir yarımadası ve dağda evleri vardı, çok zengin kişilerdi, bugün bile. Bir zamanlar kazanmışlar hepsini, bilmiyorum ne zaman, Viyana'daki kuyumcu Köchert Wittgenstein, hepsi akraba, Köchertler'in Viyana'da saray gibi evleri var, iki yüzyıl sanatçıları desteklemişler, Hugo Wolf, Johannes Brahms ve bu gibi kişileri, bunlar evlerinde yatmış, orada yaşamış, onlar için besteler yapmış, milyonların hiç rol oynamadığı zengin kişiler. İnsanın yüz milyonu varsa yedisini armağan edebilir. İngiltere'de bankada dört milyon sterlinim olursa ben de severek bir köye öğretmen olarak gider, kendimi "yalınlaştırırım". Hiç de kötü bir şey değil. İşte kurtuluş yok. Bu insanların hepsi durmadan bir çıkar yol arıyorlar, hep bir kaçış içindeler. Herkes. Baca temizleyicisi bile. Artık bacaya tırmanamayacak duruma gelene kadar.

Yayıncı Her Şeyi Yayımlar

Bir kitap yazarsınız, sonra bunu yayıncıya verirsiniz, onun bir işyeri vardır. Yayıncının sanattan, yazıdan ve düşünceden haberi yoktur, bunlarla uğraşmak da istemez. Düşün alanında birşeyler yaptığı havasıyla işini yürütür. Oysa karşılığında beş şilin alamazsa, bir şey yapmaz düşün için.

Yayıncı hep bir tek kişidir, her zaman iş bitirici gözükür. Evrak çantasıyla içeri girer, onu açar, siz ona kitabınızı verinceye kadar pusuya yatar. Birşeyler beklediği kesindir, yoksa bu işi yapmazdı, sonuç olarak bir hayırsever değil. Kitap evrak çantasına girer girmez gitmek ister, çünkü artık istediği şeyi elde etmiştir, o şeyi yazan kişiyeyseniz hiç aldırmaz.

Nedir bu, yayıncı denilen? Şöyle de sorabilirdim: Yayıncı nedir? Karyolanın önüne serilen küçük bir yaygının ne olduğu kesin. Ama önünde bir karyola olmayan yaygının ne olduğunu yanıtlamak güç. Ya da biri bir şey yayımlıyorsa, akli fikri perişan demektir, her şeyi yayımlıyor ve sonra bulamıyorsa. Yayıncının tanımı budur.

İşte yayıncı budur: Kabul ettiği işleri ve kitapları yayımlıyor, sonra onları bulamıyor. Ya artık sevmiyor bunları, ya da kafası dağınık olduğu için bir daha bulamıyor. Sonsuza kadar. Ben salt yayıncıları tanıyorum. Bir şey yayımlayacak kadar müt-hiş dağınık olamazlar. Sonradan tam dağıtıyorlar ve bir daha bulunamıyorlar.

Ben yayımlamakta hiç zorlukla karşılaşmadım. Moissl vardı, editördü, o zamanlar Müller en iyi yayıneviydi, Trakl iyi hoş

ama, dedim, o en az kırk yıl önceydi, yani ben çağımı yaşıyorum, bunlar da yayımlansın. Şöyle bir baktı ve bir bakalım, dedi, sonra oturup şiirlerden seçki yaptık, sonra bunlar yayımlandı, üç ay sonra. Hiç zor olmadı.

Birşeyler yayımlayıp bununla geçinebilmek belki on beş yıldır mümkün, bir biçimde oluyor. Yoksa bir yığın borçla, birçok iş yaparak, sonra teyzem her seferinde sıra hacze geldiğinde acele birkaç hesap öderdi. Öyle kolay bir iş değildi. Şimdi başarı geldi, maddi bakımdan da. Şimdi maddi açıdan bir güçlüğüm yok, zaten fazla şey de istemem, yalnız yaşıyorum, her şey yolunda. Ama hep ayak bağları, güçlükler çıktı, çünkü insanlar budala, gene de yirmi iki yıldır Amerika'da aralıksız olarak hemen hemen bütün kitaplarım yayımlandı.

İspanya'da hepsi yayımlandı, İtalya'da hemen hemen hepsi, Fransa'da da, insan başka ne isteyebilir ki, olumsuz bir şey olmadı aslında – aptalca bir şey, aynı buradaki gibi, ama bambaşka bir savla. *Yok Etme (Auslöschung)* üzerine bir yazı okuyorum, orada “Zavallı Adam” diye yazılı, hem de yirmi satır, ne kadar budalaca, kendini bitiriyor oysa böyle yazarak, *Salzburg Haberleri*'nde hâlâ anımsarım “Kendini Bir Şey Sanan” gibi bir şey çıktı, bunlar öyle şeyler ki üzerinde konuşmaya değmez. Herkes alayla ve budalaca düşündüğü için oluyor. Gerçekten bir şey anlayan kimseler başka türlü görüyorlar. Ve ben sonsuz alçakgönüllülük gösterdiğimi biliyorum, benim yazdıklarımda guncunacak bir şey yok, ama daha örtülü yazılacak olursa, kimse inanmaz yazılana. Hepsi doğru çıkacak, ilerde, her şey yerli yerine oturduğunda, o zaman bunların hepsi okunacak. Bunların hepsi oldukça dingin bir düzyazıyla kaleme alındı. Ben Avusturya ya da buradaki üç bölge için yazan biri değilim. Bu beni hiç ilgilendirmiyor.

Yurtdışında, Latin ve Slav dünyası diye adlandırılan yerde yazının daha çok değeri var. Bizde yazının değeri hiç bilinmez. Burada müziğin değeri var, oyunculuğun var, bunun dışındaki şeylerin hiç değeri yok. Hep böyle oldu. Çeviri bir başka kitaptır. Özgün yapıtla bir ilgisi yoktur. Çevirmenin kitabıdır. Ben Almanca yazıyorum. Sonra kitaplar eve gönderilir, insan ya zevk alır ya almaz. Kapakları korkunçsa öfkelenirsiniz, sonra biraz

kariştirirsiniz, hepsi bu kadar. Çevirilerin kendi kitabınızla, değiştirilmiş bir başlık dışında bir ilgisi yoktur. Değil mi, insan çeviremez ki. Bir müzik parçasını dünyanın her yerinde notalara göre çalarsınız. Ama benimkini bu durumda her yerde Almanca olarak çalmak gerekir. Bir orkestrayla.

Öldürücü bir iş mutlaka, elli tane tuvalet gibi, ama beni ilgilendirmiyor, ben gene hoş bir çevrenin içinde bulunuyorum, çünkü örneğin kardeşlerim hiç ilgilenmiyorlar. Benim bir oyunum ya da romanımın ne olduğunu bile bilmiyorlar. Onların umurunda bile değil. Bu ideal bir çevredir. Demek istiyorum ki, ben kendimi sunmak istiyor değilim, ne büyük biri ne de kötü biri olarak.

Kitaplar okunursa çok şey söylediğim anlaşılır, ama insanlar kitap okumuyor ki. Yirmi beş yıldır kitaplarımda yazdıklarımdın hepsi yaşandı. Kitaplarımdın hepsi çözümlemelerle doludur.

Batakhane Olarak Tiyatro

En berbat şey aslında insanlığın kendisi. Sanırım kimseyi bunun dışında tutamazsınız. Yakından tanıdığınız her şey onunla iyice ilgilendiğinizde iştahınızı kaçırıyor ve bozuluyor. Yakından baktığınızda dayanılır gibi değil. Ünlü oyuncuların durumlarını biliyorum ben, belki de kötü bir şey değil bunu bilmek.

Daha küçücükken hep provalara gittiğimi anımsıyorum, Salzburg'daki Felsenreitschule'ye. Orada Werner Krauss Sezar'ı oynardı. Bunu söylemek bile çok komik değil mi? Werner Krauss Sezar rolünde. Budalaca bir şey. Yani son derece gülünç bir şey. Ewald Balser de Brutus rolünde, değil mi? Krauss büyük bir oyuncuydu, Balser'se bir hiç. Beş para etmezdi, tınlayan bir sesi vardı, beyni de karnı gibiydi, tümünden boştu, aptalca. Anımsıyorum, o zamanlar yönetmen olan Josef Gienlen ona her şeyi açıklamak zorunda kalırdı, ben de bak şu işe, oysa bu adamlar ne kadar ünlü, diye düşünürdüm! İnsan nasıl bu kadar budala ve bu kadar ünlü olabilir! Bunlara her cümlenin baştan sona açıklanması gerekiyordu, sonra onlara, bak onun ne dediğini düşünmen gerek, şimdi ona göre davranacaksın, falan denmesi gerekiyordu – Balser bunu anlamıyor. Ünleri arttıkça aptallıkları da artıyor. Genel provada bütün oyun değişti. Yani askerler sağdan değil, soldan girecekler içeriye, dendi, büsbütün karıştı her şey. Genel provada sinirler tümüyle boşandı, prömiyer de aslında bir şeye benzemedi. Ama Felsenreitschule ve tüm o yıldızlarla dolu gökyüzü, insanlar

orada sanata bakmıyorlardı ki, istediğinizi yapın, dekor güzelse ve herhangi bir şey söyleniyorsa sorun yok. Ne söylendiği önemli değil, yeter ki oldukça boş, anlaşılır ve tumturaklı söylensin. O zaman üç saati doldurabilirsiniz. Anımsıyorum, alkışlanırken Werner Krauss trençkot ve evrak çantasıyla çıktı sahneye, çünkü dışarıda taksi bekliyordu, onu havaalanına götürecekti, çünkü o gece Hamburg'da film çekimleri vardı. İşte büyük tiyatro dünyası bu, diye düşündüm. Ellili yıllardaydı anlattıklarım. Ama müzik her zaman güzel. Opera her zaman güzel, çünkü ne söyledikleri, ne şarkısı, icra ettikleri, aptalca olup olmadıkları önemli değil. Sesler güzelse, rol dağılımı iyiye, müzik iyiye sorun yok. Kötü bir şey çıkmaz. Ama sahneden bir düşünce aktarmak olası değil, çünkü kimse yok. İğrenç bir şey bu.

Özellikle de Salzburglular benden nefret ediyor olmalılar. Çok eğlendirici bir şey doğrusu. Ortada bir şey yoksa, yönetmen bir şey yapamaz ki. Benim için yalnız iyi iş geçerlidir, acımam yok, işte o kadar. Bütün bu işle, yaramaz kalabalıkla bir ilişkim olsun istemiyorum. Oradaki insanların serkeşliğiyle, o sahne işçilerinin falan, son derece sert örgütlenmişler, duvarcı gibi her şeyi oradan oraya atıyorlar. Orada tiyatro yapılamaz ki. Tiyatroyla bir ilgisi yok, batakhane orası, tiyatro değil.

İçine girip irdeleyince, her şey böyle Avusturya'da. Daha dışarı çıkarken, ardınızda her şeyin yıkıldığı duygusunu taşıyorsunuz. Telefonlar falan ediliyor, anlamı yok ki. İnsanları anlaşmalarla bile bir şeye bağlayamıyorsunuz. Hep bir arka kapı, hukkukçular ve birtakım gerekçeler bulurlar, beni ilgilendirmiyor. Bu işlere girmem. Ya benim düşündüğüm gibi yapılır –gene de insanın inandığı gibi olmaz ya– ya da yapılmaz. Salzburg'da da aynı şey oldu, sonuç olarak hepsi yalan dolandı.

Oyuncularla da bir ilişkim yok, beni hiç ilgilendirmiyor bu. Oyuncu kadar dehşet verici bir şey olamaz, hele sonra bir arada oturmanız gerekirse, zaten yapmam ya. Bir kez yaptım böyle bir budalalık, her biri hayranlıkla size bakar, hepsi ona, en iyi onun olduğunu söylemenizi bekler, ne kadar ilkel bir şey.

Mesleklerini seçmişler. Ben de benimkini seçtim, bilerek. Bunda pişmanlık ya da ona benzer bir şey yok. Zor bir iş, hepsi bu. Ya ona uyum sağlarsın, ya da sağlamazsın, bir tek bu ölçüt var, başkası yok. Burada duygusallığın ya da sahtekârlığın işi yok. Ben Avusturyalı oyuncularla çalışmayı asla düşünemiyorum. Konuşmasını bile bilmiyorlar.

O Hörbiger olayı olduğunda Viyana'da cenazeyi seyrettim, tramvayla önünden geçtim. Defin olayının doruk noktalarını gördüm. O zaman, ineyim ve şuna bir bakayım, diye düşündüm. Sonra tıpkı bir gazeteci gibi, açık renk bir pardösü içinde orada dikildim, merakla sözde cenaze topluluğuna baktım, söylediklerini duydum, hepsini inceledim, ne kadar iğrenç görünüyorlardı. Yavaş yavaş yürümeleri, mahvolmuşlar, çökmüşler, canları çıkmış, cılızlaşmış, yalancı bir biçimde, doksan beşliklerden gençlere kadar, gençler de onlara uymuş, öyle gerektiği için. İşte böyle. Oyuncular apandisit olup ölüyor. Harfler ölmüyor, bu, düzyazının avantajı!

Düzyazıyla zaten para kazanamıyorum. Genç yazarların hepsi daha çok kazanıyor. Bir şey çıkmıyor, birkaç bin nüshada kalıyor, yeni başlayanlarda olduğu gibi. Bugün de böyle, bir şey kazanılamıyor, yayıncı masraflarını anca karşılıyor, daha fazla bir şey elde edemiyor, ben de onu başka şeyler de yapmaya zorlamıyorum, çünkü beni ilgilendirmiyor. Para kazanıyorsam bu sadece oyunlardan, ya da adına ne derseniz onlardan geliyor. Bunların oyun olup olmadıklarını da bilmiyorum, zaten fark etmez de, tiyatro için yazılmışlar o kadar. Benim için bir zevk, bir şaka, belirli oyuncu için de. Onlar için bir zevk olmadıkça zaten oynamıyorlar, bunu benim dert edinmem gerek kalmıyor. Hoşlanmadıkları zaman kimse el atmıyor. İşte her şey bu kadar basit ve olağan. Kimse bir yerde bir şeyi sahneye koymaya ya da okumaya zorlanmıyor. Buna insanlar kendi özgür istekleriyle karar veriyor. Bu özgür istek aslında, kendi amaçlarına yönelikse ya da benim keyfimi kaçırıyorsa, engellenebilir tabii. O zaman doğal olarak izin vermem.

Kitaplar sahnede tümünden sonuçsuz kalırdı elbette. Bir taşra doktorunun oğluyla ve elindeki doktor çantasıyla sahnede

sonsuzluğa kadar yürümesini düşünebiliyor musunuz? On beş dakika ya da yarım saat sonra, çok iyi bir aktör tarafından oynandığında bile yarım saat sonra, perde kapanırdı. Bence bombok bir şey de sahnelenebilir. Perde açılır, orada büyük bir bok yığını durmaktadır, gittikçe daha çok sinek üşüşür üzerine, sonra perde gene kapanır. Yani demek istiyorum ki, sonuç olarak – tiyatrodaki oluyor bu, hep böyleydi. Perde açıldığında sahnede yığın halinde inek boku durması ya da Hermann Bahr'ın orada yatması aynı şey. İyi oynanırsa. Buna karşı çıkamayız.

İnsanlar her şeye hazır olabilir. Gazeteler tarafından şişirilmiş belli kişilerle tiyatroyu doldurabilirsiniz. Onlara aylarca ya da yıllarca, büyük bir olay olarak sunulursa bir şey olur, sonra insanları rüşvetle kandırabilirsiniz. Devlet hastanesinde olanların hepsini devlet tiyatrosunda da yapabilirsiniz. İnsanlara rüşveti verin, hem seyirci bulursunuz, hem eleştirmen. Sonra işte üç saat boyunca şöyle bir oynanır ve olağanüstü bulunur. Olağanüstü olabilir de, öyle olmadığı söylenmedikçe olabilir. Büyük bir oyuncu orada, sahnede, saatlerce oturup ayağını falan hareket ettirse, olağanüstü bir şey olabilir.

Sanırım benim yazdıklarımı oyuncular oynamak istiyor. Yani tiyatro yönetimleri aslında reddediyorlar, çünkü bunlarla pek para kazanmıyorlar, seyirci katında ün de kazanamıyorlar bu oyunlardan, ama oyunculara birşeyler veriyor bunlar. Burg Tiyatrosu'nda bunları oynamak istemeyenlerin oyuncular olduğunu biliyorum, onlara zor geliyor, çok dallı budaklı buluyorlar, ayrıca daha başından başarıyı garanti edemedikleri oyunlar olarak görüyorlar. Oyuncular böyledir. Onlar tıpkı Zauner'de olduğu gibi nefis şeyler sunmak, alacakları karşılığı da güven altına almak istiyorlar. Bu karşılık zaten yemek listesinde yazılı, fiyat olarak. Benim oyunlarda da bir şey sunuyorlar, ama karşılığında aldıkları bir şey yok.

Seekirchen'de, 1938.

Für mich - Juli
1943

Tränstein

Forne

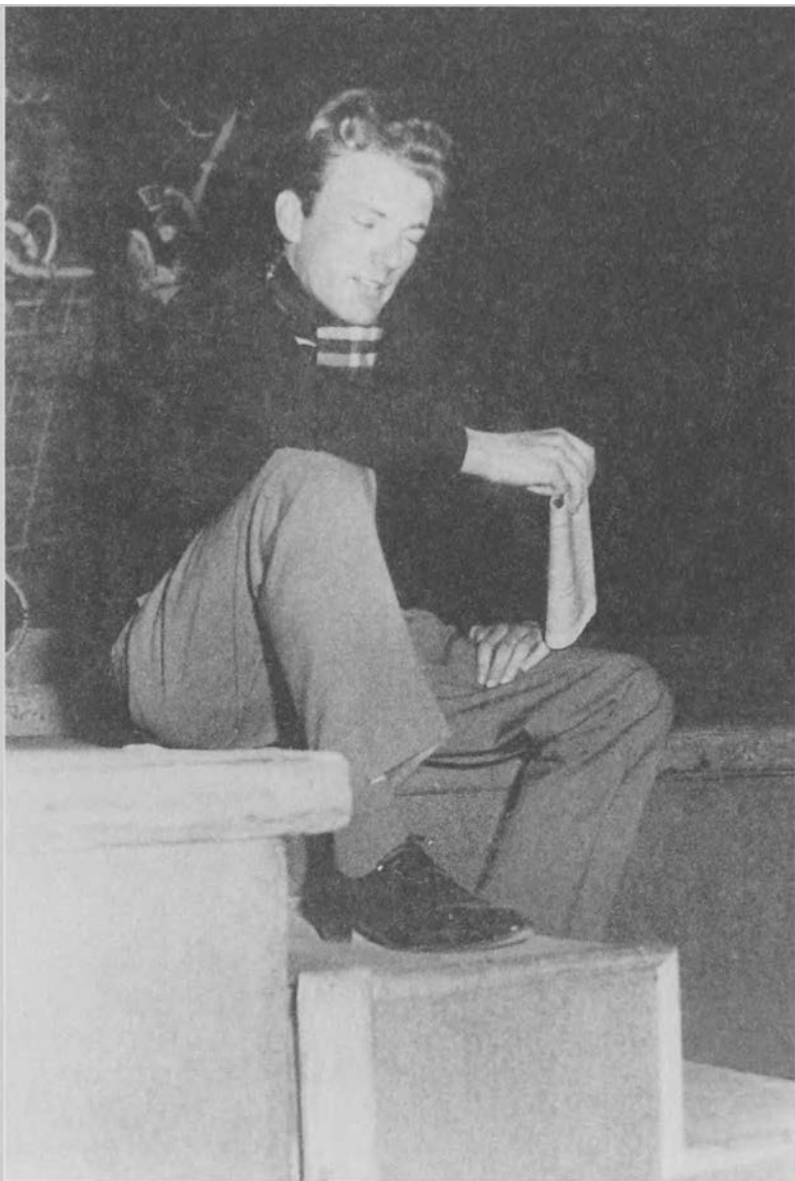
J. Freumbilder

1943 Temmuzunda kutsanma töreni, dedesi Johannes Freumbichler'le.

Grafenhof Sanatoryumu'ndan döndükten sonra Henndorf'ta, 1952.

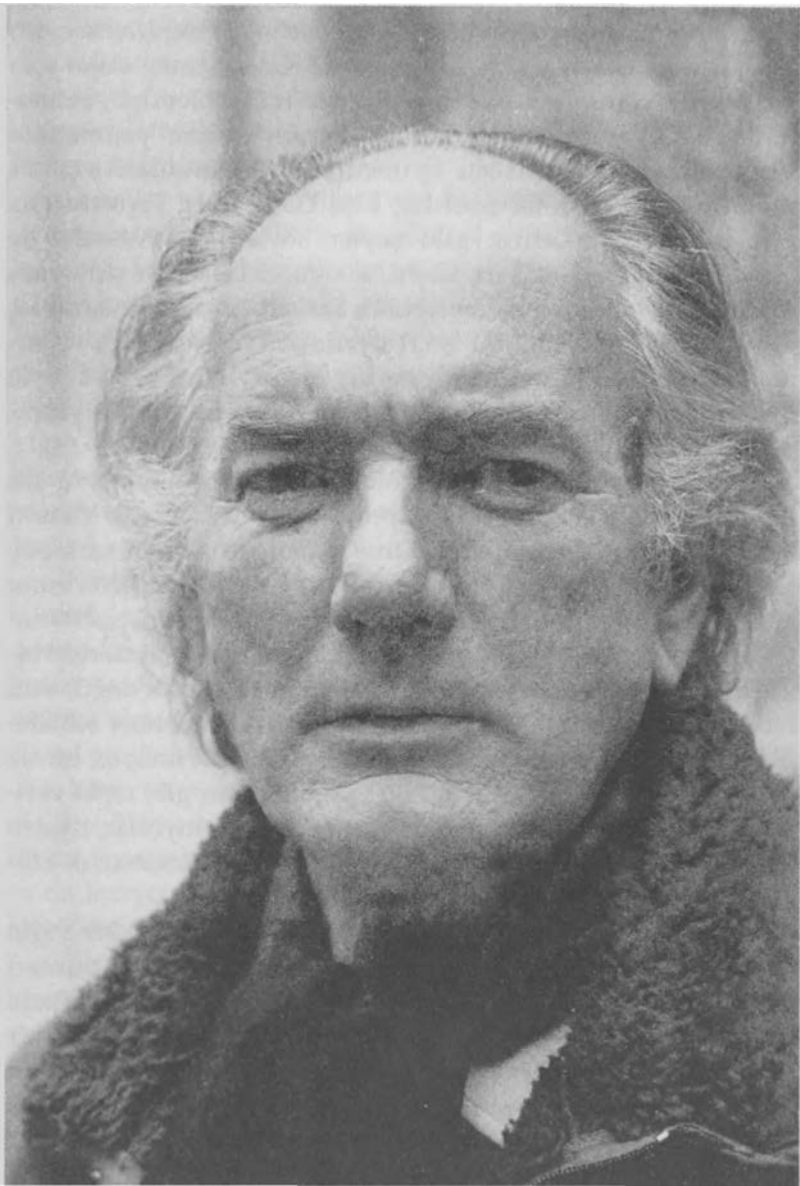
Salzburg'da, 1957.

Ohlsdorf, 1983.

Café Bräunerhof ta, Viyana, 1988.

Viyana'da, 1988.

Burg Tiyatrosu böyledir, Burg Tiyatrosu'nda oynanan ilk oyunumu anımsayabiliyorum, *Av Toplumu (Jagdgesellschaft)* idi, Wessely oynayacaktı, bir de Bruno Ganz, zaten onlar için yazılmıştı. Ganz bu yüzden öteki işlerini ertelemişti, Schau-bühne'deki oyunu falan, burada benim oyunu yapmamızı istiyordu, Burg Tiyatrosu oyuncularını ayaklandılar, topluca müdürlüğe gittiler, bilmem kaç kişi, Ganz Burg Tiyatrosu'na girerse kavgaya çıkarırız gibi şeyler söylediler, Wessely de Ganz'ın oynamasını şart koştu, o oynamazsa ben de oynamam, dedi, ben de o kadar aptalca bir anlaşma yapmıştım ki, tümünden iflas etmeden bu işten sıyrılmam olası değildi ve sonuçta Bissmeier'in oyunuyla berbat bir şey çıktı ortaya, öyle oynandı. Burg Tiyatrosu böyle işte. Avusturya'nın her yerinde olduğu gibi.

Sıradan oyuncularla zaten bir şey yapılamaz, en fazla altı hafta, altı haftada böyle bir şey prova edilemez. Ancak Minetti oynasaydı olurdu, çünkü o kendine karışılmasına izin vermedi, kafasına göre davrandı, Dorn da yanında durdu, Minetti bunu ayarladı. O zaman olur. Hemen hemen. Bernhard Minetti'nin yıllardır süregelen akıl almaz bir deneyimi var, son derece bilinçli olarak oynadı. Yani memur bir oyuncu olarak değil, tüm incelikleriyle, bütün iğrençliğiyle. Onunla rahat sohbet edilebiliyor. Çünkü tamamen açık, iyi kalmış. Genç görünüyor, bir de deneyimi var. Çoğu kez yirmi iki yaşındaki biri gibi tepki veriyor, oysa ötekiler daha otuz beş yaşındayken bitiyorlar, tiyatro dünyasının kuklaları durumuna düşüyorlar. Hokkabazlık ediyorlar, kendilerine özgü birşeyleri kalmıyor.

Oysa Minetti ameliyatlar geçirdi, kemiklerinde bir yığın çivi var, her yanı kromlaşmış ve vidalanmış. Gene de, bunları düşünecek olursam, şimdi nerdeyse seksen yaşında ve haftada dört akşam bütün gece oynuyor. Sonra Bochum'a uçuyor, bir saat dinleniyor, gene oynuyor, saatlerce sahnede kalıyor, bütün akşam. Sonra gece ikiye kadar geziyor ve kahvaltıya katılmak istediğini söylüyor. Çoğu insan altmışında iyice yaşlanıyor, bir şeye katılmıyor, bir yerlerde evleri var, tiyatroyla ilişkilerini bu eve bağlıyorlar, yani oradaki sebze bahçeciklerine ve severek yaptıkları yürüyüşlere.

Peymann'la şansım var. İyi olmayanlarla çalışmamak gerek. Berbat oluyor. Ne zaman ödün verdimse, ölü doğdu iş. Kendi suçumdu, çünkü önceden görmem gerekirdi, gördüm de, ama zayıf davrandım. İnsan zayıf davrandığında ise her şey bozuluyor. Üstelik bütün suç da size yüklüyorlar, doğal olarak her şey kafanıza düşüyor.

O kadar az akıllı oyuncu var ki, Viyana'da ise hiç yok. Bir oyuncunun çok bilgili ya da çok zeki olması da gerekmez belki, buna karşılık niteliği olması gerekir – bilmiyorum, Käthe Gold ya da benzerleri gibi örneğin. Peymann'ın çevresi de bir yığın budala dolu, ertesi gün eşyalarını toplayıp gitmemek için politikacılarla olmak zorunda kalıyor. Ne iğrenç şeyler bunlar. Dayanılmaz bir yığın kişiyle yemek yemek zorunda kalıyor, bir yığın köstekleyici çevresinde, bir yığın manyak kurşun gibi asılıp, yağcılık yapıyor. Viyana'da bunlar korkunç. Aslında sonuç olarak nerede sahneye koyduğu benim için önemli değil. Peymann'ı severim, işte o kadar. İnsan olarak.

Kimse seyretmiyor, can sıkıcı, diyorlar. Bunların hepsi yanlış. Çünkü hayatta olan yazarlardan en çok benim oyanlarıma gidiyorlar. İnsanların inandıkları şeylerin hepsi yanlış. Schiller Tiyatrosu'nda doksan dolu oyunun oynandığını düşünecek olursam, aklınız alıyor mu? Küçük bir kızla oynanan tek kişilik bir oyun. Ona oyunla istediğini yapabileceğini söyledim. Oynayacağını bile tahmin etmedim, doksan kez hem de, düşünün bir. Ardından da Bay Blaha; herkesin can sıkıntısından dışarı çıktığı bir yazar, diyor. Ayrıca ben insanların daha çok eğlendikleri başka oyunları da tanıyorum. Bunların bana yettiğini söylemek istemem. En zevk verici şey bu insanlarla ortak çalışma, ana neden bu.

Oysa düzyazıda ne yapabilirsiniz? Teslim edip, şöyle basılmasını istiyorum diyebilirsiniz. Kapakları da kendim saptarım, yoksa budalaca oluyor her şey. Çünkü yalın bir şey yaparsanız iyi görünüyor ve etkili oluyor. Grafikerlere bırakırsanız suratına bakılmayacak, ürkütücü, dehşet verici bir şey çıkıyor ortaya, çünkü ayı gibi çiğniyorlar yapıtı. Bunların hepsini devre dışı bırakıyorum. Kitaplarının üzerinden grafikerler geçemez, sonra kitapta biri yürüyor diye kapağa ayakkabı resmi koyması gerektiğini sanıyor çünkü. Ne kadar ilkel bir şey bu.

Tiyatroya gelince, beni her zaman büyülemiştir, çocukluğumdan beri. Yeni bir şey değil ki, insan onunla oynuyor. Şu ya da bu kişiler için oyun yazıyorsunuz, onlar da siz yazarsanız oynuyorlar. Tiyatro zor, kişiliği olmayan bir iş. Kişilikle henüz bir tiyatro oyunu çıkmadı ortaya, ahlâkla da. Bir yığın pis herif, bir yığın zayıf insan. Bütün bunlardan gerektiğinde bir şey ya da daha az iğrenç bir şey çıkabilir. Geçenlerde Theaterhaus'a gittim, o kadar iğrenç, o kadar korkunçtu ki, hayatımda böylesini görmemiştim! Dürtüsüz, beyinsiz, insanlar da oturdular, doğru tepki gösterdiler ve inandılar. Bir şey değildi. Çünkü oyuncular felaketti. Bir yıl sonra işte böyle oynuyorlar. Ben oraya gidiyorum, dayanamayıp çıkıp gidiyorum. Bunun benim düşündüğüm tiyatroyla en ufak ilişkisi yok. Benim düşündüğüm zaten on, on iki kez oynanırsa oluyor. En iyi o zaman oluyor, sonradan bozuluyor. Sonra gene ele almak gerekiyor, bunların hepsini kırbaçlamak ve yeniden başlamak, hepsine ne kadar iğrenç olduklarını söylemek gerekiyor. Oyunu devam ettirdikçe böyle iğrençleşiyor, insan artık onunla bir ilişkisi olamıyor ve olsun istemiyor. Süt çiftliğinde tereyağı yapımı gibi.

Öneriler vermeye karşıyım, bunlar her oyunu baskı altında tutar. Reji için öneriler metnin kendinden zaten çıkar. Bu önerileri yapan yazarlar her zaman en kötü olanlardır. Ne kadar öneri olursa, o kadar az özgür alan kalır oyuncu ve yönetmene. Metin o kadar zorlayıcı olmalı ki, ne olduğu kendiliğinden ortaya çıkmalı, metnin bu gücü yoksa ne yapsanız olmaz zaten, tıpkı Hochhut ya da onun gibilerde olduğu gibi, bunlarda beşte dörtlük öneri olur, beşte birlik de akıl almaz can sıkıcı bir metin, yani beyinsiz, duygusuz, şiirsel olmayan, yani hepsinde "olumsuzluk ögesi" var. Shakespeare'de öneriler yoktur. "Bu bir sarayda ya da bir tahtın üzerinde yazılı" gibi şeylerin dışında, ya da "solda", "sağda" gibi komutların dışında bir şey yoktur. Her şey metinden çıkar. Öyle de olması gerekir. Yani zaten her şey görüyor sahnede, bir de bunları yazmanın ne âlemi olabilir. Ama oyuncular o kadar ilkel ve budala ki, onlara her şeyi her zaman söylemek gerekiyor, olağanüstü olanların dışındakilere. Ünlü olmak budala olmayı örtmez. On yedi, on sekiz yaşındaydım, provalarda aklıma geldi, ne bu, dedim, dünya çapında ünlü

adama, rejisör durmadan, karşındaki şunu derse sen de bunu söyleyeceksin, diye komut veriyor. İşte oyunlara böyle çalışıyorlar. Akıl almaz bir şey bu. Bu ünlü adları duyunca insan gençken bir şey sanıyor hayranlıkla. Oysa bunlara bir fiske vurmak için bile elini kaldırmaya değmez. Bunlara her zaman her yerde rastlanır.

Tiyatro bana para yanında dostlukların sürdürülmesi olanacağını, insanları, insanlarla ilişkileri de sağlıyor. Tiyatroda isterseniz de istemeseniz de insanlarla yan yana geliyorsunuz. Bir dekoratörle bir araya geliyorsunuz, onunla konuşuyor, söyleşiyorsunuz, nasıl olması gerektiğini söylüyorsunuz, bir oyuncuya rastlıyorsunuz, bakıyorsunuz üç yıl önce de görmüştünüz onu, şimdi üç yıl yaşlanmış, siz de öyle, şimdi daha alaycı ya da daha az alaycı, şimdi sol bacağı aksıyor ya da aksamıyor, bunların hepsi heyecan verici şeyler. Birisi hastalanıyor, bir başkası ölüyor, üçüncüsü artık oynamak istemiyor, bunların hepsi heyecan verici.

Böyle bir oyuncunun olanakları aslında daha da büyüktür, ama işin kendisi gene de ruhsuz, gerçekleştirilmesi hep ruhsuz. Bir yandan çoğu kez düşündüğümde daha iyi bir şey çıkıyor ortaya, ama çoğunlukla da bambaşka bir şey oluyor. Böylece gene doyurucu olmaktan uzaklaşıyor.

Kimseye Hakaret Etmiyorum

Kimse bir başkası için herhangi biçimde yargıya varacak kadar nesnel değildir. Bunu yapıyorsa belli nedenleri vardır: Ya kendini ayakta tutmak için onu övüyordur ya da yeri yordur. Her zaman diplomasi söz konusu. Pollini'ye soracak olsanız ve: "Bay Pollini, Bay Beneditti Michelangeli'yi nasıl buluyorsunuz?" desanız, o size bir tokat atacaktır ya da soruyu doğrudan nefretle karşılayacaktır. Bu soruya yanıt verilemez.

Ancak Rubinstein gibi çok yaşlanmışsanız, benim yaptığının dışındaki her şey bombok, dersiniz. Ben de onun kesinlikle en iyi olduğuna hiç kuşku duymadan inanıyorum. O da bunu rahatça söyleyebilir. Üç kez böyle bir şey yaptığında, bütün gençleri cebinden çıkardığı ve kendinin daha iyi olduğu kesindir. Ancak, o ölüyor, bir başkası gene onun kadar iyi oluyor.

Gençken her yere girmek istiyorsunuz. Yazıyor, yazıyor, yayıncıların kapısını çalıyor, her gazeteye girmeye uğraşıyorsunuz. İşe başladığım zaman bu gibi şeylere çok düşkündüm. Bütün ödüllere katıldım, ama bir tane bile almadım, en az beş altı kez Trakl Ödülü'ne yolladım yazdıklarımı, hep de Amanshauser ya da başka biri aldı ödülü. Sıkça gençlik kültür haftalarına gittim, orada Amanshauser'in on şiiri, benden de dört satırlık bir şiir okunurdu, her zaman bir küçük düşme ve rekabet olurdu bu, o zaman insan yazdıkları basılsın istiyor, ve bugün de anımsarım, Tanrım, *Münchner Merkur*'da bir şiirim basıldığı zaman bunun erişilebilecek en yüksek nokta olduğunu düşünmüştüm. Demek istiyorum ki, böyledir bu işler. Mirabellgar-

ten'da oturdum, dergiyi açtım, o kadar büyülenmişim ki, önce şiirden, çünkü onun en iyisi olduğuna inanıyordum, hayır şimdiye kadar yazılmış şiirlerin değil, bu biraz abartılı olurdu, ama benim çağımda, işte öyle düşünüyordum. Evet, önümden geçen herkesin, bu büyük şiiri yazan kişi işte o, diye baktığını sanıyordum. Örneğin bu mutluluktur.

Bunları yaptım, evet, mutlaka on yıl ısrarla yaptım, doğrudan doğruya hırsla, o zaman, başlangıçta, şiirler döneminde her şeyi yapmaya hazırdım, yaşıma kırka gelince son buldu. Her yere gitmiştim, radyoya, başka ne bileyim nerelere. Yaşamımı da böyle sağlıyordum zaten.

Sonra birden ürperdim, kendi kendime buna dayanamayacağımı söyledim. Bunlara bakacak olursan, hep aynı şeyler. Beni bile artık ürperten bir şeyi okuyorum, artık beni hiç ilgilendirmeyen, çoktan uzaklaştığım bir şeyi. Sonradan paraya da böylesine gereksinmem olmayınca –ayrıca ben çok para harcamıyorum–, normal olarak öteki insanlar gibi bir yaşam sürmüyorum, hemen hemen hiçbir şeye gereksinim yok – böylece artık aynı şeyleri yapmaya devam etmem söz konusu değildi, bitti de. Onura gelince, o çoktan dağılmıştı aslında, hemen yok olmuştu. Bu ödüllerin ve dönen dolapların sahteliği yüzünden, ne iğrenç şey hepsi.

Büchner Ödülü'nde de aynı şey oldu, daha da beterdi gerçekte, yirmi yıl geçti aradan, iğrençti. İnsanlar anlamıyor, gene de, yayınevine ya da size soruyorlar orada burada, şöyle ya da böyle, o zaman hep, hayır, diyorum, yayınevine zaten yıllardır, hayır, diyorum, ama anlamıyorlar, çünkü hepsi aynı, kendileri için istiyorlar böyle şeyleri ve plaket peşinde koşuyorlar. Korunç.

Utanmazca bir şey bu ve alçaklık, ayrıca insanların ne olduğunu baştan bildikleri halde girmeleri de budalalık. Çok iğrenç bir şey. Ayrıca yazın, bir okuma parçasına bakılarak değerlendirilemez. Nedir bu yani? Bu, doğrudan doğruya beceriksizliktir, akustik olarak asla algılanamaz. Algılanır, ama hüküm verilemez. Bu gibi yerlerdeki o yaratıklara bir bakmak yeter. Hepsi budalalık. Ama böyle şeyler hep vardı, bir çıkar, bir batarlar. Yüzbin şilin nedir ki, bu da ayrı bir kepezelik. Diyebilirim ki,

bir milyon versinler şöyle genç bir yazara. O zaman genç yazarın işi ya biter ya da gerçekten işine yarar bu para. Devlet için para değil ki bu. Milyarları pencereden savuran devlet, bu gibi şeyler için yılda iki kez iyi bir para çıkarabilir. Yüzbin şilin para değil ki, öyle değil mi, Ranicki bir ayda kazanıyor bunu. Daha bile fazlasını, yüzbin şilin aylık. Komik aslında. Ne insanlar bunlar üstelik. Karısıyla festivale gidiyor, yazın üzerine konuşuyor, sonra "Cosi fan tutte"yi dinliyor. Moser Şarapevi'nde içtiği çeyrek litreye hayranlık duyuyor, bunu müthiş buluyor. Hepsı budalalık.

On beş yıldır resmi en ufak iz taşıyan her şeyi bir kenara ittim. İlgilendiğim için okudum, sonra fırlatıp attım, bunlara yanıt da vermiyorum doğal olarak. Gerçekten de şaşıyorum, on yıl boyunca her şeyi atıyorsunuz, ama gene de böyle şeyler geliyor. Seyrekleşiyor, ama gene de saf bazı çağrılar geliyor. Habersizce: Şöyle sevinirdik falan filan, size şu ödemeyi falan, bize yanıt verin... Ne kadar da zavallılar, diye düşünüyorum.

Artık hiç kaptırmıyorum kendimi. Her şeyi çöp sepetine atıyorum. Santander'deki kongrelere hep çağrı alıyorum, Salamanca ya da Madrid ya da başka yerlerde, ne iğrenç şeyler hepsi. Bunlar bütün dünyanın buluştuğu toplantılar, sizin gibiler bir araya geliyor. Sekiz gün tıkınıyorlar, emirlerine şoförlü arabalar veriliyor, Palace Oteli'nde bir daire falan. Benden yanıt almak için daha çok beklerler.

Birinin sekiz gün bir yerde bedava yaşamaktan kaçınmasını düşünemiyorlar, tuhaf geliyor onlara. İğrendiğim birinin gelip beni orada karşılaması düşüncesi bile ürpertici, onunla gitmek zorunda kalıyorum. Karısı evde yemek hazırlamış oluyor, eskiden yaptım bunları, korkunç şeyler bunlar, insanın bunlara dayanabilmesi için ne ödeseler azdır. Sonra orada tutsak edilirsiniz, bir yığın şeyin içine sürüklenirsiniz, haftalarca kendinize gelemezsiniz.

PEN Kulüp'ü ele alın. Ben hiçbirine girmedim, hiçbir zaman ya da hemen kaçtım. Bu PEN Kulüp nedir kuzum? Spiel'le yemeğe gittim, tanıdıklarımın yanındaydı, ben de onlara gitmiştim, sonra Spiel ölüyor, dediler. Pazar günü Kobenzl'deyim, yemekten sonra kalktım, kanlı canlı, çocukları ve torunlarıyla

la içeri girdi Spiel. Yani demek istiyorum ki, tuhaf bir dünya. Amerika'da birkaç hafta, sonra Bled'e gitti, orada da budalaca bir PEN Kongresi vardı. Aptal bir dernek bu. Bunlar her şeye burunlarını sokan, yılda iki kez güzel bir yerde bir hafta geçiren kimseler, tümüyle anlamsız. Devletten de yardım alıyorlar, beş yıldızlı otel odaları falan. Hepsi iğrenç.

Ötekiler de beni ilgilendirmiyor. Bana ne. Ben sosyal biri değilim. Bu gibi yerlerde bulunmam, bu gibi gevezeliklerin içinde yerim olmaz.

Yüzlerce kişiyle PEN Kulüp kongreleri yapanların yanında beni hiçbir zaman göremeyeceksiniz. Çünkü hepsi budalalık. Bunların Moskova ya da New York'ta tika basa içip tıkmamaları hiç fark etmez. Ya da Filipinler'de ya da Nikaragua'da. Bunların hepsi iğrenç kimseler, kendileriyle bir yere varamayan kişiler.

Davet edilirler! Şu sıra modern bir şey bu. İlk satırda "Umberto Eco olumlu yanıt verdi bile", diye yazılıyor. Sonra kimler var başka? Norman Mailer. Dayanılır gibi değil, böyle bir yere nasıl gidersiniz, ne yaparsınız orada? Ne kadar iğrenç, ürperti-ci, işte bu onların dünyası.

Beş yıldan beri hiçbir ödülü kabul etmiyorum. Ne ödül, ne başka bir şey. Ama çoğu akıllı davranıyor ve daha önce soruyor. Ama gene de budalaca, çünkü o zaman başka birini arıyorlar. Onur denilen şey zaten budalaca bir şey. İnsan gençse ve parası yoksa anlamı olabilir ya da yaşlıysa ve parası yoksa.

Benim gibi parası olanlar için artık ödülleri kabul etmek gerekmez. Onur ödülününse bir değeri olamaz, saçma bir şey. Bu gibi ödülleri dağıtan korkunç kişiler tanıyorum. Canetti'yi düşünecek olursam, frak giymiş olarak merdivenlerde dikildi, boş kral tabağı önünde orada oturmaktaydı – kimse dinlemiyordu onu, zavallı adamcağız.

Şimdiye dek iki kez Nobel Yazın Ödülü'ne aday gösterildim, ama buradan değil, Almanlar tarafından. Bu da özellikle ilginç bir durum, Alman PEN Kulüp başkanının beni iki kez önermesi; dışarda kimseyi bulamadıklarından herhalde, adamın şansı yok işte. Aslında reddetmek için seve seve isterdim almayı, ama insan almadığı bir şeyi reddedemez ki.

Zayıf kuklalar bunlar. Ne diyebilir ki insan, çünkü tanıyor-sunuz hepsini. Her işin içine giriyor bunlar. Ortaya çıkıp bir şe-ye karşı tavır alamam, ben başa çıkıyorum, Voss bakıyorsunuz orada, frak giymiş halde oturuyor, görmedim ama duydum, opera balosunda, locada, böyle şey olmaz. İnsan böyle şeyler ya-pamaz.

Ya da Bozen'daki ödül törenini düşünün. Yazar ödülü alı-yor ve orada sahnede dikiliyor, sonra benden söz ediliyor, akla gelebilecek en edepsizce şeyse, beş yüz kişilik ziyafet vermeleri, ben oraya gitmedim, hepsi geçti kayda, insan her şeyi daha iyi görebiliyor, ne kadar iğrenç, diye düşündüm. Hepsi eğilip para-sını alıyor, korkunç.

Ben kimseye hakaret etmiyorum. Ama yazarların hemen hemen hepsi oportünist. Ya sağa ya da sola asılıp, orada burada şöyle ya da böyle yürüyüp bununla geçiniyorlar. Hoş değil. Bu-nu neden dile getirmemeli ki? Biri kendi hastalığı ve ölümüyle çalışıyor ve ödüller alıyor, öteki barış için oradan oraya koşuyor, ama aslında hain ve budala biri. Nedir bu yani?

Bugün bir gazeteyi açtığınızda Thomas Mann'a ait bir şey okursunuz mutlaka. Otuz yıl oldu öleli, ama gene de durmadan birşeyler çıkıyor, dayanılır gibi değil. Oysa küçük burjuva bir yazardı, iğrenç, akılsız biriydi, yalnız küçük burjuvalar için yaz-dı. Onun yazdığı, böyle bir ortam, yalnız küçük burjuvaları ilgi-lendirir. Akılsız ve budalaca. Herhangi bir yere giden herhangi bir neşeli profesör ya da Lübeckli bir aile, hoş! Ama Wilhelm Raabe'den daha iyi bir şey değil. Her yerde, ister *Le Monde*'da, ister başka gazetede olsun, Thomas Mann üzerine mutlaka bir-şeyler bulursunuz. Oysa adamın politik olaylarla ilgili yazdık-larına bir bakın! Tümüyle kasılmış, tipik bir Alman küçük bur-juvası. Para hırslı bir karısı var. Benim için Alman yazar karışı-mı bu. Arkalarında hep bir kadın var, ister Mann olsun, ister Zuckmayer. Hep devlet başkanının yanında oturmaya çabaladı-lar, tüm budala heykel sergilerinde ya da köprü açılışlarında. Bunlar hep devletle ve güçlü kişilerle olmaya, onların ya sağın-da ya da solunda oturmaya önem verdiler. Tipik Alman dili ya-zarları. Uzun saç modası varsa saçları uzundur, kısa saç moday-sa saçları kısadır. Hükümet soldaysa oraya koşarlar, sağdaysa

sağa. Hep aynı şey. Hiçbir zaman bir kişilikleri olmadı. Yalnız erken ölenlerde vardı bu. On sekiz ya da yirmi dört yaşında öldülerse, o yaşta zaten bir kişiliği tutabilmek güç değildir. Sonradan zorlaşır. Zamanla insan zayıf düşer. Yirmi beş yaşına kadar insanın eski bir pantolondan başka bir şeye pek gereksinimi olmadığı, zaman zaman çıplak ayakla dolaşabildiği, bir yudum şarap ya da suyla yetinebildiği zamanlarda güç değildir kişilik sahibi olabilmek. Ama sonradan! Sonradan hiçbirinin kalmadı işte bir kişiliği. Kırk yaşındayken tümüyle felç olup politik partilerde çözüldüler. Sabahları içtikleri kahvenin parasını devlet veriyor, içinde yattıkları yatağın, yaptıkları tatilin de parasını devlet veriyor. Hepsini devlet öder bunların. Burada artık kendine özgü bir özellik kalmamıştır.

Heidegger de öyle, akıl almaz bir adam, ne ritmi ne de başka bir şeyi var. Birkaç yazardan öğrenmiş, onları iyice sömürmüş. Onlar olmasaydı ne olurdu ki o. İnancsız biriydi. Yeni bir şey değil ki İsa'ya karşı olmak, bu adam, başkalarının yetiştirdiği meyveleri çekinmeden yiyen ve tıkanan bir kimsenin tipik örneği. Çok şükür. Fenalık geçirip patlıyor.

Ya da, şu Ria Enders ve benzerlerinin asla kadınsal olmamaları, ne yapabilirim ki buna karşı. Gerçekten doğal olan bir kadın, yani bir kadından anladığımız biri, asla böyle budalaca şeyler yazmazdı, böyle saçmalamazdı. Doğal bir kadın olma durumuna da gelemiyor zaten. Artık tamamen kaçırmış, bozulmuş, mahvolmuş olmalı ki, Alman dilbilimcisi olma yeteneğini gösterebiliyor. Böyle bir şey olmak için insanın zaten çıldırması ya da kramplar içinde kıvranıp bir çıkış yolu arıyor olması gerekir. İnsanlar yazın ve sanata duydukları sevgi yüzünden dilbilimci olmazlar, şoför, çilingir ya da fırıncı olabilmelerinin yolu iyice tıkanmıştır da ondan olurlar. Ya da miskincesine uyuşukturlar ya da kendini çok beğenmişlerdir bu meslekleri uygulayabilmek için. Bu tam bir can kurtarma çözümüdür, öyle değil mi? Kimseye bir yarar getirmez ve budalacadır. Ama erkenden emekli olurlar.

Bachmann'ı çok severdim, o akıllı bir kadındı. Ender rastlanır bir bileşim değil mi? Çoğunlukla kadınlar aptaldır, ama dayanılır onlara, belli koşullarda hoşturlar, akıllı da olabiliyorlar, ama ender olarak.

Evet, Bachmann çok şey yaşadı, çok çeşitli toplulukları tanıdı, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya kadar, benim gibi tıpkı, o zaman insan belli bir düşünceye varıyor. İnsan yaşadığı şeylerin, edindiği deneylerin, gördüklerinin son ürünü. Bir şeye daha yoğun baktığınızda, daha ileriye uzaklaşıyorsunuz, mantıksal olarak. Daha çok görmek, daha uzaklara kaçmak demektir. Çünkü bu gittikçe daha tehlikeli oluyor. Bir şey açıklık kazandıkça iğrençleşiyor. Hemen tabanları yağlamak gerek, ne olursa olsun, ister yazın, ister insanlar, hatta doğa bile – bu böyledir. Mercek biraz buğulandı mı, daha kolay dayanılır oluyor her şey. Bir şeyi açıkça gördüğünüzde içgüdüsel olarak uzaklaşmaya başlıyorsunuz. Yani yaklaşmayla her şey açıklık kazanıp daha dayanılır ve rahatlatıcı olmuyor, tam tersi gerçekleşiyor. Doğanın da kendi kendini ayakta tutmasının dürtüsü budur herhalde. Yoksa çoktan yıkılır giderdi. Ne olduğunu tam olarak bilmiyoruz ki. Bütün Nobel ödüllüleri, hepsinin neler düşündüklerini bir toplayacak olsanız, bir de çizgi çizecek olsanız ortaya büyük bir budalalık çıkar. Bir sonuç vermez. Yalnız yaşlı kişiler, boyunlarında renkli kurdeleler, göğüslerinin üzerinde madalyalar, herhangi bir zevksiz villa, başbakan ve cumhurbaşkanlarının akıl almaz sayıdaki davetleri, işte ortaya çıkacak olan sadece budur. Bir de zengin akşam yemekleri.

Ya da Freud. Freud'un yapıtlarının Londra'da yüzbin mark dolaylarında satışına tanık oldum, Fischer Yayınevi almıştı. Freud'la ilişkim bu. Tabii yüzbin mark değil, sonradan onlar bunu birkaç milyona çevirdiler. Sonra da onu hemen bıraktılar, onlarla anlaşmayı yapan kişiyi, artık yayınevinde olmasın diye. Bu arada artık böyle bir fiyat verilemez. Başka moda bebekleri çıktı ortaya, şimdikilerin adı Popper falan. Bu da sekiz, dokuz yıl sürer, sonra başkaları gelir.

Freud bizzat kaçıkta. Teyzem, Freud'un kızıyla aynı okula gitmişti. O size daha çok şey anlatabilir, yaşlı babalarını nasıl kandırdıklarını filan. Oldukça iyi bir yazardı, çok iyi değil ama, keskin bir fantezisi vardı, birşeyler de koydu yola, insanlar birkaç yıl boyunca heyecanlandılar. Ama herhangi bir başka insanınkinden daha önemli değil...

Kâğıt Makineleri Korkunçtur

Her gün gazete okurum, yoksa eksikliğini duyarım. Ama okumam, yalnızca göz gezdiririm. Kitap da okumam, gazeteleri de, dünyayı devindiren her şeyi yansıttıkları için gözden geçiririm.

Evet, ajans haberleri ya da düşük ücretli muhabirlerin yazdığı haberler, bunlar yirmi yıldır her konuda yazan alt tabakayı oluşturuyorlar, bunlar *Salzburger Nachrichten*'de olduğu gibi örneğin, Berlin ya da başka yerlerde neler olduğunu biliyorlar.

Yalnız *Salzburger Nachrichten*'i okumak yeter, akrabalarım da onu okuyor, onlar iğrenç, işe yaramaz bir Bernhard tanıyorlar, çünkü bu gazetede böyle şeyler yazılıyor benim için, o da bir şey yayımlanırsa.

Bu konuda yazanlara bir bakın hele. Bunlar son derece edepsiz, ilkel kuklalar, üstelik de zevksiz, ele aldıkları konulardan ya da okudukları şeyden haberleri bile yok. Neyle uğraştıklarından bile haberleri yok. Havalar ısınınca ceketlerini çıkartıp, şişko göbekleri ve pantolon askılarıyla terleyerek oturup kalırlar, bayağı tümü, birbiri ardından şişeleri devirip içerler, önlerine gelenle uyuşurlar. Mide bulandırıcı köpek sürüsü. Adları ne olursa olsun. Almanya'da ya da başka bir yerde, hepsi aynı.

Ben artık düşüncemi bir yerde yazamıyorum. Avusturya'da gazetelerin nasıl olduklarını bilince nereye yazabilirim ki. *Die Presse* örneğin, devlet yardımı alan bir gazete, her hükümete yaranır. Bu yüzden oraya bir şey yollayamazsınız, sonra benden

bir şey basarlar, bilemiyorum, protesto olarak ya da öyle bir şey, bunların hiçbirisi söz konusu olamaz. *Kurier*'e de bir şey yollamazsınız ya da *Kronen Zeitung*'a, hiç anlamı yok. Böylece hiçbir şey veremiyorum.

Ama gazeteler böyledir: Portekiz'de bir gazeteye bir mektup yolladığınızda da aptalca bir durum çıkar ortaya. Mektubun nereden geldiğini bile yazmazlar, sonra sizi ilgilendiren bölümü çıkarırlar. Hiç anlamı yok. Almanya üzerinden dolambaçlı yolu seçecek olursanız o da aptalca. *Die Zeit*... gazete oldu, yeniden, laubali, hainliğin üste çıktığı bir gazete olduğunu da söylemeliyim, çok zor bu işler.

Der Spiegel ise, o en büyük... Bunlar şilinle anlatırsak milyarder içinde yüzen ve bu parayla ne yapacaklarını şaşırان kişiler. Bunlarda bizim cumhurbaşkanının beş katı yıllık gelir sağlayan yazı işleri müdürleri var, ama yoksulları kışkırtıyorlar, hep yukarıdakilere karşılar. Kendileriye durmadan değiştirdikleri karılara ve donatımlı villalara sahipler, içleri Cézanne ve Miró'larla dolu. Kumsalda giydikleri hasır ayakkabıları içinde canları sıkılan yapışkan yaratıklar. Bunların hepsi iğrenç. Korkunç olan da bu!

Örneğin *Le Monde*'a bakın, insan içinde birşeyler olduğunu sanır. Oysa ne var: yalnız budalalık. Orada da aynı aptallar oturmakta. Fransızca diye daha iyi değil. *Corriere della Sera*'da da sadece aptal biri yazıyor, neydi adı, o aptal oğlanın, o aptalın. On beş yıl önce hoş bir oğlandı, ama bugün dayanılır gibi değil. Ne saçma sapan şeyler yazıyor, olmaz ki, böyle de yapılmaz ki.

Sonra TV'deki ünlü gece söyleşileri. İnsanlar bir buçuk saat oturuyorlar, orada bir felsefeci, bir de sözümona felsefeci oturuyor, yakalı kazakları ve bir kravatları var. Zaten ne önemi var, hepsi mahsus yapılıyor ve budalaca. Durmadan konuşuyorlar, konuşuyorlar, konuşuyorlar. Son otuz yılda *Süddeutsche Zeitung*'da ne gibi söyleşilerin yayımlandığını okuduğunuzda, bu konuşmaların ardından kimsenin bir ses çıkarmadığını görürsünüz.

Ya kitaplar? Bunlar yalnız kâğıt işçileri için, iş olarak, anlamlı olan bu. Zaten yaşamları korkunç, bütün uzuvlarını yitiri-

yorlar. Ellisinde çoğu kez bacakları kalmıyor ya da beş parmakları yok oluyor. Kâğıt makineleri korkunçtur. Ama hiç değilse orada bir anlam var. Aileleri fazladan bir şey elde edebilir. Ben iki kâğıt fabrikası arasında yaşıyorum, nasıl olduğunu da bu yüzden biliyorum.

Sıçanlar, Fareler ve Gündelikçiler

Ben burada oturmasaydım, bu ev olmazdı yerinde. Harabeydi. Çünkü herkes eve kötü bakmış. Evi bir tek ben ele aldım. Ayrıca yıllarca bana burada eşlik edenler oldu. Bir yığın sıçan, fare ve gündelikçi. Bugün başka insanlar ve hayvanlar var.

İnsanın böyle bir işe girişmesinin temelinde bir tek anlam var, o da, başka bir şeyle oyalanma, yapıyla uğraşarak bir karşı denge sağlama. Hepsi çok ilginçti, bir yığın borcun altında kalıp bundan kurtulmak için çalışıyorsunuz. Bu yüzden anlamlıydı. Ama bu yörede ben kendimi evimdeymiş gibi hissetmedim, olsa olsa evle bağlantım vardı, çünkü her şeyini biliyorum, her taşın nereden geldiğini, nereye konduğunu, ama yöreyle böyle değil...

Gezmeye de gitmem, bir şey yapmam. Gmunden'e sırf gazete okumak için giderim, orası da benim için korkunç, ne yapacağımı bilmem hiç – geri dönüp biraz çalışırım. Zorla olmaz ki, sonra istek de böyle bir şey değildir. Burada bunalınca hemen Viyana'ya giderim. Oradaki ev ufacık bir odadan ibaret, çok gürültülü bir caddede, gene de her şey orada daha iyi yürüyor. Garip. Burada, bu kadar sessiz olan bir yerde, insanın ideal yer olarak görebileceği bu yerde, çoğunlukla bir şey gelmiyor aklıma. Sonra oturup ne kadar korkunç olduğunu düşünüyorum. Her şey güzel filan ama bir şey yapmak için dürtü yok, ayrıca insanın burada kimsesi de yok, yani gerçekten gidip görmek istediğiniz biri yok. Sonra on yedi yıldan bu yana hep bu hesaplı insanları görmek, onların ziyaretleri, çeneleri, gürültüleri. Bunlar

insana bir şey vermez ki. Burada insanlar size bir şey sunacakları yerde, siz onlar tarafından yolunuyorsunuz. İnsan onların yanına gidip hokkabaz gibi topluluğu eğlendiriyor, altı saat boyunca, hepsi düşüp bayılana kadar. Sonra eve dönüyorum. İyi yemek denilen şeyin dışında ne elde ediyorum ki, o bile belki çok iyi olmuyor. İnsanlar iyi yemek diyor buna, eve gelince kirlenmiş gibi duyuyorsunuz kendinizi. Ya da insan çok çocuklu olan ailelere gidiyor, çünkü ara sıra canı istiyor bunu. Severim, bir saat boyunca, ama bir buçuk saat fazla gelir bana. Çocuklar resim yapar ve bunları gösterirler, sonra tiyatro oynarlar, ana babaları hayran kalır. İğrenç bir şey bu. Hepsi de boş insanlar, insanlarda bütünüyle bir boşluk var, gerçekten de bir çocukları, bir de meslekleri var, başka birşeyleri yok. Düşleri bile yok, ilgi duydukları bir şey yok. Durmadan budalaca şeylerden söz ediyorlar, çocuklarıysa sevimli ve harika, ama onlar da büyükler gibi olacaklar: Önemsiz, iğrenç büyükler, toplu ya da sıska, ama budala. Ben buraya dönünce, Tanrım atlattım bunu da, diyorum kendi kendime, kapıyı kapatıyorum, hiç değilse oradan oraya koşturacağım bir alanım var. Onun için şimdi çalan telefona yanıt vermedim. Gizli numarası var. Kimin telefon ettiğini biliyorum. Altı, yedi kişi bunlar, kimin aradığını düşünüyorum. Bugün bir şey duymak, birini görmek istemiyorum. Şimdi yanıtlasam aklıma bir şey gelmez. Oysa konuşup yanıtlamak falan gerekir, gidemem.

Burası eskiden delik deşik yolu olan ilkel bir yerdi. Her şey başka türlüydü, asfalt yoktu. Avluda gübreler yığılıydı, insanlar ya rençberdi ya da başka bir iş yapamazlardı. Akıl almaz bir yerdi. İnsanlar başka bir şey yapamayacaklarına inandırılmıştı. Hep, gider buradan, dediler benim için. Yıllarca. Şu karşıdaki komşunun babası bana bugün bile selam vermez. Yirmi yıl geçti, gene de selam vermiyor. Ben ilk altı ay hep selam verdim, sonra birine beş yüz kez selam verilemeyeceğini gördüm. Selamı sabahı kestim. Bir kez oğluna sordum: "Neden bana selam vermiyor?" dedim. Benim çiftçi olmayışımı bağışlayamıyormuş. Böylesine bir nefret. Kolay değildi. Birkaç kez buradan gitmeyi düşündüm. Ama nereye? Bir yandan çelişkili bir durum, öte yandan da benim için zor olmayan bir durum, çünkü bu insan-

ların huylarını biliyordum. Benim anam babam da taşralıydı, onların dillerini de biliyordum üstelik. Burası tüm uygarlıktan uzak bir köşeydi, yirmi yıl önce bile. Gmunden’de bu tümüyle çok farklı. Ama burada ormanın eteğinde bir sınır var, yabancılar hiç gelmedi buraya. Burayı bilmiyorlardı. Uğraşını mevsimlere göre yapmayan biri anlaşılır değildi onlar için. Sonradan sandıkları kadar anlaşılmaz olmadığımı gördüler, çok zor bir olay olmasına karşın. Komşular genellikle zordur.

Her şey görüldüğü gibi uyumlu değil. Bir gün Viyana’dan dönmüştüm, oraya yağmurdan ıslanmış bir kağıt tutturulmuştu. Bu da ne, mahkemedi mi, diye düşündüm. Üzerinde domuz yetiştirme kuruluştaki komisyonu yazılıydı. Biri benim evimin hemen yanında, arazisi hemen orada olduğu için, on metre ötede, domuz besi fabrikası kurmak istiyordu, o zaman mahvolabilirdim. Bu niyet aslında planlamaya kadar işi götürüp sonra bana para verirken cayarım demeye getirinceye kadar sürdü. İşte sevimli komşular bunlar. Bugün de böyle. Sevimli yüzlerin ardında yatanı unutmamak gerekir.

Aslında uygun bir yöre, çünkü her kesimden insan karışmış durumda. Burada çiftçiler, rençberler, uşaklar, fabrika işçileri, yüksek aristokrasiye, Wittgenstein’a kadar herkes yaşıyor, hepsi bu yöredeydi. Bu, o en yüksek ve en alçak katman denilen çevre, ince ve kaba, hepsi iç içe girmiş. Benim için aranıp da bulunmayan şey. Burası yalnız fabrika işçilerinin yaşadığı bir yer değil, öylesi can sıkıcı. Ya da sadece büyük sanayicilerin yeri de değil, iğrenç olurdu o zaman. Burası çorba. Çok uygun düşünüyor. Bir büyük kentte de görebilirsiniz aynı şeyi. Bir şeyler anlatabilmek için bu kesimlerin hepsini bir kez tanımanız gerekir. İnsan herhangi bir politikacıyı betimleyemez ki, hele tanıyorsanız, ya da dışardan görüldüğü biçimiyle tanıyorsanız. Ahır kapılarını da ancak onları biliyorsanız betimleyebilirsiniz. Vesaire vesaire. Böyle olmazsa tek yönlü, yüzeysel, taşralı ve gülünç olur.

Tıpkı Salzburg’daki Harmoni Tiyatrosu gibi. Hiçbiri gerçek değil ki. Ama doğal olarak, yazın iki gün ya da bir haftalığına oraya gelen ve iyi bir otele yerleşip kendilerine servis yaptırırlar, herhangi bir aptal operayı görmek istedikleri yolunda kan-

dırılırlar. Opera onlara birşeyler verir. Gerçekte, doğruyu söylemek gerekirse, Salzburg'da bir yığın kötü suratlı kişi dolaşır, onların arasında iyi ve açık yüzlü bir kişi bulamazsınız. Tıpkı Salzburg'un havası ve evlerine benzerler, nemli, inatçı ve temelinde sert. Çoğu kavgacı ve baskı yapan kişilerdir. Bundan söz etmekten pek haz etmezler. Dillerine bakarsanız hep yok etmek, yıkmak, kurşuna dizmek, gebertmek ve çöpe atmak gibi sözcükleri kullanırlar. Orada bu sözcükleri duyarsınız durmadan. Yazın insanlara birkaç çorap, birkaç sütyen fazla satarlar, o kandırdıkları kişilere, bu da olmazsa bir program sunmazlardı. Çünkü asla anladıkları bir şey değildir sanat.

Herkesin kendi bileceği şey bunlar, her şeye katılmak da gerekmez. Benim için bir tek iklim sorunu var. Burada her şeyden bıkip iğrendiğiniz, okumak istemediğiniz, müzik dinlemekten kaçındığınız an çok çabuk geliyor, o zaman hemen uzaklaşıyorsunuz. Bunu yapamazsam zaten bırakırım. Ama gene de yaşamak istediğim biçimde severek yaşayabiliyorum, işte o kadar.

İnsanın nerede yaşadığı o kadar önemli değil, ben küçük evcil biri değilim, buraya bağlı değilim. Her şey tümüyle dayanılmaz, radyoyu açmanız yeter. Budalaca şeyler anlatıyorlar, ne ağırlığı var, ne de değeri. Ne isterlerse yapsınlar.

Bu ülke, kendi içinde boğulacak. Burada bir şey yapılamaz, şu insanlara bakın hele, hepsini yan yana koyun bir bakın, korkunç. Tümüyle kanıksadım bunu. Başka ülkelerde de böyle, her yer birbirine benziyor, oralarda uzunca kalırsanız, aynı durumu görürsünüz, politika açısından aynı karmaşa, aynı ayakta-kımı, aynı yolsuzluk ve rüşvet, aynı şeyler, insanlar aynı budalalıklardan söz ediyor, şimdi burada olduğu gibi, nereye yakından baksanız aynı şeyleri görüyorsunuz.

Burada bunlar özellikle son derece yaygın, gerçekten iğrenç. Çok tuhaf doğrusu, eskiden bu kadar çok halkı yan yana getirmiş, karıştırmış olan bir ülkenin bugün bambaşka olması gerekirdi, birbirleriyle uzlaşmaya alışkın olmaları, daha akıllı olmaları, ne bileyim, daha nasıl olmaları gerekirdi, neden böyle korkunç oldu anlaşılır gibi değil, mantıklı değil, hepten mantık dışı bir gelişme.

Almanca konuşulan yerlerde, örneğin Almanya'da durum

korkunç. İsviçre en akıl almaz ülke, orada kalmak istemezdim gerçekten. Hayır, hayır en iyisi uzaklaşmak, iyice uzaklaşmak, bir otele gitmek, hoşuna gittiğin sürece kalmak, sonra bir başkasına geçmek. Deniz kıyısında koşabilirsiniz ya da ormanda, sonra eve gelirsiniz, her şey bitmiş. Yirmi yıldır Portekiz'e giderim, İspanya ya da Portekiz'e, Portekizliler daha hoş.

Neresi uygun ve güzelse, yabancılar oraya geliyor, sürüler halinde. AB ile bu da bitecek, bu topluluğa girince gerçekten bitmiş olacağız. Amerikanlaşmak Avrupa'da birçok şeyi nasıl bozduysa, AB de her şeyi birbirine benzetecek. Postacı, Ohlsdorf'ta da, Estoril'de de aynı kılıkta olacak. Hepsi aynı üniformayı giyecek. Buradakiler bununla yeni bir çekicilik kazanamayacak, oradakilerse çekiciliklerini yitirecek. Her şey hemen hemen aynı olacak. Ama daha birkaç yıl tadı çıkarılabilir.

Orada yaşamın tadını çıkarıyorum. Uyanıp da insanların gülen yüzlerini gördüğümde – üstelik aptal da değiller. Yaşam, anlıyor musunuz, bizdeki gibi budalaca değil – burada emekli olunca ne yapacaklarını bilemiyorlar. Orada en yoksullar bile daha akıllıca yaşıyor ve kendilerine zaman ayırıyor. Öğle yemeğine bir oturuyorlar, iki buçuk saat sürüyor, işçiler ya da işsiz güçsüz takımı elleriyle zeytin ve peynirlerini yiyorlar ve de en güzel sebze çorbalarını içiyorlar. Beş şilin tutuyor. Çorbaların içinde gerçek sebzeler var, dağdan toplanmış taze ve ilaçlı değil. İşte ben Ohlsdorf'a sis düştüğünde gidiyorum. Kasım ayı başında, nisana kadar kalıyorum. Ya da mayıs ortasına kadar, o zamana kadar تنها oluyor.

Portekiz'de yirmi derece oluyor hava, burada sıfırın altında yirmi – kırk derece fark. Sonra orada o kadar iyi yemek yiyorsunuz ki. Oysa burada bir yere gidemezsiniz, buradakilerin hepsi pislik, tııntı, iyi dedikleri bile böyle. Oysa orada her lokantanın yemeği iyi. Sonra her şey için, neler yediğinizi sayamazsanız bile, bizim parayla yetmiş şilin. Bu yemek için burada altıyüz şilin verirsiniz, bir de üstelik öfkelenirsiniz. Bunlar insanı baştan çıkarıyor doğal olarak.

Burada yaşayacak olursanız, kalorifer yakmak zorundasınız, o iğrenç şeyleri yemek zorundasınız ve bunların hepsi bir yere gitmekten iki misli pahalıya patlıyor. Burada hep o iğrenç

masa örtüleri konur, herkesin izini bırakıp kirlettiği örtüler. Sil-
kelenir ve yeniden konur masaya. Portekiz'deyse en ufak lokan-
tada bile, hiç değilse beyaz küçük bir kağıt serilir üstüne. Ama
her müşteri için yenisi serilir, burada, Avusturya'da masa üstün-
de burun boku bile bulursunuz, haftalarca öncesinden kuru-
muş kalmıştır. Bizde olsa olsa Meinl ya da Eduscho peçeteleri
konulur, şu reklam iğrençlikleri serilir, orada sevgiyle yemek pi-
şirilip sevgiyle yaşıyor. Orta Avrupa'nın ne kadar iğrenç bir
yer olduğunu bilselerdi, fiyatları hemen arttırırlardı.

Evet, orada iyi olan, herkese yaşam hakkı tanınması. Benim
gittiğim yerde iki milyon Angolalı ve Mozambikli var, yani ka-
ra derililer, korkunç koşullarda yaşıyorlar, Avrupa'da göremeye-
ceğimiz biçimde. Bizde yaşasalardı sevilmezlerdi, insan oraya
gidince insanları yeniden sevmeye başlıyor. Otobüsle bir yere
gidiyorsanız ve okul da dağılmışsa, altmış çocuktan otuzu ka-
ra, yirmisi Endonezyalı, beyazlar azınlıkta. Hepsi eşit, araların-
da harika biçimde söyleşiyorlar. Orada birinin başka türlü oldu-
ğu hiç dikkati çekmiyor. Bugün Kärtner Caddesi'nden üç kara
adam geçse, elli kişi bakıyor onlara. İğrenç bu. O zaman hemen
anlıyorsunuz ne iğrenç bir ülkede olduğunuzu, döner dönmez
anlıyorsunuz. Orada herkes son derece doğal yaşıyor, başkaları-
na da yaşam hakkı tanıyor, ötekini rahat bırakıyor. Toplum da
böylece iyi yaşıyor. Bu sorunları hiç yok. Bir tek hayatta kalma
sorunları var. Çünkü orası da küçük bir ülke. Avusturya'yla
karşılaştırılabilir, benzer bir kaderleri var: Dev sömürgeler ve
büyük bir imparatorluk kurulmuş, sonra büzülüp kalmışlar. Ne
toprak altı zenginlikleri, ne sanayi kalmış. Şimdi de iki milyon
göçmeni kabul etmek zorundalar. Bu, büyük bir sorun doğal
olarak. Biz böyle sorunlar bilmiyoruz. Bize iki milyon kişi gel-
medi, biz birkaç yüz bin geldiğinde sinirlendik, durmadan iki
yüz bin Macar'dan söz edip duruyoruz, o zamanlar gelen – bu
korkunç bir şey.

Oldukça büyük bir kent olan Lizbon'da – gerçekte büyük
bir kent değil, Viyana da değil ya, gene de Lizbon büyük kent,
bu iki kent de bana çok uygun, rahatlıkla dolaşılabilir bir
ucundan öteki ucuna. Üstelik orada deniz de var, ben de deniz
delisiyim. Hiç değilse yakında, denizin yakınımda olması duy-

gusunu taşımalıyım, o zaman yaşamaya başlıyorum. Ama doğal olarak gece yarısı bir hastaneye gitmek zorunda kalırsanız – bir manastır hastanesine, bir bakıyorsunuz yüzlerce insan bağılıyor, inliyor, ofluyor, gecenin on birinde ölüyorlar, kanlı yaralılar, sarhoşlar hepsi bir arada. Sonra köylerden gelen akrabaların hepsi orada, dilekçeleri ellerinde, yalvararak dikiliyorlar, korkunç. Uzun bir koridordan geçiyorsunuz, önlerinde pis plastik perdelerin asılı olduğu bölümler var, hepsinin içinde bir ranza, zavallı hastalar üzerinde yatıyor ve tedavi edilmeyi bekliyor, bir yatak boşsa hemen oraya itiliyorsunuz, sonra söylediklerinizi kimse anlamıyor, ama bir şey olması gerekir diye bekliyorsunuz, şu anda bu çok etkin bir şok. Ama çok iyi bir doktor vardı. Orası her gece öyleyken insan bu mesleği nasıl yürütebilir ki. Sonra bir sonda takılıyor eski model, bizde böylesi çoktan yok, sonra titremeye başlıyorsunuz, bir taksiye konup doğru otele, sizinle orada ilgilenilecek kimse yok, işte o zaman ambulans uçağı çıktı ortaya. Benim aklıma gelmezdi böyle bir şey, sondayla ve elinizde tuttuğunuz torbayla, sidik torbasıyla, bir el çantası gibi elinizde taşıdığınız sidik torbasıyla, çok garip, pantolonun altından aşağıya doğru sızıyor sidik.

Uçuyorsunuz, Viyana-Salzburg arası tren süresi kadar, üç saat ve işte üç bin kilometre uzaktasınız ve iniyorsunuz. Hiç de yorgun olmadan, *Waldheim* da, *Kronen Zeitung* da ardınızda kalıyor. Artık burada bir şey kalmadı, hiçbir şey! Sonra gene buradaki budalalığa dönüyorsunuz, bu korkunç taşra mutfağına, her türlü şeyin pişirilip karıştırıldığı yere. Bunların tümü bir hiç, hiç.

Portekiz’de mutlaka kimse bilmiyordur *Waldheim*’ı falan, oysa çok iyi yansıttılar gazetelerinde, ben de şaşıp kaldım, çok ciddiye alıyorlar, komik olsa da, hâlâ Avusturya büyük bir imparatorlukmuş gibi, aslında hepsi budalaca. Burada böyle şeyler olduğunda hep uzaklaşıyorum ben.

Artık bir şeye katılmak saçma. Beni ilgilendirmez. Bunların hiçbirisiyle en ufak bir ilgim olsun istemiyorum. Ben sadece ana vergilerimi öderim, ne ödenmesi gerekiyorsa onu, onun dışında başka ilişkim yok, hiçbirini beni ilgilendirmiyor, bana dokunmuyor, bir ilgim yok, bana ne.

Bu yüzden seve seve gidiyorum, orada hemen hemen anlamadığın bir dil konuşuluyor, mümkün olduğunca öğrenmemeye çalışıyorum. İstedğim şeyi söyleyebilecek kadar biliyorum. Böylece insan her şeyden uzaklaşabiliyor. Sonra bir iki gazete okuyorsunuz, Tanrıya şükür buraninkiler gelmiyor. Bu da yeterli oluyor. Sonra gene çalışabiliyor insan. Ben kendimi oldukça uzak tutmak zorundayım, zaten gücüm sonsuz değil. Bir güç sorunu bu. Bu karmaşık işlere katılmaktansa daha iyi şeyler yapmayı biliyorum.

Ohlsdorf'a dönmeye niyetim yok. Bu noktaya gene nasıl düşündüğümü anlatsam ağzınız açık kalır – özellikle bir bak-kala ya da başka bir yere gittiğinizde. Karşınıza bu dar kafalı insanlar çıkıyor, iklim de fizyonomiyi etkiliyor, budalaca aşağı sarkmış gözler, her şeyleri aşağı sarkıyor, sonra doktorlara koşuyorlar, kardeşime olduğu gibi. Korkunç bir şey. Salzburg'da her şey beş misli pahalı. Bir pantolon düğmesi getirtmiyorlar. Yüzlerce pantolon düğmesi var, ama hiçbirini dikemezsiniz, tek delikli ya da benzeri şeyler. Normal bir pantolon düğmesi bulamazsınız, bu yüzden de her yerde kavga çıkarmak zorunda kalırsınız. Ne biçim dükkânsınız demek zorunda kalırsınız, on bin düğmeniz var, ama normal bir pantolon düğmeniz yok, ne biçim iş bu. İşte her yerde böyle. İnsana budalaca bakan iki budala köylü yerine bin kişi daha çok işime gelir. Bugün başıma geleni bilseydiniz. Eczaneye gidiyorsunuz, dokuz şey istesenez onuncusu yok. Viyana'nın bir uygun tarafı var, oradaki ev kiralık, insan kaybolabiliyor, iğrenç, normal, yaşanmış ve eskimiş bir yerde. Şimdi onarılacak ne yazık ki.

Alman Televizyonu'nda şu "Cumartesi Kulübü" adlı program var. Tesadüfen açıyorum, hani olur ya, Azorlar'dan görüntüler geliyor ekrana, oradan birkaç resim, geçen yıl gittiğim yerden. Orada Azorlu bir Portekizli vardı, bir odalı evi olan bir köylü, bizde de bir çiftçinin olur ya odası, onun gibi, hiç de aptalca değil. Karşısına da Kuzey Bavyeralı bir köylü kadını oturtmuşlar, ürkütücü biri, tipik biri, kalın kollu, kocaman göğüsler, düğmeler, dev anası gibi bir kadın. O kadar şaşırdım ve büyülendim ki, böyle bir şeyle karşılaştım diye. Sevdığım bir yöre, sonra bu ürpertici görüntüler. Sonra oradaki insanları görüyor-

sunuz, köylüleri, hayvanları, otlakları, hepsi nefis. Sonra programın sunucusu, Yukarı Bavyeralı köylü kadına –çok sevimli biçimde– soruyor: “Orada yaşamak ister miydiniz?” diye. “Asla orada yaşamak istemem!” diye yanıt alıyor. İnanılmaz bir şeydi! Öteki yanında oturuyor oysa, insan doğru dürüst bir şey söyler, ama nerde –“Asla orada yaşamak istemem!”– Ötekine çevirdiler kadının söylediklerini, ne desin ki bu lafın üstüne? Sanırım onun sekiz ya da dokuz çocuğu vardı, yani bir ilk-ana*. “Kızlarınızdan birini oralı biriyle evlendirir miydiniz?” “Aman ne korkunç şey, ne kadar uzak orası”, dedi durdu. “Bunlar çok uzak ve geri.” En ufak bir nezaket yoktu söylediklerinde. Oralı biri yanında otururken, insan azıcık çaba gösterir nazik olma-ya. Açıkça pisliğini kustu, kan kusar gibi. Durmadan da “Ne kadar geri onlar...” deyip durdu. Sunucu da hep “Ama bu belki de yararlıdır, AB, zehirlenme...” gibi şeyler söyledi. Öteki “Yok o kadar gerilik içinde, uzakta olmak istemem”, diye konuştu. Dayanılır gibi değildi. O zaman düşündüm, işte böyle, dedim. Bavyeralı insanlarla bizimkiler konusunda tam bir görüş sahibi oluyor insan. Bunlar birbirine benziyorlar, tıpkının aynısı. Bir kez daha görmek isterim bu programı. İnanılmaz bir şey. O kadar korkunçtu ki! Sonunda ıslanmış bir kaniş gibi oturdu orada. Hoş bir adamdı. Ama yapacak bir şey yoktu, kadın her şeyi berbat etmişti.

* *Urmutter* (Ed. n.)

Hoş Olanla Olmayanın Uzlaşması

İki kişi için bile çok ayrı şeyler hoş olabilir. İki kişi bir yerden geçiyor, hoş bir rüzgâr esiyorsa, biri "Ah, bu esinti ne hoş", der, öteki ise "Bana göre öyle değil", diye düşünür, ya bir şey söylemez, ya da ötekiyle uyuşuyor gibi görünür, sahtecilik yapar, yalan söyler, çünkü ötekinin keyfini kaçırmak istemiyordur. "Evet haklısın, ne hoş", diyerek onaylar. Ya da ötekini üzmemek ister. Çoğunlukla birinin beğendiğini öteki beğenmez, doğru sözcüğü de bulur ötekinin hoşuna giden şeyi acımasızca batırmak için. Evet, şimdi size söyleyeceğim: Sizi gördüğüm an hiç de hoşuma gitmedi, keyfim kaçtı, sonra bir sıraya oturdum ve kendimi topladım. Sonra birden burası çok hoş oldu. Hoş olanın ne kadar süreceğini bilemem ki. Bir şey söylersiniz ve bütün hoşluk birden yitip gider, içimde bir şey yıkılır, bilemem ki.

Zaman dilimlerinde yaşıyorum, günlerce çok hoş olabiliyorum ve haftalarca hoş olmayabiliyorum. Ama aslında bunun ne olduğunu insan bilemiyor. Siz de bilemezsiniz.

İnsan bir şeyi başardığında keyifleniyor. Daha kalktığınız an, bir yeriniz ağrımiyorsa hoşluk başlıyor. Yataktan çıkmak zorluk yaratmıyorsa, bu hoş demektir. Kafasında kurduğu ilk düzen ya da iyi bir cümle başarılıysa ya da şimdiye kadar aklına gelmemiş bir şey gelirse, bunlar hoşuna gidiyor insanın. İnsan kendini yineliyorsa ya da bir yeri ağrıyorsa, hoş değil bu. İnsan bu yüzden yaşıyor, kırıksıklıklar başlıyor ve ölüyor, çünkü yaşamın büyük bir bölümü keyif verici değil. Hoş olan şeyler daha çok olsaydı, insanlar yüz elliyle üç yüz yıl arası

yaşarlardı. Büyük çoğunluk kendinden hoşnut olmadığı için, içine kapanıyor, dişleri dökülüyor, otuzlarından sonra acıklı yüzleri oluyor, kendilerini aşan her şeyden nefret ediyor. Biri mopet kullanıyorsa, Honda kullananndan nefret ediyor, yetmiş bin şilin yüzünden. Honda kullanan Mercedesli'den nefret ediyor. Mercedesli "Bir şatom olsun isterdim", diyor. Şatosu olan, Avrupa'ya sahip olmak istiyor. Yani mutsuzluğun içinden bir türlü çıkamıyorsunuz. Çöpçü, Wittgenstein'a hayranlık duyuyor, parasıyla oradan geçtiği için. Wittgenstein düşünüyor: "Tanrım, bunların hiçbiri olmasaydı bende keşke, şu Londra'dan gelme şık çoraplarım, pantolonlarım ve ayakkabılarım. Bir süpürgeyle kalabilseydim, o zaman huzurum olurdu ve bu pek hoş olurdu", diye düşünüyor. Çılgınlık bu. Kimse kendini hoş olarak algılamıyor. Hiçbir insanın kendini hoş algılamadığı kesin.

Kuzeyin Magus'u ya da Güneyin Budalası

Cana yakın bir insan olarak çevrede dolaşırsanız, yandınız demektir. Size kabare oyuncusu gözüyle bakarlar. Avusturya'da her şey kabare oyununa dönüştürülür, böylece zararsız hale sokulur. Her ciddi şey saptırılır. Avusturyalılar ciddiyeti şaka olarak taşırlar. Başka ülkelerde bir ciddiyet vardır. Ben de ciddi bir insanım, ama sürekli değil, öyle olsaydı insan delirirdi, ayrıca budala sayılırdı.

Yapmacıklı davranmayı herkes biliyor, aslında bu cümle hep geçerli, birinin ötekinden daha yapmacık davrandığını hiçbir zaman yadsıyamayız. Hiçbir yere varamadığımızı, bir şeyde başarılı olamadığımızı söylemek istiyorum yalnızca. İnsan hep istiyor, her zaman her şeye kızıyor, sonuç bütünüyle başarısızlık. Her şeyde böyle bu, yapılan her şeyde, sonra geriye itiyor her şeyi insan. Yeniden başlamak üzere harekete geçiyor, birşeyler çıkıyor ortaya, ama yapmak istediğini, dünyanın tamamlanmış bir şey gözüyle baktığı bir şeyi yaratması mümkün olmuyor. Ne kadar filozof gelip geçti şimdiye dek, bir düşünecek olursak, kaç milyar insan! Bugünkü durum hiç de ilerlemiş bir durum değil, ne elektriğin ne olduğu biliniyor, ne de Tanrı'nın var olup olmadığı? Hep aynı durum. Bundan bağımsız olarak, plastikten yapılabilen ve bunun gibi şeylere bakalım. Bunu üretenler bile ne olduğunu bilemiyor. Sanat yapıtı denilen şeylerde de durum aynı.

Her şey bir hesaplaşma sonucu oluşuyor. Küçük bebek bile hesaplaşma sonucu ağlar, çünkü ağladığı zaman ona birşey-

ler verileceğini bilir. Son nefese kadar her şeyi hesapla yapacaklar. Kesin. Hesap dışında bir şey yok ki. Duygular da onun emrinde.

Büyük filozofların düşüncelerine kapılırsanız daha da budalasınız demektir. Hepsinde başka bir şey okursunuz. Bunların hepsi zavallı kimseler, yaşamlarını ancak böyle kazanabilmişler. Bir odacıkta ya da büroda, bir şatoda ya da bir kulübede, Kuzey'in Magus'u ya da Güney'in Budalası olun isterseniz, sonuç hep aynıdır. İnsanlar ölürler, çürürler, yok olurlar, artık burada değillerdir, her şey yolunda giderse ufak bir haç konur yolun kıyısına. Sonra bir de yazdıklarından sevinç duyanlar vardır. O da sadece zaman zaman.

Genişleyen Bir Boşluk

şimdi size yaşamımı ve kimliğimi açıklayamam. Bir şey açıklayamam, yapılamaz bu. Üç bin sayfa yazmanız gerekse bile, gene de en önemli şeyleri atlamış olurdunuz, sonradan aklınıza gelirdi. Sonra bir cilt daha gerekirdi. Esas olan o üç bin sayfada unutulmuş olanlar. Ölerken de, Tanrım, en önemli olanı şimdi görüyorum ancak, derdiniz, tıpkı benim ölüm yatağıma baktığım gibi, her şeyi başka türlü açıklardı bu aslında, anlamı yok bunun.

Kendiniz bulmalısınız her şeyi. Bir göreviniz ya da benzeri durumunuz yok. Görevleri ancak öğrenciler ve öğretmenlere bağımlı insanlar yapar.

Sonra neşeniz zaten kaçıyor, çünkü yapacak bir işiniz yok, budalaca olan bu. Böylece hiç olmazsa denge kurup birşeyler yaptık, anlamsız olsa da. Fark etmez. Sakinleşip omlet pişirebilsin diye durmadan halı temizleyen kadınlar gibi tıpkı. İşte insan her zaman kendine böyle bir uğraş arar. Bir yıldır –neydi adı o ünlü boşluğun?– esneyen bir boşluk. şimdi ne yapmalıyım? Artık beni ilgilendiren bir şey de yok. Evet içeriye hep bir şey giriyor, çıplak umutsuzluk olsa da, bir şey geliyor hep. Parçalara ayrılıyor sonra gene. Yaşam bir bölünme çünkü. İşte bunun üzerine gidiyor insan, bir başkası ya da kendiniz olsa da, bilemiyorum. Bir yere varmıyor hiçbir şey.

Dün gittiğim köylüleri anımsatıyor bu bana, tanıdığım bir lokantacının birden öldüğünü anlattılar, oysa bir yıl önceden belliydi, buna rağmen pat diye söylediler, ayağı tümüyle çürü-

müştü, cenazeye çok kişi katıldı, biri eski bir kasap ve lokantacıydı, daha önce kasap çırağı olan biri, ki o da bugün altmışın üzerinde, haçı taşımak zorunda kaldı, iki metre boyunda son derece ağır haçı – böyle şeyler taşırken hep deri askı takarlar, haç onun içine oturur. Adam da haçı sadece tutar, taşımak zorunda kalmaz. Bunlar o deri kılıfı bulamadılar, adam iki saat dayanmak zorunda kaldı, üzerine bir de çelenk taktılar, sonunda adam yıkıldı, şimdi yatakta yatıyor, bitkin. Aklıma geldi.

*“Artık Kısa Bir Süre Buradayım”**

“Ölümcül hastayım, lütfen bunu düşünün. Ama sizinle olmaktan zevk duyuyorum, biliyorsunuz”

Thomas Bernhard

Thomas Bernhard’la konuşmalara yıllarca gerçekleşmeyecek korkusuyla gittim. Bu konuşmalar sırasında sona yoğunlaştırdım kendimi. Gerisi sürprizdi. Uçurumun kenarındaki oyun gibi. Yazar Bernhard’a haksızlık etmemek için, bu kitabın hazırlanışında onun söyledikleri monolog biçiminde bir araya getirildi, sorular çıkarıldı, en iyi çözüm olarak. Ölümünden önce onunla yaptığım son konuşma ise değişti: Bernhard her zaman olduğundan daha ağır konuştu, acıları vardı (“Son yaklaşıyor”). Bu yüzden konuşmanın tamamını diyalog olarak veriyorum.

Kurt Hofmann, 1990 Sonbaharı

* Thomas Bernhard’la son konuşma. İlk kez *Spiegel*’de yayımlandı, 1990.

- BERNHARD : Aman Tanrım.
- HOFMANN : Merhaba Bay Bernhard.
- BERNHARD : Siz ha?
- HOFMANN : Bana söylediğiniz şeyi ciddiye aldım. Yakınlar da bir yerde olursanız uğrayın demiştiniz, Ott nang'da da. Telgraf da yolladım.
- BERNHARD : Olabilir. Herhalde öyledir.
- HOFMANN : Ottnang, Ohlsdorf'tan daha hoş bir yer, daha sakın.
- BERNHARD : Herkes için değil. Handke'yi alın, buraya oturun. Üç gün sonra ağlayarak kızının yanına kaç ar. Böyledir. Ama bugün size bir şey söyleyemem. İstedığınızı yapın ama bensiz.
- HOFMANN : Zor olur.
- BERNHARD : Benden bir şey çıkmaz artık, ne söyleyebilirim ki artık?
- HOFMANN : Ben sorarım.
- BERNHARD : Bir katil gibi üzerime geldiğinizi gördüm, or manın yamacından. Ne kadar zamandır bekli yorsunuz?
- HOFMANN : İki saatten beri.
- BERNHARD : İçeri girin. Çay içelim. Elinizdeki kağıt da ne? Çağrı mı, öbür dünya ordusuna çağrı mı?
- HOFMANN : Burada notlar aldım.
- BERNHARD : Kâğıt güzel.
- HOFMANN : Bu güzel kâğıtta "Ölümle hangi düşüncayı bir leştiriyorsunuz?" diye yazılı.
- BERNHARD : Hiçbir şeyi birleştiremem. "Birleştirmek" ola naksızdır. Sonra nasıl devam ediyor? Siz düşün celeri birleştirmeyi nasıl gerçekleştirdiniz?
- HOFMANN : Ben soruyu yanıtlardım.
- BERNHARD : Birleştirmekle ne ilgisi var?
- HOFMANN : Ne anlama geldiğini biliyorsunuz.
- BERNHARD : Biliyorum, insanlar hep başka şeyi kastedip, başka şey söylerler.
- HOFMANN : Yeniden doğuşa inanıyor musunuz?
- BERNHARD : Tümüyle budalaca bir şey. Güçsüz kuklalar için

olağanüstü bir şey, ama benim gereksinmem yok buna.

HOFMANN : İnsan buna inanmayı becerebilse.

BERNHARD : Yorgunluk yaratıyorsa budalacadır. İnsanın bir inancı ya vardır ya da yoktur.

HOFMANN : Siz inanmıyorsunuz.

BERNHARD : Ben bir şeye inanmıyorum.

HOFMANN : Umarım kendinize inanıyorsunuzdur.

BERNHARD : Ne? İnanmam gerekmez. Öldüğümde uyanırsam, olsa olsa sizin yarın gelip gelmeyeceğinize inanabilirim. Ama belki saat sekizi üç ya da altı geçe olacaktır. Belki bu bir inançtır. Ben hep, inanç dağları yerinden oynatır, diye işittim.

HOFMANN : Bu aptalca bir atasözü işte.

BERNHARD : Bunları bilmem. O ciddi budalalık denilen şeyleri... Cennet de budalaca. "Duygu sözcüğünü duyduğunuzda ne hissediyorsunuz?"

HOFMANN : Nefret sözü size neyi çağırıştırıyor?

BERNHARD : Karşı sevgi herhalde. Bu kavramlar, bunların hepsi budalaca şeyler. Büyük filozofların söylediklerini aklınıza getirecek olursanız her şey daha da tüyler ürpertici olur. (*Gülüyor.*)

HOFMANN : Siz özellikle neşeli bir insansınız. Hoşuma gidiyor bu.

BERNHARD : Öyle mi? Demek ki öyleyim. Herhalde öyleyimdir.

HOFMANN : Yaşadığınız şeylere karşın.

BERNHARD : Her zaman neşeli bir insandım. Başka türlü olmadım hiç.

HOFMANN : Ama kitaplarınızda ve oyunlarınızda başka yönleri de anlatıyorsunuz.

BERNHARD : İnsan neşeli biri olarak da böyle şeyler yazabilir. Neşe, insanı karşıt durumlardan korumaz.

HOFMANN : Yazmak sizin için bir kurtuluş mu, yoksa karşı koyuş mu?

BERNHARD : Hayır, hiçbir şeye karşı koymuyorum.

HOFMANN : Her şeyle uyum içindesiniz.
BERNHARD : Her şeyden memnunum. Sonuna kadar.
HOFMANN : Neden yazıyorsunuz o zaman?
BERNHARD : Herhalde kendimden memnun olduğum ve her şeyden mutluluk duyduğum içindir.
HOFMANN : Sıkılıyor musunuz?
BERNHARD : Sıkılmak mı? Hayır, sıkılıyordım çeker giderdim. Bir şey herhangi bir biçimde beni tutuyor demektir. Gene de tuhaf. Zorumdur ben.
HOFMANN : Zor olan, sizin sorulara aldırmamanız. Ama belki de bunların hepsi önemsizdir.
BERNHARD : Aynen, bunların hiçbirisi önemli değildir.
HOFMANN : Önemli olan sizin yaptığınız gibi yapmak.
BERNHARD : Bilmiyorum, yapıyor insan işte.
HOFMANN : Şimdi gideceğim.
BERNHARD : İyi.
HOFMANN : Gene ararım.
BERNHARD : Aaa. Şimdi gitmek mi istiyorsunuz?
HOFMANN : Evet.
BERNHARD : Benim için daha erken.
HOFMANN : Sizin için erken mi?
BERNHARD : Kolay değilim. Bir şey daha içelim.
HOFMANN : Gelin küçük bir oyun oynayalım. Şimdi siz Thomas Bernhard değil de, bir komşusunuz, bir köylü..
BERNHARD : Ve Thomas Bernhard üzerine birşeyler mi söyleyeceğim?
HOFMANN : Evet. Thomas Bernhard ne kadar zamandır Ohlsdorf'ta oturuyor?
BERNHARD : Bana uzun gelmiyor, ama o 25 yıl diyor. Hep yeni biri.
HOFMANN : Onunla konuştunuz mu? İlişkiniz var mı?
BERNHARD : Yılda bir kez. Evinden çok ender çıkar dışarıya, çıktığında kiliseye gider.
HOFMANN : Nereye gider?
BERNHARD : Kiliseye.
HOFMANN : Ne zaman?

- BERNHARD : Gece, kimse gitmediği zaman. Açıkça yapmaya cesareti yok. Kiliseyle ilişkisi olmadığını söylüyor, bu yüzden açıkça gitmek hoşuna gitmiyor herhalde.
- HOFMANN : Peki nasıl biri rastladığınızda?
- BERNHARD : Çekingen. Çok çekingen. İnsanlardan ürküyor. İşten ve insanlardan ürküyor.
- HOFMANN : Buraya mutlaka gazeteciler geliyordur. Onlar sonra size de uğruyor mu?
- BERNHARD : Onlar sonra bana geliyorlar, ona gitmiyorlar. Kimi zaman onun üzerine birşeyler anlatıyorum. Nasıl yürüdüğünü, nasıl ayakta durduğunu falan.
- HOFMANN : Sizin mesleğiniz çiftçilik mi?
- BERNHARD : Evet, ben hep çiftçiydim. Büyükbabam da çiftçiydi, herkes köylüydü. Çocuklarım da...
- HOFMANN : Böyle biri üzerine ne düşünüyorsunuz?
- BERNHARD : Köylü olmaması konusunda mı?
- HOFMANN : O yazıyor...
- BERNHARD : Budalalık bu, kimsenin işine yaramaz. Ve bir hiçtir. Hiç.
- HOFMANN : Onun yazdığı bir şeyi okudunuz mu hiç?
- BERNHARD : Evet bir kez. Ama sıkıldım.
- HOFMANN : Neyi okudunuz?
- BERNHARD : Unuttum. Saçma sapan şeylerden söz ediyor. Tümöyle yıkıcı, sapıkça bunların hepsi.
- HOFMANN : Ben mikrofonla yaklaştıkça siz daha çok uzaklaşıyorsunuz?
- BERNHARD : Dokunma teorimin özü burada yatıyor.
- HOFMANN : Dokunma teorisi mi?
- BERNHARD : Yoksa insanın kendini yok etmesi gerekirdi. Düşünün bir kez, siz gittikçe daha çok yaklaşıyorsunuz, ben de size yaklaşıyorum, ben de sizin içinizden dışarı çıkardım, burada hiçbir şey kalmazdı sonuç olarak.
- HOFMANN : Bay Bernhard, toplumsal ilişkilere hep hoş olmayan şeyler gözüyle mi baktınız?

- BERNHARD : Toplumsal ilişkiler ne demek?
- HOFMANN : Öteki insanlarla olan ilişkiler.
- BERNHARD : Evet, hayır, neden? Tek işe yarayan şey bu oldu.
- HOFMANN : Karşı cinsle ne gibi ilişkileriniz oldu?
- BERNHARD : Her gün başka bir ilişki.
- HOFMANN : Ben insanlar arası ilişkilerden söz ediyorum.
- BERNHARD : Korkunç bir budalalık bu. İnsanlar arası ilişkiler. Bu, insanla insan arasında ilişki sanıyorum. Yoksa bir hiç olurdu. Son derece doğal bu, sözünü etmeye değmez. Herkes bilir kendinin nasıl olduğunu, nasıl yaptığını. Milyonlarca kadın var, bunların hepsine rastlayacak olsaydınız, hepsiyle başka bir duygunuz, başka bir ilişkiniz olurdu.
- HOFMANN : Ya cinsellik?
- BERNHARD : Her insanda son derece önemli bir rol oynar, nasıl ortaya çıkarsa çıksın.
- HOFMANN : Freud'un sanatsal yaratıcılığın cinsellik dürtüsünün yüceltilmesinden doğduğu tezine ne diyorsunuz?
- BERNHARD : Tümüyle çarpıtılmış bir görüş, Freud'un kendi de kaçtı. Ortalama ayarda bir yazardı, ama bir şeyleri harekete geçirdi.
- HOFMANN : Paul Wittgenstein'la olan ilişkiniz nasıldı?
- BERNHARD : Bir aşk ilişkisi.
- HOFMANN : Nasıl tanımlanabilir?
- BERNHARD : Aşk ilişkileri tanımlanamaz. Nereden gelip nereye gittiği bilinmez.
- HOFMANN : İyi bir dostunuzdu.
- BERNHARD : Çok iyi. Çok akıllıydı, herkesten daha akıllı, sık sık akıl hastanesine yatıyordu, bu ona iyi geliyordu. Sonra, "öldüğümde cenazeme iki yüz kişi gelsin, bir kişi de konuşma yapsın isterim", dedi. Sanırım beş ya da altı kişi geldi, kimse de konuşma yapmadı. Bir filozof yaşamının başlangıcı ve sonu. Tam bir filozof tipti, amcasından başka türlü olsa da; müziği seviyordu

Ludwig'in tersine, Ludwig müziği sevmezdi. Bir tek *Ariadne Naxos'ta'yı* seviyordu, amacı Gmunden Gölü'nde bunu sahneye koymaktı. "Oraya tahtadan bir sahne yaparız ve *Ariadne Naxos'ta'yı* sahneye koyarız, sevgilisi Zerbenitta ile", diyordu. Ona Salzburg'da rastlamıştım genç biriyken, *Sihirli Flüt'te* görmüştüm. Çok ünlü bir ses sanatçısıydı, Amerikalıydı.

HOFMANN : Neden olmadı?

BERNHARD : Çünkü normal insanlar delilerle ilişki kurmak istemiyor, deli denilenlerle. "Ariadne'nin olması gereken yerde şimdi sosis büfesi var. İnsanlar bunu yeğliyor. Ben size soracak olsam: "Açsanız *Ariadne Naxos'ta'yı* mı istersiniz, yoksa bir çift sosis mi?" Herhalde siz de kararınızı sisten yana verirdiniz. Doğru değil mi?

HOFMANN : Ben Amerikalı kadın şarkıcıdan yana karar verirdim, hem de suyun bu kadar yakınında.

BERNHARD : Evet, evet, insan ölmek istiyor, ama korkuyor.

HOFMANN : Paul Wittgenstein'la dostluğunuz ne derece yoğundu?

BERNHARD : Birbirimizi daha az gördükçe dostluğumuz daha yoğun oluyordu. Hep böyledir. Mümkün olduğunca görmediğiniz birine daha çok bağlanırsınız, ortaya çıktığında bu duygu zayıflar daha çok. Her dostlukta böyledir.

HOFMANN : Wittgenstein'in cenazesine neden gitmediniz?

BERNHARD : Burada olmadığım için. O gün buradan ayrılmıştım. Öldüğünü bilmiyordum, yoksa giderdim sanıyorum. Belki.

HOFMANN : Sona yaklaştığınızı ilk kez ne zaman hissettiniz?

BERNHARD : Dokuz, on yaşındaydım sanıyorum.

HOFMANN : Nasıl?

BERNHARD : Çünkü birdenbire her yanınız ağrıyor. Sanırım insanın bedensel algılama isteğinin kalmaması, her gece yalnız bir saat uyuyabilmeniz. Her türlü garantim var, gelecek hafta hayatta olup

olmayacağını bilmemek titretmez beni, para hep var. Yaşamak için birşeyleriniz varsa, bu iş bitmiştir.

HOFMANN : Size korku mu veriyor bu durum?

BERNHARD : Bir yandan hoş, yaşla ilgili tabii, bilmiyorum.

HOFMANN : Macera bitti mi?

BERNHARD : Evet, herhangi bir biçimde, herhangi bir yerde.

HOFMANN : Ama şimdi son veriyorum diyebilecek bir yerde değilsiniz?

BERNHARD : Doktorların dediğine bakılırsa çoktan ölmüş olmam gerekiyordu.

HOFMANN : Ölecek denenler en uzun yaşar çoğunlukla.

BERNHARD : Uzun yaşarlar. Tabii kuralı doğrulayan istisnalar vardır. (*Gülüyor.*)

HOFMANN : Viyana'da kendinizi Ohlsdorf'ta olduğundan daha iyi hissediyorsunuz.

BERNHARD : İklim daha iyi. Ayrıca pencerenin önünde kestane ağaçları var Viyana'da.

HOFMANN : Ama bütün o yabancı kişiler...

BERNHARD : Onlar karışmak zorunda değil, ayrıca hoş insanlar.

HOFMANN : İnsan tanınmamışsa olur, ama sizin kişiliğiniz için artık söz konusu değil.

BERNHARD : Ben Graben'da çok severek dolaşırım. İnsanlar gelip konuşurlar sizinle.

HOFMANN : Son derece yorucu olmalı.

BERNHARD : Ama kendinizi hapsedemezsiniz, yoksa mahvolumursunuz. Kapıyı açtığınız zaman da mahvoluyorsunuz.

HOFMANN : Şimdi benden söz ediyorsunuz.

BERNHARD : Eh, aynı şey. Ama sizinle seve seve birlikte oluyorum zaman zaman.

HOFMANN : Bu güzel ülkede de seve seve mi bulunuyorsunuz?

BERNHARD : Şu sırada gerçekten bir ilişkim olsun istemiyorum, zaten öyle bir duruma geldi ki, artık ilişki olması mümkün değil.

- HOFMANN : Bu bir çılgınlık duygusu mu?
- BERNHARD : Komik. Dünya haritasına bakın. Hong Kong'a sinirlenmeniz daha değerli olabilir. Burası ise bir hiç.
- HOFMANN : Ama ben Hong Kong'da yaşamıyorum.
- BERNHARD : İnsanın nerede yaşadığı önemli değildir. Ben dar görüşlü değilim. Burası dayanılır gibi değil. İstediklerini yapsınlar.
- HOFMANN : Zaten yapıyorlar.
- BERNHARD : Bu ülkecek özünde boğulacak.
- HOFMANN : Ama korkunç olmayan şeyler de var.
- BERNHARD : Bunlarla uğraşmak zorunda değilsiniz.
- HOFMANN : Geç oldu.
- BERNHARD : Bir şey daha içelim.
- HOFMANN : Sağlık durumunuz böyleyken bu kadar üretmeniz çok şaşırtıcı.
- BERNHARD : Eh, başka bir şey yapmıyorum ki.
- HOFMANN : Ya artık bir şey yazamama korkusu?
- BERNHARD : Bu korkum hep oldu. Beni izliyor, hiçbir şey yazamam, bir şey yapamam korkusu. Ama bunun bir doğal sonu olacak, korkmanıza gerek yok.
- HOFMANN : Korkmuyorum.
- BERNHARD : (*Gülüyor.*) Tabii herkes severek yaşamını sürdürmek ister. En çok da yaşlanınca. İlginç olanı da bu zaten. Başlangıçta borca boğulup insanlara baskı yapılır, nasıl yapıldığı önemli değil, mekan yaratmak zorunda insan kendine.
- HOFMANN : Nasıl baskı yapılır insanlara?
- BERNHARD : Bilmiyorum artık, o zaman insanın istediği oluyor. Bir yığın biçimi var.
- HOFMANN : Sizin bu kadar hileci olduğunuzu sanmam.
- BERNHARD : Galiba öyle insan. Ama bunun da olması gerek. Önce bu gibi şeyleri uykuda geziyormuş gibi yaparsanız, sonra da nasıl olup yürüdüğüne şaşırsınız. Bitti. Aslında ütüyü çoktan bitirmeliydim.

- HOFMANN : Ütü mü?
- BERNHARD : Benim gibi iyi ütü yapamazsınız? Ütü yapmada ustayımdır.
- HOFMANN : Ben hiç ütü yapamam.
- BERNHARD : Son derece basit, bir başkasının tenis oynaması gibi, ben ütüü öyle yapıyorum.
- HOFMANN : Ben gereksiz buluyorum.
- BERNHARD : Bu da ütülenmiş. Yakası ütülü.
- HOFMANN : Evet, evet.
- BERNHARD : Gövdede hoş giden şeylerin hepsi aslında ütülenmiş olanlardır. Yoksa paçavra gibi dururlar. Kendiliğinden sarkan bir şey hiç hoşuma gitmez. Elektriklendiğim duygusuna kapılırım.
- HOFMANN : Dış görünüş bu kadar büyük rol mü oynuyor?
- BERNHARD : Nasıl? Hayır. Kendimi iyi hissetmek isterim. Eskiden dış görünüş büyük rol oynardı, çok kendini beğenmiş biriydim, belki de gene öyleyim, herhalde. Ama başka bakımdan.
- HOFMANN : Hangi bakımdan?
- BERNHARD : Tanrım o kadar çok şey var ki...
- HOFMANN : Ev erkeği Thomas Bernhard...
- BERNHARD : Çamaşırlar sadece makineye atılır ve asılır.
- HOFMANN : Pek çok kişiye bu bile ağır geliyor.
- BERNHARD : İş değil ki bu, çay suyu kaynarken çamaşırları koyuyorum, eve döndüğümde bitmiş oluyor.
- HOFMANN : Ya yemek pişirmek?
- BERNHARD : Hiç pişirmem. Her zaman lokantaya giderim. Ocakta olsa olsa ırmık lapası pişer bazen, kız kardeşim geldiğinde birşeyler yapar. Bittiğinde zaten kimse beğenmez. Zor bir iş, terletir falan, her şeye karşın iyi olmalı, olmuyor da. Böyle bu iş.
- HOFMANN : Doktor kardeşinizle ilişkiniz nasıl?
- BERNHARD : Kardeşçe. Dağınık, normal, sonra gene tersi. Aslında hoş. Birbirine bu kadar benzemeyen kişiler olduğunuzda sorun çıkmıyor. Böyledir. Arabanız nerede?
- HOFMANN : Düzlükte.

- BERNHARD : Yukarıya nasıl çıktınız?
- HOFMANN : Yürüyüş ayakkabılarımla.
- BERNHARD : Benim de yürüyüş ayakkabılarım vardı.
- HOFMANN : Gece gündüz giyebilir insan bunları.
- BERNHARD : Evet, gece düşünde dağa tırmanıyorsa...
(*Gülüyor.*)
- HOFMANN : Ayağınıza alıştırmamız zor oluyor.
- BERNHARD : Takma dişler de öyle, bunu atlatmak zorunda insan. İki ay boyunca zayıflık göstermeyeceksiniz, şimdi dişlerime dikkatle bakın. Dudaklarımın altından sarkıyorlar. Neyse kendimi çok anlatmak istemiyorum. Benim başka şeylerim var, aslında çok sanatsal yanı oluyor insanın. Yanlış bir anlatım, takma diş gibi görünebilir.
- HOFMANN : Ölmekten korkuyor musunuz?
- BERNHARD : Hayır, ölüme aldırmam. Kimi zaman insanlardan korkuyorum, öyle oldukları gibi, ama ölümden korkulmaz ki...
- HOFMANN : Sağlık sorunlarına karşın böyle düşünüyorsunuz.
- BERNHARD : Ona karşın. Sık sık bir anlamı var mı, diye soruyorsunuz, sonra kolay geçen bir dönem oluyor, gene hoşlanıyor insan.
- HOFMANN : Çocukken kendinizi öldürmek istediniz.
- BERNHARD : Herkesin başından geçer böyle şeyler.
- HOFMANN : Ama herkes denemez bunu.
- BERNHARD : Ben kendini öldürmeye kalkan çok kişi tanıyorum. (*Gülüyor.*)
- HOFMANN : Benim derdim bunu gerçekleştirenlerle.
- BERNHARD : Kendini atan, gazla zehirleyen, ne bileyim ben, kendini asan yüksek oranda kişiler var.
- HOFMANN : Bugün böyle bir şeyi düşünebilir misiniz?
- BERNHARD : Her şeyi düşünebilirim. Sürüngeç olarak sürdürmeyeceğim yaşamımı.
- HOFMANN : Yorgun görünüyorsunuz.
- BERNHARD : Evet, şimdi gidelim. Ama hoştu, bir çeşit ferahlama.

HOFMANN : Çaya teşekkürler.

BERNHARD : Çok iyi. Çok hoştu. Gerçekten.

HOFMANN : Bu öğleden sonra ve akşam için teşekkürler.
Hoşça kalın.

BERNHARD : Çok iyi, hoşça kalın. Bu yakınlarla gelerseniz uğrayın gene.

HOFMANN : Ottnang'da daha ne kadar kalacaksınız?

BERNHARD : Çok kısa bir süre daha, çünkü sonra uzun bir süre için kaybolacağım, bir tek sükunete gereksinimim var, kimseyi görmek istemiyorum.

HOFMANN : Kaybolacağım da ne demek?

BERNHARD : Kaybolmak demek, artık burada olmamak demek.

Kitapta Adı Geçen Kişiler

Alexander, Peter (1926)	Asıl adı P. A. Neumayer, Avusturyalı şarkıcı ve oyuncu.
Amanshauer, Gerhard (1928)	Avusturyalı yazar.
Bahr, Hermann (1863-1934)	Avusturyalı yazar, Max Reinhard'da rejisör, Viyana Burg Tiyatrosu'nda dramaturg.
Balser, Ewald (1898-1978)	Avusturyalı sahne ve film oyuncusu, 1945'ten başlayarak hep Burg Tiyatrosu'nda.
Becker, Dr. Paul (1910-1984)	ORF-Avusturya Radyo Televizyon Kurumu'nun Salzburg bölge stüdyoları yöneticisi (1950-75).
Benedetti, Michelangeli A. (1920)	İtalyan piyanist.
Bissmeir, Joachim (1936)	Oyuncu.
Blaha, Paul (1925)	Tiyatro eleştirmeni, Viyana Halk Tiyatrosu (Volkstheater) müdürü 1979-87.
Doderer, Heimito v. (1896-1966)	Avusturyalı yazar.
Dorn, Dieter (1935)	Rejisör.
Freumbichler, Johannes (1881-1949)	Avusturyalı yazar, Thomas Bernhard'ın dedesi.

Ganz, Bruno (1941)	İsviçreli oyuncu.
Gielen, Josef (1890-1968)	Rejisör, 1948-54 arası Viyana Burg Tiyatrosu yönetmeni.
Gold, Käthe (1907)	Avusturyalı kadın oyuncu.
Hamm, Peter (1937)	Gazeteci, Marianne Koch'un kocası.
Hamsun, Knut (1859-1952)	Norveçli yazar.
Hochhut, Rolf (1931)	Alman oyun yazarı.
Hörbiger, Attila (1896-1987)	Avusturyalı oyuncu.
Kaut, Josef (1904-1983)	Salzburg'da çıkan <i>Demokrat Halk Gazetesi</i> Genel Yayın Yönetmeni, Salzburg eyaleti meclisi üyesi 1954-56, 1956-69 arası eyalet başkanı, 1971-82 arası Salzburg Festivali başkanı.
Kielmansegg, Johann Adolf von	1963-66 arası Orta Avrupa Nato-Kara Kuvvetleri komutanı, 1966-68 Orta Avrupa Nato Genelkurmay Başkanı.
Klammer, Franz (1953)	Avusturyalı kayakçı, Olimpiyat şampiyonu.
Koch, Marianne Dr. (1931)	Doktor ve aktrist.
Köchert	Viyana'da geleneksel bir kuyumcu ailesi.
Kraus, Werner (1884-1959)	Avusturyalı oyuncu.
Leitenberger, Ilse (1919)	Viyana'da çıkan <i>Die Presse</i> gazetesinin redaktörü.
Minetti, Bernhard (1905)	Oyuncu.
Moissl, Richard (1914)	Otto Müller Yayınevi (Salzburg) editörü.

Moritz, Herbert Dr. (1927)	Salzburg eyaleti başkanı 1969-76, Eğitim Sanat ve Spor Bakanı 1984-86.
Müller, Otto (1901-1956)	Salzburg'daki Otto Müller Yayınevi'nin kurucusu ve sahibi.
Paumgartner, Bernhard	Orkestra şefi, besteci ve müzik araştırmacısı. Salzburg Festivali kurucularından (1960'dan sonra başkanı), 1917-38 ve 1945-53 arası Salzburg'daki Mozerteum'un yöneticisi, 1953-59 arası genel başkanı.
Peyerl, Franz (1887-1971)	Salzburg eyalet yöneticisi, Salzburg hükümet sözcüsü (1949-66).
Peymann, Claus (1937)	Rejisör.
Pollini, Maurizio (1942)	İtalyan piyanist.
Popper, Sir Karl Raimund	Avusturya asıllı İngiliz filozof. (1902-1994)
Raabe, Wilhelm (1831-1910)	Yazar.
Reich-Ranicki, Marcel (1920)	Eleştirmen, yayıncı.
Rubinstein, Arthur (1887-1982)	Polonya asıllı Amerikalı piyanist.
Salfenauer, Heinrich (1920)	1970-80 arası Salzburg belediye başkanı.
Schmied, Dr. Wieland (1929)	Profesör, 1960-62 arası, Berlin sanatçı programı yöneticisi, Insel Yayınevi editörü.
Schönwiese, Ernst	Profesör ve yazar, 1945-54 arası ORF'nin Salzburg Televizyonu yöneticisi, 1972-78 Avusturya PEN-Club Başkanı.
Spiel, Hilde (1911)	Avusturyalı kadın yazar ve gazeteci.

Stifter, Adalbert (1805-1868)	Avusturyalı şair ve ressam.
Trakl, Georg (1887-1914)	Avusturyalı şair.
Voss, Gerd (1941)	Oyuncu.
Wessely, Paula (1907)	Avusturyalı kadın oyuncu.
Wittgenstein	Varlıklı Avusturya aristokrat ailesi. Ludwig W. (1889-1951) filozof, Paul W. (1887-1961) rantiyeci.
Wolf, Hugo (1860-1903)	Avusturyalı besteci.
Zauner	Bad Ischl’da geleneksel bir pastacı aile.
Zuckmayer, Carl (1896-1977)	Yazar.